

TARTU ÜLIKOOL

ÕIGUSTEADUSKOND

ÄRIÕIGUSE JA INTELLEKTUAALSE OMANDI ÕPPETOOL

Mariliis Mulla

***EXEQUATUR* MENETLUS EUROOPA LIIDU LIIKMESRIIGI KOHTULAHENDI
TÄITMISE PROTSESSIS NING SELLE VÕIMALIK KAOTAMINE BRÜSSEL I
MÄÄRUSEST**

Magistritöö

Juhendaja M. Torga (M Jur)

2012

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Exequatur menetlus ning võimalused kohtulahendite vaba ringlemise tagamiseks	7
1.1. Exequatur menetluse olemus ja funktsioonid	7
1.2. Vastastikuse tunnustamise printsiip ja vastastikuse usalduse printsiip kui <i>exequatur</i> menetluse kaotamise alusprintsiibid	12
1.3. Exequatur menetluse kaotamine Brüssel I määrusest – kas parim võimalus kohtulahendite vaba liikumise edendamiseks?	17
1.3.1. Exequatur menetlus - kas takistus piirideta siseturu toimimisele?	17
1.3.2. Exequatur menetlusega kaasnevad peamised takistused: kõrged menetluskulud ning menetluse pikk kestvus	19
1.3.3. Siseriiklikust täitemenetlusest tulenevad takistused kohtulahendite vabale liikumisele	23
2. Euroopa Komisjoni Brüssel I määruse muudatusettepanek <i>exequatur</i> menetluse kaotamiseks	27
2.1 Exequatur menetluse kaotamisega kaasnevad olulisemad muutused Brüssel I määruse muudatusettepanekus	27
2.2 Exequatur menetluse kaotamise ulatus	29
2.3 Kohtulahendi täidetavaks tunnistamise keeldumise alused ja Brüssel I määruse muudatusettepaneku uued kohtulahendi kontrollimeetmed	34
2.3.1 Kohtulahendi täidetavaks tunnistamise keeldumise aluste <i>status quo</i> 'st üldiselt ...	34
2.3.2 Vastuolu teise kohtulahendiga	34
2.3.3 Mittekohane kättetoimetamine	37
2.3.4 Vastuolu avaliku korraga	41
2.3.4.1 Kehtiva Brüssel I määruse avaliku korra erandi regulatsioonist üldiselt	41
2.3.4.2 Avalik korra erand kui võlgniku põhiõiguste tagatis	43
2.3.4.3 Võlgniku õiguste kaitse Brüssel I muudatusettepaneku artikkel 46 alusel	48
2.3.4 Kohtualluvuse kontroll	51
2.4. Konflikt efektiivsuse ja võlgniku kaitseõiguste vahel	54
2.5. Autori hinnang Brüssel I muudatusettepanekule võlgnike ja võlausaldajate huvide optimaalse tasakaalu seisukohast	57
Kokkuvõte	60
Abstract	64
Kasutatud allikad	69
Kasutatud kirjandus	69
Kasutatud õigusaktid	72
Kasutatud kohtupraktika	73
Muud allikad	74

Sissejuhatus

Välisriigi kohtulahendite täitmisel kogevad võlausaldajad mitmeid takistusi: see võtab kaua aega, on kallis ning tekitab liikmesriikide vahel palju arusaamatusi. Tulemuseks on võlausaldajate ebavõrdne kohtlemine Euroopa Liidus.¹ Euroopa Komisjon on seisukohal, et välisriigi kohtulahendite tunnustamise ja täidetavaks tunnistamise menetlus takistab kohtulahendite vaba liikumist, mistõttu ei saa äriühingud ja kodanikud maksimaalselt kasutada Euroopa Liidu siseturu eeliseid². Sellega seoses võiks tõstatada küsimuse, kuidas saaks kohtulahendite vaba ringlemist tõhustada ning tagada siseturu parem toimimine?

Probleem välisriigi kohtuotsuste ebaefektiivse täitmisega seondub sellega, et kuna kohtulahendite tunnustamisel ja täitmisel on üldpõhimõtteks, et kohtulahenditel on territoriaalne jõud, st Eesti kohtu otsus on üldjuhul kehtiv vaid Eestis³, siis ilma kohtulahendi täidetavaks tunnistamiseta ei ole enamasti⁴ kohtulahendit teises liikmesriigis võimalik täitmisele pöörata. Kohtulikku menetlust, mis tuleb läbida selleks, et võlausaldaja saaks kohtult tõendi kohtulahendi täidetavuse kohta selles riigis, kus ta kohtulahendi täitmist soovib, nimetatakse *exequatur* menetluseks⁵. Alates Eesti Euroopa Liiduga liitumisest kohaldatakse Eestis teises Euroopa Liidu liikmesriigis tehtud kohtulahendi tunnustamiseks ja täidetavaks tunnistamiseks tsiviil- ja kaubandusasjadega seotud kohtulahendite puhul Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades⁶ (edaspidi nimetatud Brüssel I määrus). Ka kehtiv Brüssel I määrus kehtestab liikmesriigi lahendite tunnustamiseks ja täidetavaks tunnistamiseks *exequatur* menetluse nõude, kuid seoses sellega kaasnevate

¹ Andenas, M. National Paradigms of Civil Enforcement, p. 11. – M. Andenas, B. Hess, P. Oberhammer.

Enforcement Agency Practice in Europe. London: British Institute of International and Comparative Law 2005, p 9

² European Commission Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters COM(2010) 748 final. Available at:

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com%282010%290748_/com_com%282010%290748_en.pdf. (edaspidi viidatud European Commission Proposal; tekstis kasutatud Brüssel I määruse muudatusettepanek) (01.05.2012), p 3.

³ Nurmela, I., Almann, L., Punison, B., Põldvere, P.-M., Tuulas, V., Vainomaa, M. Rahvusvaheline eraõigus. 3. trükk. Tallinn: Juura, 2008, lk 261.

⁴ Mitmetes Euroopa Liidu regulatsioonidest on *exequatur* menetluse nõue kaotatud, vt selle kohta täpsemalt p 1.2.

⁵ Töös on kohtulahendi täidetavaks tunnistamise kohta läbivalt lühidalt kasutatud *exequatur* menetluse terminit

⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades, EÜT L 12, 16.01.2001, lk 1-23 (edaspidi töös läbivalt kasutatud Brüssel I määrus).

takistustega kohtulahendite vabale ringlemisele kaalub Euroopa Liidu seadusandja *exequatur* menetluse võimaliku kaotamist Brüssel I määrusest.

Magistritöö teema valik on ajendatud asjaolust, et Euroopa Komisjon väljastas 2009. aastal raporti ja rohelise raamatu tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ja tunnustamise ning täitmise kohta, milles tehti ettepanek *exequatur* menetluse kaotamiseks Brüssel I määruse kohaldamisalasse jäävate kohtulahendite osas.⁷ 2010. a detsembris avalikustas Euroopa Komisjon Brüssel I määruse muudatusettepaneku (edaspidi töö viidatud Brüssel I määruse muudatusettepanek), millest on *exequatur* menetlus peaaegu kõigi määruse kohaldamisalasse jäävate kohtulahendite puhul kaotatud.⁸ Seega kavandatakse hetkel olulist Brüssel I määruse reformi, mis võib tuua kaasa märkimisväärseid muutusi seoses võlgnike ja võlausaldajate õiguste tagamisega Euroopa Liidus.

Euroopa Komisjoni eesmärgiks on seoses Brüssel I määruse muudatusettepanekuga arendada Euroopa õigusala, kust on kooskõlas vastastikuse tunnustamise põhimõttega kõrvaldatud kohtulahendite vaba liikumise takistused. Õigusteadlased on Brüssel I määruse muudatusettepaneku osas väga vastakatel seisukohtadel. Ühelt poolt leitakse, et Euroopa Komisjoni poolt pakutud formaalse *exequatur* menetluse kaotamine parandab Brüssel I määruse funktsioneerimist ning suurendab võlausaldaja õiguste kaitset. Teisalt on aga tõstatatud küsimus muudatusettepanekuga kaasnevatest ohtudest võlgniku põhiõiguste tagamisele. Euroopa Liidu põhiõiguste harta⁹ (edaspidi viidatud Harta) art 47 ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni¹⁰ (edaspidi EIÕK) art 6 alusel on isikutel õigus õiglasele kohtumenetlusele, mis ei pruugi olla tagatud, kui *exequatur* menetlus kaotatakse ning Brüssel I määruses hetkel sisalduvaid tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest keeldumise aluseid ei saa enam kasutada. Muudatusettepanek kätkeb endas klassikalist dilemmat efektiivsuse ning õigluse vahel.¹¹ Käimas on aktiivne arutelu, milles osalevad nii Euroopa Liidu mitmed institutsioonid kui paljud õigusteadlased ning Brüssel I määruse muudatusettepaneku ja selle osas käimasoleva aktiivse

⁷ Commission Green Paper on the Review of Regulation 44/2001 COM (2009) 175 final. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0175:FIN:EN:PDF>. (01.05.2012).

⁸ European Commission Proposal, p 4.

⁹ Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C 183 30.03.2010, lk 389 jj.

¹⁰ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II, 11.05.2000, 11, 57.

¹¹ Kramer, X. E. Abolition of Exequatur under the Brussels I Regulation: Effecting and Protecting Rights in the European Judicial Area. - Netherlands Internationaal Privaatrecht, 2011 (4), p 221.

diskussiooni valguses leian, et minu valitud teema on väga päevakajaline ning on oluline analüüsida Euroopa Komisjoni ettepaneku põhjused ja praktilisi tagajärgi.

Välisriikide kohtulahendite täitmine seondub tihedalt ka siseriikliku täitemenetlusega ning hetkel on Euroopa Liidu liikmesriikides väga erinevad täitemenetlussüsteemid ja –normid. Euroopa Liidu liikmesriikide vahelised erinevused siseriiklikes kohtu- ja täitemenetlusnormides takistavad kaupade, isikute ja teenuste vaba liikumist siseturul.¹² *Exequatur* menetluse kaotamisega ei muudeta midagi siseriiklikes täitemenetluse regulatsioonides, mistõttu on oluline analüüsida, kas välisriikide lahendite vaba liikumist on võimalik saavutada, kui me ei tegele Euroopa Liidus ka siseriikliku täitemenetluse harmoniseerimisega.

Käesolev magistritöö on jaotatud kaheks peatükiks. Esimeses peatükis analüüsin *exequatur* menetluse olemust ja funktsioone, käsitlen vastastikuse tunnustamise ja usalduse printsiipe; arutlen, kas *exequatur* menetluse kaotamine Brüssel I määrusest on parim võimalus kohtulahendite vaba ringlemise edendamiseks ja käsitlen ka siseriiklikest menetlusõigustest tulenevaid probleeme, mis vaatamata *exequatur* menetluse kaotamisele lahendite vaba ringlemist takistada võivad. Teises peatükis keskendun Euroopa Komisjoni Brüssel I määruse muudatusettepanekule *exequatur* menetluse kaotamiseks ning analüüsin, millised olulisemaid muudatusi see praeguse olukorraga võrreldes sisaldab ning kuidas mõjutab kehtivas regulatsioonis sisalduvate kohtulahendi tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest keeldumise aluste asendamine uute kontrollimeetmetega võlgnike ja võlausaldajate õiguste tasakaalu.

Magistritöö kuulub metodoloogiliselt teoreetiliste õigusteaduslike uurimuste alla. Meetoditest olen peamiselt kasutanud võrdlevat ja analüüsivat meetodit. Allikate osas olen suuremas osas tuginenud võõrkeelsele kirjandusele, kuna teemakohast eestikeelset kirjandust on väga napilt. Kõige väärtuslikumad alusallikad töö koostamisel olid Euroopa Komisjoni 2010.a. Brüssel I määruse muudatusettepanek ja Euroopa Komisjoni Brüssel I määruse muudatusettepaneku mõju hindamise dokument. Teema tausta aitasid avada paljud õigusteadlaste artiklid, millest olulisemateks pean X. E. Kramerit, G. Cuniberti ja I. Rueda, P. Beaumonti uurimistöid. Lisaks

¹² Data Collection and Impact Analysis – Certain Aspects of a Possible Revision of Council Regulation No. 44/2001 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters ('Brussels I'). Available at: http://ec.europa.eu/justice/doc_centre/civil/studies/doc/study_CSES_brussels_i_final_17_12_10_en.pdf (edaspidi töös läbivalt viidatud CSES Report) (01.05.2012), p 41.

õiguskirjandusele olen kasutanud ka asjakohast kohtupraktikat - analüüsin nii Eesti kohtulahendeid kui Euroopa Kohtu ning Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendeid.

Magistritöö eesmärk on leida vastus küsimusele, kas ainult *exequatur* menetluse kaotamine võimaldab jõuda Euroopa Komisjoni püstitatud eesmärkide saavutamiseni seoses lahendite vaba ringlemisega ning kuidas *exequatur* menetluse kaotamine Brüssel I määruse muudatuseettepanekus sätestatud kujul mõjutab menetlusosaliste õigusi ja huve. Magistritöö eesmärgist lähtudes olen püstitanud kaks hüpoteesi: 1) üksnes *exequatur* menetluse kaotamine Brüssel I määrusest ei taga täielikku kohtulahendite vaba liikumist Euroopa siseturul ning 2) formaalse *exequatur* menetluse kaotamine koos uute kohtulahendi kontrollimeetmetega tagab õiglase tasakaalu võlausaldaja ja võlgnike õiguste vahel.

1. *Exequatur* menetlus ning võimalused kohtulahendite vaba ringlemise tagamiseks

1.1. *Exequatur* menetluse olemus ja funktsioonid

Kohtulahendite tunnustamise ja täidetavaks tunnustamise süsteem loodi algselt majanduse edendamiseks, kuna seda peetakse majandusliku integratsiooni eelduseks – ilma ühtse kohtulahendite tunnustamise ja täitmise süsteemita ei oleks olnud võimalik luua Euroopa Liidus ühist siseturgu¹³. 1968. a Brüsseli Konventsiooniga¹⁴ loodi liikmesriikide kohtulahendite vastastikuse tunnustamise ja täidetavaks tunnustamise süsteem tsiviil- ja kaubandusajades lihtsa harmoniseeritud vahemeetme, *exequatur* menetluse kaudu,¹⁵ mida hiljem lihtsustati oluliselt Brüssel I määrusega.

Exequatur menetlusel on oluline roll nii riikide kui üksikisikute tasandil. Kohtulahendi täitmine on alati olnud oluline osa riigi suveräänsusest¹⁶. Üldjuhul ei saa kohtuotsust ilma *exequatur* menetluseta teises riigis jõustada, see on iga riigi suveräänsuse väljendus¹⁷. Võlausaldaja vaatepunktist tekib *exequatur* menetluseks vajadus olukorras, kui ta soovib algatada täitemenetluse võlgniku vara suhtes kohtulahendi teinud riigist¹⁸ erinevas Euroopa Liidu liikmesriigis - selleks on vajalik taotleda täitmisriigi kohtult kohtulahendi täidetavaks kuulutamist täitmisriigis¹⁹. Näiteks tekib selline vajadus olukorras, kus Eesti ettevõtte on sõlminud Soome ettevõttega lepingu tehase ehitamiseks Helsingi lähedale. Eelnevalt on nad kokku leppinud, et lepinguga seotud vaidlused lahendatakse Helsingi kohtus. Soome ettevõtte kaebab Eesti ettevõtte maksete hilinemise tõttu Soomes kohtusse ning Soome kohus teeb otsuse, et Eesti firma peab tasuma võlgnetava summa. Soome ettevõtte tahab, et otsust kohaldatakse Eesti ettevõtte Eestis asuva vara suhtes ning selleks, et Soome kohtulahend oleks Eestis täidetav, on vajalik läbida *exequatur* protseduur. Siinkohal tuleb märkida, et piiriülese mõjuga kohtuasjades ei pärine pooled

¹³ Kramer, X. E. Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure, - Netherlands Internationaal Privaatrecht, 2011 (4), p 208.

¹⁴ The Brussels Convention of 27th September 1968 on Jurisdiction and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters- OJ L304, 30.10.1978; OJ C 27, 26.01.1998, pp 1-34.

¹⁵ Vt Brüsseli Konventsiooni art 31.

¹⁶ Kennett, W. A. Enforcement of Judgments in Europe, Oxford University Press, 2000, p 214.

¹⁷ , Grinten, P. van der T. H., F. J. A. van der Velden. Crossing Borders: Essays in European and Private International Law, Nationality Law, and Islamic Law in Honour of Frans van der Velden, Deventer : Kluwer, 2006p. 72.

¹⁸ Töös kasutatud edaspidi ka kui kohtulahendi päritoluriik.

¹⁹ Brüssel I määruse art 38 lg 1.

alati erinevatest riikidest. On võimalik, et ka siseriiklik kohtuvaidlus omab piiriülest mõju – seda juhul, kui kohtulahend tuleb täita teises liikmesriigis, näiteks seetõttu, et võlgnik on kolinud teise riiki ja kõik tema varad asuvad teises liikmesriigis²⁰. Ilma *exequatur* menetluseta peaks võlausaldaja, kes soovib kohtulahendit välisriigis täita, algatama uue kohtumenetluse selles liikmesriigis, kus ta kohtulahendit täita soovib. Tekiks olukord, kus dubleeritaks kohtulahendeid samas asjas samade poolte vahel ja tõusetuks küsimus sellest, millisel kohtulahendil on *res judicata* jõud.²¹ Seega aitab *exequatur* menetlus sellist dubleerimist vältida ning hõlbustab kohtulahendite vaba liikumist.

Eestis kohaldatavates Euroopa Liidu määrustes on *exequatur* menetluse nõue kehtivas õiguses sätestatud Brüssel I määruse ja Brüssel II bis määruses²². Ka maksejõuetusmenetluse määrus²³ tugineb kohtulahendi tunnustamise osas Brüssel I määruse *exequatur* menetluse režiimil. Hiljuti Euroopa Komisjoni poolt väljastatud ettepanekud pärimisasjade²⁴, abieluvararežiimi²⁵ ning registreeritud kooselu varaliste tagajärgede²⁶ osas säilitavad samuti *exequatur* menetluse. Käesolevas töös analüüsitakse *exequatur* menetlust ja selle võimalikku kaotamist peamiselt Brüssel I määruse kontekstis.

Brüssel I määruse art 38 lg 1 kohaselt täidetakse liikmesriigis tehtud ning selles riigis täitmisele pööratavat otsust teises liikmesriigis, kui see on mõne huvitatud isiku taotlusel seal täidetavaks tunnustatud. Kehtiv Brüssel I määrus sätestab liikmesriikides ühtse *exequatur* menetluse kahes faasis. Kohtulahendi täidetavaks tunnustamise I faasis kuulutab kohus Brüssel I määruse art 41

²⁰ Green Paper on a European Order for Payment Procedure and on Measures to Simplify and Speed up Small Claims Litigation. Brussels, 20.12.2002 COM(2002) 746 final, p 10.

²¹ Grinten, P. van der T. H., F. J. A. van der Velden. Crossing Borders: Essays in European and Private International Law, Nationality Law, and Islamic Law in Honour of Frans van der Velden, Deventer : Kluwer, 2006p. 72.

²² Euroopa Nõukogu 27. novembri 2003. a määrus (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnustatakse kehtetuks määrus EÜ nr 1347/2000. Euroopa Liidu Teataja L 338, 23.12.2003, lk 1-29.

²³ Nõukogu 29. mai 2000 määrus (EÜ) nr 1346/2000 maksejõuetusmenetluse kohta. Euroopa Liidu Teataja L 160, 30.6.2000, lk 1-18. Vt maksejõuetus menetluse määrus art 25 lg 1.

²⁴ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession COM(2009) 154 final. Available at: http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/succession_proposal_for_regulation_en.pdf (01.05.2012), vt art 33.

²⁵ Proposal for a Council Regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes COM(2011) 126 final. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0126:FIN:EN:PDF> (01.05.2012), vt art 31.

²⁶ Proposal for a Council regulation on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions regarding the property consequences of registered partnerships COM (2011) 127 final. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0127:FIN:EN:PDF> (01.05.2012), vt art 27.

alusel kohtulahend täitmisele pööratavaks kohe pärast art-s 53 nimetatud vorminõuete täitmist ilma art-tes 34 ja 35 sisalduvate aluste kontrollimiseta. *Exequatur* menetluse esmane faas täidab formaalset funktsiooni, mille käigus muudetakse välisriigi kohtulahendid täitmisriigis täidetavaks seeläbi, et kohus väljastab võlausaldaja avalduse alusel kohtulahendi täidetavuse kohta täitmismääruse, mille alusel saab võlausaldaja kohtulahendi vastava liikmesriigi täitevasutuses täitmisele pöörata.²⁷ Kui võlausaldaja on esitanud täidetavaks tunnistamise avalduse Eesti kohtule ning kohus on teinud täitmismääruse, saab Eestis kohtulahendit täita sooviv võlausaldaja seejärel esitada täitmismääruse koos täitmisavaldusega kohtutäiturile vastavalt täitemenetluse seadustiku²⁸ (edaspidi TMS) § 23 lg-le 1. Brüssel I määruse art 40 lg 1 kohaselt reguleerib kohtulahendi täidetavaks tunnistamise taotluse esitamise menetlust selle liikmesriigi õigus, kus kohtulahendi täidetavaks tunnistamist taotletakse, Eestis toimub see vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku²⁹ (edaspidi TsMS) § 475 p-le 14 hagita menetluses. Euroopa Kohus on lahendis *Hoffman*³⁰ rõhutanud, et välisriigist pärinevat kohtulahendit tuleb kõigis liikmesriikides täita täpselt samadel tingimustel nagu selle liikmesriigi enda kohtulahendeid, seega kohalduvad Eestis välisriigi kohtulahendite täitmisele täpselt samad TMS-is sätestatud tingimused nagu Eesti kohtute tehtud kohtulahendite täitmisele.

Riigikohus on oma 29.09.2009 määruses nr 3-2-1-81-09 sedastanud, et poolel, kelle suhtes täitmist taotletakse, ei ole enne täitmismääruse väljastamist õigust teha võlausaldaja taotluse kohta mingeid esildisi (*ex ante exequatur* menetlus), küll on tal õigus esitada maakohtu määruse peale Brüssel I määruse art 43 alusel apellatsioon kõigi oma vastuväidetega täidetavaks tunnistamisest keeldumiseks. Täidetavaks tunnistamise avaldust ei tule enne maakohtu määruse tegemist puudutatud isikule kätte toimetada ega anda talle võimalust sellele maakohtu menetluses vastata.³¹ Seega ei tähenda *exequatur* menetlus vaid formaalset *ex ante* menetlust, vaid tal on ka teine veelgi olulisem funktsioon, mis pakub võlgnikule õiguskaitsevahendit olukorras, kus tema põhiõigusi on kohtulahendi täidetavaks tunnistamise menetluses rikutud³². Kohtulahendi täidetavaks tunnistamise teises faasis on võlgnikul Brüssel I määruse art 43 lg 1 ja 5 kohaselt võimalik kohtulahendi täidetavaks tunnistamise määruse peale esitada kaebus ühe kuu jooksul

²⁷ Oberhammer, P. Abolition of Exequatur. – Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts, 2010, Vol 30, Issue 3, p 197.

²⁸ Täitemenetluse seadustik. - RT I 2005, 27, 198.

²⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197. RT I 2010, 8, 35.

³⁰ EKo 4.02.1988, *Horst Ludwig Martin Hoffmann vs. Adelheid Krieg*, p 11.

³¹ RKTKm 29.09.2009, nr 3-2-1-81-09, p 15.

³² Cuniberti, G. Some Remarks of the Efficiency of Exequatur.- University of Luxembourg Law Working Paper, 2012, No 1, p 570.

pärast täitmismääruse teatavaks tegemisest³³. Vastavalt Brüssel I määruse art-le 45 alusel võib kohus, kellele esitatakse art 43 või art 44 alusel apellatsioonkaebus, keelduda kohtulahendi täidetavaks tunnistamisest või tühistada see art-tes 34 ja 35 sätestatud põhjustel.³⁴ Seega võib kontrolli funktsioonist *exequatur* menetluse puhul rääkida üksnes olukorras, kus võlgnik esitab välisriigi kohtulahendi täidetavaks tunnistamise osas vastuväite. Ainult sellisel juhul kontrollib kohus kohtulahendi täidetavaks tunnistamisest keeldumise aluseid, st *ex officio* kontrolli kohustust kohtul ei ole.³⁵ Euroopa Liidus esineb kohtulahendi täidetavaks tunnistamise vaidlustamisi umbes 1-5% kõigist täidetavaks tunnistamise menetlustest ja kohtulahendi täidetavaks tunnistamisest keeldutakse väga harvadel juhtudel. Umbes 93% juhtudest täidab *exequatur* menetlus vaid esmast, formaalset funktsiooni ning põhjust kohtulahendi tunnustamisest ja täidetavaks tunnistamisest keeldumiseks ei esine.³⁶

Ka Eesti kohtupraktika alusel võib öelda, et valdaval osal kaasustest tunnustatakse välisriigi lahendid täidetavaks pärast formaalse *exequatur* menetluse läbimist ning vaidlustamist ei järgne³⁷. Tuleb siiski nentida, et Eesti kohtud ei ole tõenäoliselt tulenevalt praktika nappusest ning rahvusvahelise eraõiguse regulatsioonide vähesest tundmisest alati kohtulahendite täidetavaks tunnistamise taotlusi õigesti lahendanud. Näiteks on Brüssel I määrust kohtulahendite täidetavaks tunnistamisel vääralt kohaldatud ka vahekohtu otsuste korral³⁸. Riigikohus on oma 15.novembri 2010.a. kohtumääruses nr 3-2-1-100-10³⁹ leidnud, et kohtud tuginesid ekslikult TsMS § 619 lg-le 1, leides, et mõlema kõnealuse lahendi täidetavaks tunnistamisele Eesti Vabariigis kohaldub Brüsseli I määrus, jättes tähelepanuta, et tsiviilasjas tehtud välisriigi kohtulahendite ja muude täitedokumentide tunnustamise ja täitmise menetluse kõrval on kehtestatud erisätted ka vahekohtu otsuse tunnustamise ja täitmise menetlusele. TsMS § 754 lg 1 sätestab välisriigi vahekohtu otsuste kohta, et neid tunnustatakse ja võetakse Eestis täitmisele

³³ Vastavalt Brüssel I määruse art-le 43 lg 5 kui selle poole alaline elukoht, kelle suhtes täitmist taotletakse, on muus liikmesriigis kui selles, kus tehti kohtuotsuse täitmismäärus, on kaebuse esitamise tähtaeg kaks kuud alates kuupäevast, mil määrus edastati isikule või tema elukohta. Olenemata kaugusest ei või tähtaega pikendada.

³⁴ Brüssel I määruse art 45.

³⁵ Oberhammer, P. *Op cit*, p 197.

³⁶ Commission Staff Working Paper Impact Assessment - Accompanying Document for a Regulation of the European Parliament and the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters. SEC(2010) 1547 final. Available at: http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/sec_2010_1547_en.pdf (edaspidi viidatud Commission Impact Assessment) (01.05.2012), p 13.

³⁷ Vt HMKm 18.08.2010, nr 2-09-50224, HMKm 9.11.2006, nr 2-06-32628, TMK 8.09.2008, nr 2-08-5650, HMKm 17.03.2010, nr 2-10-10933, HMKm 28.05.2010, nr 2-10-242-47.

³⁸ Vt X TlnRnKm 13.04.2010.a, nr 2-09-56609.

³⁹ RKTkm 15.11 2010, nr 3-2-1-100-10, p 11.

üksnes New Yorgi 1958. aasta välisriigi vahekohtu otsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni ja teiste välislepingute kohaselt, mistõttu oleksid kohtud pidanud kohaldama lahendi täidetavaks tunnustamisel New Yorgi konventsiooni, mitte Brüssel I määrust. Seega tuleb Eestis Brüssel I määruse ning teiste rahvusvahelise eraõiguse aktide korrektse kohaldamise jaoks kohtute poolt kindlasti tegelda kohtunike teadmiste suurendamisega rahvusvahelise eraõiguse regulatsioonidest.

Kohtulahendite piiriülese jõustamise saavutamiseks ei ole *exequatur* menetlus ainuke võimalus – oluline on eristada lahendite tunnustamist ja täitmist. Kuigi kohtulahendite tunnustamise ja täitmise mõisteid kasutatakse tihtipeale koos, ei pruugi iga otsuse tunnustamisele täitmist järgneda. Mõnede kohtulahendite sisust tulenevalt ei kuulu täitmine otsuse olemusse, näiteks kui Eesti kodanik lahutab välisriigi kohtus abielu ja võtab tagasi neiupõlvenime, siis nime puudutav otsuse osa varalist täitmist kui sellist ei nõua⁴⁰. Kui pool ei soovi algselt välisriigis täitemenetlust, vaid taotleb lahendi tunnustamist, ei ole *exequatur* menetlus vajalik. See tähendab, et kui isik soovib välisriigi kohtulahendi alusel näiteks avalike registrite uuendamist, saab tugineda *res judicata* le ilma, et oleks vaja eelnevalt läbida *exequatur* menetlus.⁴¹

Kuigi *exequatur* menetlus väldib menetluste dubleerimist ning on sellega seoses toonud kaasa progressi seoses kohtulahendite vaba ringlemisega, siis üha rohkem leitakse, et *exequatur* menetlusel on siiski palju takistavaid mõjusid. Euroopa Komisjon leiab, et *exequatur* menetluse olemus on muutunud põhjendamatuks, kuna *exequatur* menetluse funktsioonid on võimalik asendada lihtsamate meetmetega, mille kaudu kohtulahendite täitmist oluliselt edendada⁴². Seetõttu on järgnevalt oluline analüüsida, kas kohtulahendite vaba ringlemise edendamiseks on *exequatur* menetluse funktsioone võimalik muude meetmetega asendada ning kas Euroopa õigusruum on sellisteks muudatusteks valmis?

⁴⁰ Nurmela, I. jt, *Op.cit.*, lk 263.

⁴¹ Garcia, R. A. Abolition of Exequatur: Problems and Solutions. Mutual Recognition, Mutual Trust and Recognition of Foreign Judgments: Too Many Words in the Sea.-Yearbook of Private International Law, 2010, Vol 12, p 357.

⁴² European Commission Proposal, p 6.

1.2. Vastastikuse tunnustamise printsiip ja vastastikuse usalduse printsiip kui *exequatur* menetluse kaotamise alusprintsiibid

Exequatur menetluse kaotamist põhjendatakse sageli vastastikuse tunnustamise printsiibile tuginedes⁴³. Euroopa Kohus on koma kohtulahendis *Gasser*⁴⁴ leidnud, et vastastikuse tunnustamise ja usalduse printsiip on kohtulahendite vaba liikumise aluseks ja tugevdajaks.⁴⁵ Igasugune kohtulahendite tunnustamise ja täidetavaks tunnistamise süsteem põhineb vastastikuse tunnustamise põhimõttel, mis eeldab seda, et siseriiklik õigussüsteem lubaks tunnustada ja täita kohtulahendit, mis tugineb sellistel menetlusnormidel ja ideoloogilistel väärtustel, mis ei pruugi olla täitmisriigiga sarnased. Hetkel kontrollitakse teiste liikmesriikide kohtulahendite vastavust täitmisriigi tingimustele *exequatur* menetlusega.⁴⁶

Viimastel aastatel ning eriti Amsterdami Lepinguga kaasnenud kompetentside olulise laienemisega Euroopa õigusruumis on tähelepanu kitsalt majanduslikelt argumentidelt kandunud laiema vabadusel, turvalisusel ning õiglusel põhineva ala loomisele 1997. aastal väljendas Euroopa Komisjon oma kavatsust esitada ettepanekud kohtulahendite tunnustamise süsteemi edasiseks arendamiseks ning diskussiooni tekitamiseks, kuna leiti, et tunnustamise ja täitmise protseduurid on liiga aeganõudvad ning kulukad, mistõttu on takistatud lahendite vaba liikumine. Euroopa Komisjon keskendus primaarselt Brüsseli Konventsiooni muudatustele ning leidis sel ajal, et täielik *exequatur* menetluse kaotamine ei ole saavutatav laialdaste liikmesriikides eksisteerivate erinevuste tõttu täitemenetluses ning peamiseks eesmärgiks sai *exequatur* menetluse lihtsustamine mitte kaotamine.⁴⁷

Alates Euroopa Ülemkogu erakorralisest kohtumisest 1999. aastal Tampere on Euroopa õigusala loomise eesmärgil liikmesriikide kohtute vahel tsiviilasjades tehtavas koostöös olnud nurgakiviks vastastikuse tunnustamise printsiip. Euroopa Ülemkogu seadis sellel kohtumisel kaks olulist

⁴³ Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15-16 October 1999. Available at: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (05.05.2012), p B VI; The Stockholm Programme — An open and secure Europe serving and protecting citizens - OJC 115 , 04.05.2010, p. 0001 – 0038, p 3.1.2.

⁴⁴ EKo 12.09.2003, C-116/02, *Erich Gasser GmbH vs. MISAT Srl*.

⁴⁵ *Ibid*, p 72.

⁴⁶ Andersson, T. Harmonization and Mutual Recognition: How to Handel Mutual Distrust, p 247.- Andenæs, M. T., Hess, B., Oberhammer, P., Warner, H. Enforcement Agency Practice in Europe. London : British Institute of International and Comparative Law, 2005.

⁴⁷ Kramer, X. E. Cross-border Enforcement in the EU, p 208.

eesmärki - kohtulahendite vastastikuse tunnustamise ja õiguse mõistmisele parema juurdepääsu tagamise.⁴⁸ Alates Tampere kohtumisest on Euroopa Ühenduse eesmärgiks olnud tagada, et tulenevalt vastastikuse tunnustamise printsiibist ei peaks võlausaldaja kohtulahendi täitmisel teises liikmesriigis *exequatur* menetlust läbima⁴⁹.

Ka Euroopa Liidu toimimiselepingu konsolideeritud versiooni (edaspidi nimetatud ELTL)⁵⁰ art 67 lg 4 toob eraldi välja, et vastastikuse tunnustamise printsiip peab olema Euroopa Liidu tsiviilasjades tehtava koostöö aluseks. Art 81 lg-s 1 sisalduva vastastikuse tunnustamise õigusliku kontseptsiooni kohaselt on kohtulahendite vastastikuse tunnustamise põhimõtte aluseks Euroopa Liidu eesmärk arendada õiguslast koostööd piiriülese toimega tsiviilasjades ning samuti soovib Euroopa Liit tulenevalt art 65 lg-st 4 hõlbustada õiguskaitse kättesaadavust eelkõige tsiviilasjades tehtud kohtuotsuste ja kohtuväliste otsuste vastastikuse tunnustamise põhimõtte kaudu.

Vastastikuse tunnustamise kontseptsioon on Euroopa Ühenduses välja arenenud seoses kaupade vaba liikumisega ning seda rakendati algselt üksnes Euroopa Liidu siseturu raames teises liikmesriigis toodetud kaupade ja pakutavate teenuste tunnustamisega seotud reeglite rakendamisel. Euroopa Kohus on loonud põhimõtte, et iga toode, mis on liikmesriigis õiglase ja traditsiooniliste eeskirjade ning selle riigi tootmisprotsesside kohaselt seaduslikult valmistatud ja turustatud, tuleb lubada turule ka teistes liikmesriikides⁵¹. Seega vastastikuse tunnustamise põhimõtte seisneb selles, et liikmesriigid ei tohi rakendada kontrolli või läbivaatamist, kui seda on juba tehtud teises liikmesriigis ning sihtkohariigi asutused peavad tunnustama sertifikaate ja lubasid, mis on antud päritoluriigis. Päritoluriigi reeglid peavad aga seejuures olema ekvivalentsed sihtkohariigi reeglitega. Ilma ekvivalentsuseta vastastikuse tunnustamise printsiip ei toimiks.⁵²

2004. a Haagi kohtumisel taaskinnitatud vastastikuse tunnustamise kontseptsiooni alusel on viimasel dekaadil vastu võetud mitmeid Euroopa Liidu teise põlvkonna regulatsioone, mis erinevalt esimese põlvkonna määrustest ei koordineeri siseriiklikku menetlusõigust, vaid

⁴⁸ Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15-16 October 1999, para 5 ja 6; Euroopa Komisjon määratles neid eesmärke selliselt, et tõeline õigusruum peab kindlustama, et üksikisikud ja ettevõtted saaksid pöörduda kohtusse kõigis liikmesriikides sama lihtsalt kui nad saavad seda teha oma päritolu liikmesriigist.

⁴⁹ *Ibid*, p 33 ja 34.

⁵⁰ Euroopa Liidu toimimiselepingu konsolideeritud versioon. - ELT C 115, 9.5.2008, lk 47 jj.

⁵¹ EKO 20.02.1979, C-120/78, *Rewe vs. Bundesmopolverwaltung*, p 3 ja 59.

⁵² Garcia, R. A., *Op.cit.*, p 362-363.

sisaldavad reegleid erimenetlusteks konkreetses valdkonnas ning muuhulgas on neis kaotatud *exequatur* menetlus.⁵³ Esimesena kaotati *exequatur* menetlus täielikult Euroopa täitekorralduse määrusest⁵⁴, *exequatur* menetlus on täielikult kõrvaldatud ka Euroopa maksekäsmenetluse määrusest⁵⁵ ning Euroopa väiksemate kohtuvaidluste määrusest⁵⁶. Perekonna asjades tehtud kohtulahendite puhul on *exequatur* menetluse kaotamisega seoses oluline viidata Brüssel II bis määrusele⁵⁷ ning elatise määrusest⁵⁸. Nimetatud määruste eeskujul hakati analüüsima ka Brüssel I määrusest *exequatur* menetluse kaotamise võimalusi.

14. detsembril 2010. a avalikustas Euroopa Komisjon konkreetsed Brüssel I määruse muudatusettepanekud *exequatur* menetluse kaotamise osas. Euroopa Komisjon on *exequatur* menetluse kaotamist põhjendanud sellega, et liikmesriikide vahel on toimunud vastastikuse tunnustamise ja usalduse tugevnemine⁵⁹. Stockholmi programmis⁶⁰ on leitud, et vastastikuse tunnustamise printsiibi rakendamiseks ning *exequatur* menetluse kaotamise põhjendamiseks vastastikuse tunnustamise printsiibiga on vajalik, et liikmesriikide vahel eksisteeriks vastastikune

⁵³Hess, B. Study JLS/C4/2005/03. Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States. September 2007. Available at: http://www.ipr.uni-heidelberg.de/studie2/reports/General_Report_31_10_2007.pdf (edaspidi viidatud töös Heidelberg Report) (01.05.2012), para 64.

⁵⁴ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 21. aprill määrus (EÜ) nr 805/2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuetel. Euroopa Liidu Teataja L 143, 30/04/2004, lk 0015-0039 (edaspidi töös läbivalt viidatud täitekorralduse määrus). Täitekorralduse määruse kohaselt kaotatakse vaidlustamata nõuete osas tehtud kohtulahendite puhul *exequatur* menetlus koos kohtulahendi tunnustamisest ja täidetavaks tunnistamisest keeldumise alustega ning asendatakse kohtulahendi sertifitseerimismenetlusega (vt art 5 ja 6).

⁵⁵ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 12.12.2006.a määrusest nr 1896/2006, millega luuakse Euroopa maksekäsmenetlus. – ELT L 399, 30.12.2006, lk 1-32 (edaspidi töös läbivalt viidatud kui maksekäsmenetluse määrus). Maksekäsmenetluse määrusega luuakse esimene autonoomne Euroopa menetlus piiriüleste võlgade sissenõudmiseks lisavahendina siseriikliku õigusega sätestatud menetluse kõrvale, mille kohaldamisel tunnustatakse ja täidetakse päritolu liikmesriigis täidetavat maksekäsku ilma vajaduseta läbida kohtulahendi täidetavaks tunnistamise menetlust ja ilma võimaluseta vaidlustada maksekäsu tunnustamist või täitmist (vt preambula p 10 ja art 19).

⁵⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 861/2007, 11. juuli 2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus. – ELT L 199, 31. 7. 2007, lk 1-22 (edaspidi töös läbivalt viidatud väiksemate kohtuvaidluste menetluse määrus). Ka Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse puhul on tegemist autonoomse Euroopa menetlusega piiriüleseks võlgade sissenõudmiseks, mille raames ühes liikmesriigis tehtud kohtulahendit tunnustatakse ja täidetakse teises liikmesriigis ilma täidetavaks tunnistamise määruse tegemise kohustuseta ning ilma võimaluseta tunnustamist vaidlustada (vt art 20).

⁵⁷ Brüssel II bis määrusest on kohtulahendi täidetavaks tunnistamise nõue kaotatud suhtlusõigust käsitlevate kohtulahendite ning lapse tagasitoomisega seonduvate kohtulahendite osas (vt art 41 ja 42).

⁵⁸ Euroopa Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. Detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes. - ELT L 7, 10.1.2009, lk 1-79. (edaspidi töös läbivalt viidatud elatise määruse). Elatise määrusega kaotatakse *exequatur* menetluse nõue kohtulahendite puhul, mis on tehtud liikmesriigis, kelle suhtes 2007. aasta Haagi protokoll on siduv, ja mis on selles liikmesriigis täidetavad (vt art 17 lg 2).

⁵⁹ European Commission Proposal, p 6.

⁶⁰ Stockholmi programm määratleb Euroopa Liidu prioriteedid vabadusel, turvalisusel ning õiglusel põhineva ala loomiseks.

usaldus⁶¹, mida tuleks tugevdada järjepidevalt, arendades õigussüsteemide mitmekesisusel ja Euroopa õigusel tuginevat Euroopa õiguskultuuri.⁶²

Seega on oluline analüüsida, kas liikmesriikide vaheline usaldus on jõudnud sellisele tasemele, et *exequatur* menetlus kaotada? Euroopa Komisjon leiab, et õigusalane koostöö tsiviilasjades on arenenud siseturu loomise raames ja selle eelduseks on kohtuotsuste vastastikune tunnustamine, mis on järk-järgult paranenud, kuna Euroopa Liidus ei kontrollita välisriigi kohtuotsuseid enam nii sageli. Praeguseks on liikmesriikide õigusalase koostöö ja usalduse tase jõudnud küpsustasemele, mis tagab kohtulahendite liikumise lihtsama, vähem kuluka ja paremini automatiseeritud süsteemi.⁶³ X.E. Kramer leiab, et vastastikuse usalduse küpsustase, mida liikmesriikidele optimistlikult omistatakse, peaks aastate jooksul kogemuste ja koolituste kaudu kasvama, kuid hetkel ei pea ta seda piisavaks. Tuleb mees pidada, et peaaegu pooled liikmesriigid liitusid Euroopa Liiduga alles 2004 ning 2007 aastal ning vajavad aega uute reeglitega kohanemiseks.⁶⁴

Osad õigusteadlased leiavad, et tõeline usaldus liikmesriikide vahel ei olegi eeldus efektiivseks vastastikuse tunnustamise printsiibiks, sest kui liikmesriigid on teinud poliitilise otsustuse aktsepteerida teise liikmesriigi asutuste otsuseid, ei ole relevantne küsida, kas need asutused ka tegelikult päritoluriigi asutusi usaldavad⁶⁵. Selle seisukohaga ei saa nõustuda. Valdavalt ollakse õigusteadlaste seas siiski seisukohal, et vastastikuse tunnustamise printsiibi toimimiseks peab ka reaalsuses riikide vahel vastastikune usalduse tase kõrge olema. Näiteks T. Andersson on seisukohal, et vastastikune tunnustamine eeldab vastastikust usaldust ning see, mil määral üksteist usaldatakse, sõltub kolmest faktorist: esmalt vähesest informatsioonist, mis kohtutel, ametiasutustel ja laiemal üldsusel on välisriigi normide ja protseduuride osas; teiseks riikidevahelistest erinevustest võlgniku õiguste tagamisel ning kolmandaks kahtlusest, et isegi

⁶¹ Selgituseks: kuigi vastastikuse tunnustamise printsiip ja vastastikuse usalduse printsiip on tihedalt omavahel seotud kontseptsioonid ja teatud osas kattuvad, siis neid printsiipe ei saa kasutada sünonüümidenä. Vastastikuse usalduse põhimõtte all tuleks mõista liikmesriigi kohustust usaldada teise liikmesriigi kohtu järeldusi oma õigussüsteemis ning samuti teise liikmesriigi kohtu tehtud kohtulahendeid. Kehtivas Brüssel I määruses väljendub vastastikuse usalduse põhimõtte art 33 lg 1 kohaselt selles, et kohtulahendi tunnustamiseks ja täidetavaks tunnustamiseks ei ole vaja sihtkohariigis mingisuguseid erimenetlusi läbida ning art 41 lg-st 2 tulenevalt selles, teise liikmesriigi tehtud kohtulahendite sisu ei või täitmisriigis enam kontrollida; vt ka Brüssel I määruse preambula p 16 ja 17.

⁶² Stockholm Programme, para 3.

⁶³ European Commission Proposal, p 6.

⁶⁴ Kramer, X. E. Abolition of Exequatur under the Brussels I Regulation: Effecting and Protecting Rights in the European Judicial Area. - Netherlands Internationaal Privaatrecht, 2011 (4), p 641.

⁶⁵ Garcia, R. A., *Op. cit.*, p 372.

ühiste miinimumstandardite eksisteerimisel ei suuda välisriigi kohtud praktikas nende järgimist tagada. Kaht esimest probleemi saab lahendada ühiste miinimumstandardite ning koolituste abil, kuid kolmandat probleemi ei lahenda ka need meetmed.⁶⁶ T. Anderssoni viimasena toodud vastastikuse usaldusega seotud probleemi iseloomustab Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 1. detsembri 2010.a. määrus nr 3-2-1-117-10. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi arvates tähendab vastastikusel usaldusel baseeruva süsteemi loomine mh ka seda, et Euroopa täitekorralduse tõendi väljaandja peab täpselt ja hoolikalt järgima täitekorralduse tõendi väljaandmise reegleid. Vastastikusel usaldusel baseeruv süsteem riigipiiriüleseks täitedokumentide täitmiseks ning piiratud vaidlustamisvõimalused saavad kehtida vaid siis, kui muuhulgas on täidetud formaalsed nõuded.⁶⁷ Antud lahendis ei olnud päritoluriik korrektselt nõudeid täitnud ning Riigikohus leidis, et selline käitumine ei ole kooskõlas vastastikuse usaldamise printsiibiga. Seega nähtub, et praktikas esineb liikmesriikidel vastastikuse usaldamisega endiselt probleeme.

Ka R. A. Garcia nõustub, et poliitiliselt ja faktiliselt on väga oluline, kas ja mil määral riigid üksteist usaldavad. Seetõttu tuleb küsida, kuidas saavutada tõelist vastastikust usaldust? Ta leiab, et esmalt võiks alustada eksisteerivate instrumentide hoolikast analüüsist ning seejärel liikuda teatud ühtsete meetmete arendamise suunas liikmesriikide pädevate asutuste vahel.⁶⁸ Üldiselt pooldatakse vastastikuse usalduse suurendamiseks menetluslike miinimumstandardite kehtestamist. Ka Stockholmi programmi kohaselt nõuab vastastikune usaldus miinimumstandardeid ja erinevate õigustraditsioonide ning – meetodite mõistmise tugevdamist⁶⁹.

Olen seisukohal, et kuigi Euroopa Komisjon väidab, et liikmesriikide vahel on toimunud vastastikuse usalduse tugevnemine, siis Komisjon ei ole seda seisukohta piisavalt põhjendanud. Euroopa Liit on küll liikunud vastastikuse usalduse ja tunnustamise printsiibi suurema rakendamise poole ning sellest lähtuvalt kaotanud *exequatur* menetluse mitmetes teise põlvkonna määrustes, kuid praktikas on endiselt liikmesriikidel vastastikuse usaldusega olulisi probleeme. Nõustun R.A. Garcia arvamusega, et ilma päritoluriigi ning täitmisriigi reeglite ekvivalentsuseta vastastikuse usalduse printsiip ei toimi. Pooldan ka X. E. Kramerit seisukohta, et kuna suur osa liikmesriike liitusid Euroopa Liiduga alles 2004 ning 2007. aastal, vajavad nad aega uute reeglitega kohanemiseks ja standardite ühtlustamiseks. Lahendite vastastikune tunnustamine

⁶⁶ Andersson, T., *Op.cit.*, p 245.

⁶⁷ RKTkm 01.12.2010, nr 3-2-1-117-10, p 11-12.

⁶⁸ Garcia, R. A., *Op. cit.*, p 372.

⁶⁹ Stockholm programme, para 3.

eeldab liikmesriikide vastastikust usaldust ning leiab, et enne *exequatur* menetluse kaotamist Brüssel I määrusest tuleks laiemalt tegelda vastastikuse usalduse edendamisega liikmesriikide vahel.

1.3. *Exequatur* menetluse kaotamine Brüssel I määrusest – kas parim võimalus kohtulahendite vaba liikumise edendamiseks?

1.3.1. *Exequatur* menetlus - kas takistus piirideta siseturu toimimisele?

Euroopa Liidu pikaajaline eesmärk on olnud muuta Euroopa Liit ühtseks turuks, kus piirid kaotaks tähtsuse ning toimuks isikute, kaupade, teenuste ja kapitali vaba liikumine. Seetõttu leiab Euroopa Komisjon, et piirideta siseturul on keeruline õigustada seda, et kodanikud ja ettevõtted peavad kulutama aega ja raha selleks, et nad saaksid piiriülevalt oma õigusi kasutada⁷⁰. Piiriülese kohtulahendi täitmise korral on võlausaldajal kohtulahendi täitmine märksa komplitseeritum kui siseriikliku kohtulahendi puhul, kuivõrd võlausaldajal lasub ekstrakohustus kohtulahendi täidetavaks tunnustamise näol, mistõttu *exequatur* menetluse kaotamine lihtsustaks võlausaldaja olukorda, tagades kohtulahendi kiirema täitmisele pööramise ja kindlustaks seeläbi võlausaldajale kiirema ja efektiivsema juurdepääsu kohtule.⁷¹

Käesolevas alapeatükis analüüsin, kas ja kuivõrd saab *exequatur* menetlust pidada takistuseks siseturu toimimisele? Komisjon leiab, et hoolimata asjaolust, et vastastikune tunnustamine on aluseks sujuvale kohtulikule koostööle Euroopa Liidus ja Brüssel I määruse üheks peamiseks eesmärgiks, siis sellele vaatamata ei ole praegu tagatud kohtulahendite vaba liikumine liikmesriikide vahel.⁷² Brüssel I määruse muutmisel on Euroopa Komisjon püstitanud eesmärgiks parandada piiriülest kohtumenetlust tsiviil- ja kaubandusajades, tagada täielik kohtulahendite vaba liikumine, eemaldada ebavajalik bürokraatia vastastikuse tunnustamise printsiibi suhtes ning muuta vaidluste lahendamine kodanikele ja ettevõtetele kergemaks, kiiremaks ning odavamaks, mis aitaks kokkuvõttes luua vajaliku õigusliku keskkonna Euroopa majanduse parendamiseks. Brüssel I määruse muudatused peaksid vähendama menetluskulusid ja parendama õiguskindlust piiriüleste tehingute sõlmimiseks.⁷³

⁷⁰ Commission Impact Assessment, p 13.

⁷¹ Kramer, X. E. Abolition of Exequatur under the Brussels I Regulation, p 639.

⁷² CSES Report, p 20.

⁷³ Commission Impact Assessment, p 9.

Nimetatud eesmärgid on kesksed põhjused *exequatur* menetluse kaotamiseks Brüssel I määrusest ning samuti osaliselt või täielikult ka mitmetest teistest Euroopa Liidu regulatsioonidest. Näiteks on Brüssel II bis määrusest suhtlemisõiguseid ja lapse tagasitoomist (*child abduction*) puudutavate kohtulahendite osas *exequatur* menetlus kaotatud eelkõige eesmärgiga tagada võimalikult kiiresti lapse kontakt isikutega, kes omavad tema suhtes vanemlikku vastutust⁷⁴. Ka teise põlvkonna määrustest on seadusandja põhjendanud *exequatur* menetluse kaotamist efektiivsuse tõstmisega, mis tagab Euroopa ettevõtjate ja kodanike majanduslikku heaolu⁷⁵. Euroopa maksekäsu määruse preambulis sätestatakse, et tõrgeteta ja tõhusam võlgade sissenõudmine on olulise tähendusega Euroopa Liidu ettevõtjate jaoks, kuna maksete hilinemine on peamine maksejõuetuse põhjus, mis ohustab ettevõtjate, eelkõige väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate püsijäämist ja põhjustab suure hulga töökohtade kadumise⁷⁶. Sarnastel kaalutlustel on kaotatud *exequatur* menetlus ka elatise määruseset - põhjuseks on toodud elatise kiire ja tõhus sissenõudmine ning kaebeõiguse kuritarvitamise vältimine⁷⁷.

Brüssel I määrusest *exequatur* menetluse kaotamisel püstitatud eesmärkide saavutamiseks on Euroopa Komisjon kaalunud kolme algsest viiest valikuvariandist: 1) säilitada *status quo* 2) säilitada *exequatur* menetlus, leevendades teatud takistusi võlausaldajatele ning 3) kaotada *exequatur* ja võtta kasutusele kaitsemeetmeid õiglase kohtumenetluse põhimõtte tagamiseks. Komisjon eelistab viimast varianti, kuna see on Komisjoni hinnangul ainuke võimalus tagada püstitatud eesmärkide saavutamine.⁷⁸ Õiguskirjanduses on leitud, et *exequatur* menetluse kaotamise eesmärgina püstitatud kohtulahendite täielik vaba liikumine eeldab kahte tüüpi takistuste puudumist. Esiteks ei tohiks liikmesriikidel olla võimalik keelduda teises liikmesriigis tehtud kohtulahendi täitmisest, seega peaksid liikmesriigid täielikult tunnustama välisriigi kohtulahendeid ilma, et nende tunnustamisest või täidetavaks tunnistamisest oleks võimalik

⁷⁴ Practice Guide for the application of the new Brussels II Regulation (Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000). Available at: http://ec.europa.eu/justice/doc_centre/civil/doc/parental_resp_ec_vdm_en.pdf (04.05.2012), p 24.

⁷⁵ Täitekorralduse määruse preambula p 8 ja 9; väiksemate kohtuvaidluste määruse preambula punktid 6-9 ja art 1; maksekäsumenetluse määruse preambula p 8.

⁷⁶ Väiksemate kohtuvaidluste määruse preambula p 6.

⁷⁷ Elatise määruse preambula p 22.

⁷⁸ Commission Impact Assessment, pp 14-17.

keelduda. Teiseks eeldab kohtulahendite vaba liikumine menetluslike takistuste puudumist – välisriigi kohtulahendite tunnustamise ja täitmise menetlus peaks olema kiire ja lihtne.⁷⁹

Valdavalt leitakse õiguskirjanduses, et *exequatur* menetlus takistab kohtulahendite vaba liikumist ning allutab otsuste täidetavaks tunnustamise territoriaalsele arusaamale õigusemõistmisest, mis ei ole aga Euroopa Ühenduse kontekstis enam kohane.⁸⁰ Ka Euroopa Kohus on kohtuasjas *Solo Kleinmotoren GmbH*⁸¹ leidnud, et kohtulahendi täidetavaks tunnustamisest keeldumise alused on takistuseks kohtulahendite vabale liikumisele, mis on Brüsseli Konventsiooni (praegune Brüssel I määrus – autori märkus) fundamentaalseks eesmärgiks.⁸²

Euroopa Komisjon leiab, et võlgade sissenõudmist takistavad aspektid, muuhulgas piiriülese menetluse keerukus, heidutavad inimesi kasutamast kõiki siseturu poolt pakutavaid ettevõtlusega tegelemiseks. Hetkel on piiriülese kaubandusega seotud üksnes 25% Euroopa väikeettevõtetest⁸³ ning umbes üks kolmandik ettevõtetest ei müü kaupu või ei paku teenuseid teistes liikmesriikides võimalike piiriüleste vaidluste või probleemse võla sissenõudmise tõttu. Kuna väikeettevõtted omavad väiksemaid ressursse piiriüleste vaidlustega tegelemiseks, mõjutavad *exequatur* menetluse puudujäägid väikeettevõtteid suuremal määral. Samuti leiab Euroopa Komisjon, et *exequatur* menetlus tekitab probleeme töötajatele, kelle töökohariik ei ühti tööandja domitsiiliga ning nad soovivad pöörata tööandja vastu täitmisele kohtulahendit näiteks suurema töötasu nõudega.⁸⁴ Seega võib järeldada, et praegusel kujul takistab *exequatur* menetlus siseturu efektiivset toimimist ning järgnevalt analüüsin olulisemaid takistusi põhjalikumalt.

1.3.2. *Exequatur* menetlusega kaasnevad peamised takistused: kõrged menetluskulud ning menetluse pikk kestvus

Nii Euroopa Komisjon kui ka õigusteadlased on leidnud, et *exequatur* menetluse kulukuses pole kahtlustki⁸⁵. See, et kohtumenetluse kulud on takistuseks kohtulahendite vabale liikumisele, on

⁷⁹ Burg, E., Pontier J. EU Principles on Jurisdiction and Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters: According to the Case Law of the European Court of Justice. T.M.C. Asser. Hague, 2004, p 28.

⁸⁰ Andenas, M., *Op.cit.*, p. 11.

⁸¹ EKo 2.06.1994, C-414/92, *Solo Kleinmotoren GmbH vs. Emilio Boch*.

⁸² *Ibid*, p 20.

⁸³ CSES Report, p. 58.

⁸⁴ Commission Impact Assessment, p 17.

⁸⁵ Cuniberti, G. Some Remarks of the Efficiency of Exequatur, p 569; Commission Impact Assessment, pp 13-14.

tulnud arutlusele ka Euroopa Kohtu lahendis *Jozef de Wolf*⁸⁶, kus kohus märkis, et kuna Brüsseli Konventsiooni (praegune Brüssel I määrus – autori märkus) eesmärgiks on vastastikuse tunnustamise ja täitmise seonduvate formaalsuste lihtsustamine, peaks liikmesriike ajendama konventsioonis sätestatud menetluskulude fikseerimiseks selliselt, et need oleksid kooskõlas selle eesmärkidega⁸⁷.

Kehtiva Brüssel I määruse regulatsiooni alusel toob kohtulahendi tunnustamise ja/või täidetavaks tunnistamise menetlus teises liikmesriigis võlausaldajale kaasa olulisi lisakulusid: dokumentide ettevalmistamise, kohtulahendi tõlkimise kulud, dokumentide saatekulud, täitmisriigi kohtu riigilõivu kulud, transpordikulud, teises riigis täidetavaks tunnistamise menetlusega seonduvad õigusabikulud esindajale (vajalik ilmselt kompleksema kohtuasja korral, kus täitmismäärus on kohtulahendi võlgniku poolt vaidlustatud) jms kulud⁸⁸. Eesti TsMS § 172 kohaselt tasub hagita menetluses kulud isik, keda kohtumäärusega soodustatakse, seega eelduslikult tasub menetluskulud võlausaldaja. Lisakulud ei teki mitte üksnes võlausaldajale, vaid ka võlgnikule, sest olukorras, kus võlgnik kohtulahendi täidetavaks tunnistamise vaidlustab, vajab ka tema endale õiguslikku esindajat⁸⁹.

Brüssel I määruse art 52 sätestab, et täitmismääruse väljastamisega seotud menetluse puhul ei tohi riigis, kus täitmist taotletakse, nõuda mingit kohtuasja väärtuse alusel arvatavat maksu, tasu ega lõivu. Kuigi täidetavaks tunnistamise eest ei või võtta väärtusest sõltuvat lõivu, ei ole siiski keelatud võtta taotluspõhist lõivu, mis ei sõltu nõude summast⁹⁰. See, kuidas *exequatur* menetluse eest tasumisele kuuluvat lõivu arvutatakse, sõltub liikmesriigist ning paljudes liikmesriikides tuleb tasuda fikseeritud tasu⁹¹. Kui isik soovib välisriigi kohtulahendi täitmist Eestis, tuleb tal vastavalt riigilõivuseaduse § 57 lg-le 24 kohtulahendi täidetavaks tunnistamise määruse esitamise eest tasuda riigilõivu 63,91 eurot. *Exequatur* menetluse kogukulud varieeruvad

⁸⁶ EKo 30.11.1976, C-42/76, *Jozef de Wolf vs. Harry Cox B.V.*

⁸⁷ *Ibid*, p 15.

⁸⁸ CSES Report, p 42.

⁸⁹ Cuniberti, G. Some Remarks of the Efficiency of Exequatur, p 570.

⁹⁰ Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura, 2010, lk 192.

⁹¹ Heidelbergi Report, para 516.

nii liikmesriigiti⁹² kui ka sõltuvalt sellest, kas täitmismäärus tehakse ilma kostja poolt algatatud apellatsioonmenetlusteta või tuleb täitmismääruse saamiseks läbida ka apellatsioonimenetlus⁹³.

Kõigi Euroopa Liidu riikide arvestuses on keskmine ilma apellatsioonmenetluse faasita *exequatur* menetlusega kaasnev kulu 2208 eurot⁹⁴. Vastavalt Euroopa Komisjoni tellitud uuringule võtab kohtulahendi täidetavaks tunnistamise avalduse esitamine ja sellega seonduv asjaajamine õigusabiteenuse osutajal aega ligikaudu viis tundi ning uuringu kohaselt tuleb selle aja eest Eestis tasuda 1013 eurot. Seega tuleb Eestis võlausaldajal teise liikmesriigi kohtulahendi täidetavaks tunnistamisel tasuda kohtu - ja õigusabi kuludeks ligikaudu 1076,91 eurot, millele võib vastavalt Euroopa Komisjoni uurimusele lisanduda ka veel 850 euro ulatuses muid kulusid⁹⁵. Tuleb arvestada, et uuringu tulemused on väga hinnangulised ning on saanud ka õigusteadlaste kriitika osaliseks. Näiteks X. E. Kramer leiab, et Euroopa Komisjoni uuringus esitatud empiirilised andmed ja nende alusel tehtud järeldused ei ole piisavalt selged ja veenvad. Seda põhjusel, et kuna „muud kulud“ sisaldavad peamiselt tõlkimise ja dokumentide kohaletoometamise kulusid, siis need jääksid alles ka siis, kui *exequatur* menetlus kaotatakse, kuna täitemenetluse faasis oleks need kulud vaja siiski kanda.⁹⁶

Seda, et *exequatur* menetlusega kaasnevad kulud (nt riigilõivud, õigusabikulud esindajale), mis Euroopa Komisjoni uurimuse kohaselt võivad ulatuda tuhandettesse eurodesse ning mida oleks *exequatur* menetluse kaotamisel võimalik vältida, ei saa siiski eitada. Nagu käesoleva töö punktis 1.1 välja toodud, esineb *exequatur* menetluse vaidlustamist üksnes 1-5% kohtulahendi täidetavaks tunnistamise juhtumitest ning kaebused rahuldatakse harva. Tekib küsimus, kas efektiivsuse seisukohast on mõistlik säilitada *exequatur* menetlus, mis üldjuhul on pelgalt formaalne protseduur, kuid millega seonduvaid kulusid peavad kandma kõik isikud, kes soovivad välisriigi kohtulahendit täidetavaks tunnistada? Kuigi kulud *exequatur* menetlusele on liikmesriigiti ja asjaoludest sõltuvalt erinevad, on ilmselge, et võlausaldaja oleks soodsamas olukorras, kui *exequatur* menetlust ja sellega kaasnevaid kulusid ei eksisteeriks. Seega

⁹²CSES Report, p 43. Ilma takistusteta kulgeva menetluse korral koos kohtukulude, õigusabikulude, kättetoimetamise ja tõlke kuludega 2009. a seisuga vahemikus 1100 eurot nt Bulgaarias, kuni 4000 eurot Suurbritannias.

⁹³ *Ibid*, p 45. Keskmine *exequatur* menetluse kulu Euroopa Liidu liikmesriikides ilma täitmismääruse peale apellatsiooni esitamata on 2009. a seisuga 2208 eurot (sisaldab kohtukulusid ning 5 tunni ulatuses õigusabikulusid).

⁹⁴ *Ibid*, p 53.

⁹⁵ *Ibid*, p 43.

⁹⁶ Kramer, X. E. Cross-border Enforcement in the EU, p 216.

arvnäitajaid vaadates võiks väita, et kohtulahendite täitmine ning vaba liikumine oleks nende kulude mitteeksisteerimisel efektiivsem.

Lisaks täiendavatele menetluskuludele toob *exequatur* menetlus kaasa selle, et kohtulahendi tegemisest kohtulahendi täitmiseni kulub oluliselt kauem aega kui siseriikliku kohtulahendi täitmise puhul ning võlgade sissenõudmise protsess pikeneb seetõttu märkimisväärselt. Ka *exequatur* menetluse pikkus, nagu ka täidetavaks tunnistamise kulukus, sõltub liikmesriigist, kus kohtulahendit soovitakse täita. Näiteks Suurbritannias võtab kohtulahendi täidetavaks tunnistamine aega keskmiselt 5 päeva, samas Eesti Vabariigis 80 päeva. Samuti tuleb arvestada erineva apellatsioonmenetluse pikkusega, mis võib mõnes liikmesriigis isegi kesta 2 aastat.⁹⁷

Võlgade sissenõudmine aeglustub ka põhjusel, et võlausaldaja peab ootama, millal kohus täidab kohtulahendi täidetavaks tunnistamise esimeses faasis formaalsed nõuded. Brüssel I määruse art 47 lg 3 kohaselt ei ole võlausaldajal võimalik selle ajani, kuni võlgnik saab kohtulahendi täidetavaks tunnistamise vaidlustada, võtta võlgniku vara suhtes kasutusele muid täitemeetmeid peale kaitsemeetmete. Seega on kuni *exequatur* menetluse lõppemiseni välisriigi kohtulahendi täitmisele pööramine piiratud kaitsemeetmetega, mis ei luba nõuet lõplikult realiseerida.

Kuigi osades liikmesriikides võtab *exequatur* menetlus aega üksnes mõned päevad⁹⁸, võtab see teistes riikides, sealhulgas Eestis, aega mitu kuud. Kuna võlausaldajal ei ole võimalik nõuet lõplikult realiseerida enne täitmismääruse vaidlustamistähtaja lõppu ning vaidlustamise korral enne apellatsioonimenetluse lõppu, on see minu hinnangul oluliseks nõude täitmist takistavaks asjaoluks. Õiguskirjanduses on leitud, et liikmesriikides, kus menetluse kestvus on problemaatiline, ei saa see siiski olla piisavaks põhjuseks *exequatur* menetluse kaotamiseks, vaid seda peaks võtma signaalina menetluse pikkuse probleemiga tegelemiseks nendes konkreetsetes riikides⁹⁹. Näiteks võiks kohustada liikmesriike menetluse aega piirama – Brüssel I määruse muudatusega saaks liikmesriike kohustada teatud tähtaja jooksul täitmismäärust väljastama. Samas võimaldaks selline alternatiiv kiirendada menetlust üksnes siis, kui võlgnik täitmismäärust ei vaidlusta, sest siseriiklikke apellatsioonimenetluse tähtaegu Euroopa Liidu tasandil muuta ei saa.

⁹⁷ CSES Report, p 36.

⁹⁸ Heidelberg Report, para 514.

⁹⁹ Škerl, J.K. European Public Policy (with an emphasis on *exequatur* proceedings). - Journal of Private International Law, 2011, Vol 7, No 3, p 487; X. E., Kramer. Cross-border Enforcement in the EU, p 9.

Leian, et nii Euroopa Komisjoni, mitmete õigusteadlaste kui Euroopa Kohtu seisukohad tõendavad veenvalt, et *exequatur* menetlus praegusel kujul takistab lahendite vaba ringlemist ning laiemalt siseturu toimimist. Arvestades, et hinnanguliselt esitatakse Brüssel I määruse alusel Euroopa Liidus aastas umbes 10 000 kohtulahendi täidetavaks tunnistamise avaldust, milledes keskmiselt 93% juhtudel on vahemenetlus üksnes formaalsus, kus ei ole mingit põhjust keelduda kohtulahendi tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest ning vaid 1-5% avaldustest vaidlustatakse, kuid harva rahuldatakse¹⁰⁰, on ainuüksi arvnäitajaid vaadates Euroopa Komisjoni poolt esitatud argumendile *exequatur* menetluse kaotamise majandusliku efektiivsuse ja Euroopa Liidu kodanike majandusliku heaolu tõstva mõju kohta keeruline vastu vaielda. Nõustun Euroopa Komisjoniga selles osas, et kõige lihtsam ja otsesem viis *exequatur* menetlusega kaasneva aja-ja rahalise kulu vältimiseks oleks siiski *exequatur* menetlus kaotada. Kuna praegune *exequatur* protseduur Brüssel I määruses on suures osas muutunud formaalsuseks, mis toob ometi kaasa endaga suure aja-ja rahakulu, leian, et tuleks kaaluda praeguse süsteemi muutmist.

1.3.3. Siseriiklikust täitemenetlusest tulenevad takistused kohtulahendite vabale liikumisele

Exequatur menetlus ei ole viimane menetluse aste teise liikmesriigi kohtulahendi täitmise protsessis. Sarnaselt siseriikliku nõudega on ka piiriülese nõude täitmise protsessis vajalik täitmisele pööramine siseriikliku täitemenetluse regulatsiooni alusel. Seega ei ole võimalik hinnata *exequatur* menetluse kulukuse ja kestvuse probleemi ilma täitemenetlust arvesse võtmata, kuna võlausaldaja jaoks ei loe ühe konkreetse menetlusfaasi kulukus, vaid kogu protsessi maksumus - kui üks konkreetne kulu kaotatakse, siis see teeb täitmise efektiivsemaks, kui see just ei tõsta mõne teise faasi kulukust¹⁰¹. Seega on oluline analüüsida, kas *exequatur* menetluse kaotamisega on võimalik Euroopa Komisjoni püstitatud eesmärke saavutada, kui siseriiklikud täitemenetluse regulatsioonid, mis on kõigis liikmesriikides erinevad, jäävad muutumatuks?

Brüssel II bis määrusest *exequatur* menetluse kaotamise kontekstis on M. Jantera-Jareborg leidnud, et Euroopa Liit ei suuda *exequatur* menetluse kaotamisel tuvastada peamist võtmeküsimust. Keskendutakse *exequatur* menetluse kaotamisele, kuid seejuures unustatakse ära

¹⁰⁰CSES Report, p 35.

¹⁰¹ Cuniberti, G. Rueda, I. Abolition of Exequatur - Addressing the Commission's Concerns. - *Rabels Zeitschrift fuer auslaendisches und internationales Privatrecht*, 2011, Vol 75, No 2, p 308.

täitemenetlus. Näiteks ei väldi *exequatur* menetluse kaotamine situatsioone, kus kohtulahendite täitmisest keeldutakse täitmisriigis kehtivate täitemenetluse normide tõttu.¹⁰² Kuna ka Brüssel I määruse muudatusettepanekus *exequatur* menetluse kaotamisega ei harmoniseerita siseriiklike täitemenetluse norme¹⁰³, on Euroopa Komisjoni poolt mõneti eksitav viidata *exequatur* menetluse kaotamise tulemusena saavutatavale kohtulahendite vaba ringlemise tõhustamisele, kui täitemenetluse tasandil jääb *status quo* samaks.

Tuleb arvestada võimalusega, et *exequatur* menetluse kaotamise tagajärjel võib tekkida olukord, kus ühtne *exequatur* menetlus asendatakse 27 siseriikliku menetlusega, kuid kõigis riikides erineval moel¹⁰⁴. Näiteks võib *exequatur* menetluse ja kohtulahendi täidetavaks tunnistamise keeldumise aluste kaotamine tuua kaasa selle, et liikmesriigid hakkavad muutma oma siseriiklikku täitemenetlust, lisades siseriiklikku menetlusse regulatsioone, mis täidavad Brüssel I määruse art-tes 34 ja 35 sätestatud funktsioone. See võib oluliselt pikendada menetluse aega ja tuua kaasa lisakulusid, mistõttu ei tooks *exequatur* menetluse kaotamine täiel määral kaasa Euroopa Komisjoni poolt püstitatud eesmärgid.

Täitemenetluse regulatsioonid on liikmesriikides väga erinevad. See, kui suurt takistust siseriiklik täitemenetlus kohtulahendite vabale liikumisele põhjustab, sõltub muuhulgas ka sellest, kui suur roll on liikmesriigi täitemenetluse raames kohtul.¹⁰⁵ Näiteks Saksamaal ei ole siseriiklik kohtulahend automaatselt täidetav, mistõttu on võlausaldajal vajalik täitemenetluse algatamiseks taotleda *vollstreckungsklausel*'i (kohtusekretäri poolt väljastatud tõend kohtulahendi täidetavuse kohta) väljastamist, mille eesmärk on anda kohtutäiturile volitused kohtulahendi täitmiseks¹⁰⁶. Välisriigi kohtulahendi korral on *vollstreckungsklausel*'il täitmismääruse funktsioonid. Seega on *exequatur* menetlus Saksamaal alati siseriikliku täitemenetluse esimeseks faasiks. Olukorras, kus *exequatur* menetlus piiriülese kohtulahendi täidetavaks tunnistamise menetluses kõrvaldatakse, oleks Saksamaal kohtulahendi täidetavaks tunnistamisel ikkagi vajalik sisuliselt *exequatur* menetluse läbimine. Seega on tõenäoline, et vähemalt Saksamaal ei tee *exequatur* menetluse kaotamine suure tõenäosusega menetlust võlausaldajale soodsamaks, kuivõrd

¹⁰² Jäntherä-Jareborg, M. Unification of International Family Law in Europe – A Critical Perspective. Raamatus: Katharina Boele-Woelki. Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe. Intersentia, Antwerpen – Oxford, 2003, p 205.

¹⁰³ Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 41 lg 1.

¹⁰⁴ Kramer, X. E. Cross-border Enforcement in the EU, p 217.

¹⁰⁵ Cuniberti, G. Rueda, I., *Op.cit.*, p 308.

¹⁰⁶ Crifò, C. Cross-border Enforcement of Debts in the European Union, Default Judgments, Summary Judgments and Orders for Payment. Kluwer Law International, 2009, p 194.

vollstreckungsklausel on vajalik nii siseriiklike kui ka välisriigi kohtulahendite täitmise korral.¹⁰⁷ Ka Hispaanias¹⁰⁸ ja Austrias¹⁰⁹ on täitemenetluse algatamiseks vajalik kohtuotsus, millel on täitmismääruse funktsioonid ehk ka nendes riikides on *exequatur* menetlus kohustuslik siseriikliku täitemenetluse osa. Võimalikud on ka süsteemid, kus kohus sekkub mingite konkreetsetes täitemenetluse faasides teatud täitetoimingute tegemiseks. Näiteks Inglismaal¹¹⁰ on kohustuslik kohtulik täitemenetlus rahaliste nõuete täitmisele pööramiseks. Prantsusmaal täitetoiminguteks seoses kinnisasjadega¹¹¹. Kui võlausaldaja peab hoolimata *exequatur* menetluse kaotamisest pöörduma kohtulahendi täitmise raames mingis faasis kohtusse, lisanduvad võlausaldajale kohtumenetluse kulud ning võib eeldada, et ka täiendav ajakulu, mistõttu ei saa öelda, et *exequatur* menetluse kaotamine toob automaatselt kaasa rahalise ja ajalise efektiivsuse tõusu piiriülestes kohtumenetlustes.

Samas on liikmesriike, kus kohtu osakaal täitemenetluses ei ole sedavõrd oluline ning täitemenetluse raames kohtusse pöördumine tuleb kõne alla siis, kui menetlusosalistel on vaja vaidlustada kohtutäituri poolt väljastatud täitmisakte või kohtutäituri tegevust¹¹². Sellistes riikides ei ole kohtulahendi täitmiseks vaja taotleda eraldi kohtu luba, nagu eelnevalt toodud Saksamaa näite korral, ning täitemenetluse viib algusest lõpuni läbi täitevasutus. Sellisest süsteemist lähtub ka Eesti, kus täitemenetluse viib läbi kohtutäitur¹¹³ ning kohtu roll piirdub peamiselt sellega, et menetlusosalistel on võimalik kohtutäituri otsused TMS § 218 lg 1 alusel maakohtusse edasi kaevata. Kohtutäitur (*Hussier de justice*) viib täitemenetlust läbi ka näiteks Prantsusmaal, Belgias ja Luksemburgis - üldiselt on selline süsteem kontinentaal-Euroopas väga levinud¹¹⁴. Võib eeldada, et riikides, kus kohtu roll täitemenetluses piirdub valdavalt kaebuste lahendamisega kohtutäituri tegevuse peale, on täitemenetluse kulud ning ajakulu väiksemad ning seetõttu menetlus ka võlausaldajale soodsam.

Olen seisukohal, et kuivõrd kavandatava *exequatur* menetluse kaotamisega ei harmoniseerita siseriiklike täitemenetluse norme, mistõttu säilib kõigis 27 Euroopa Liidu liikmesriigis erinev

¹⁰⁷ Oberhammer, P. Abolition of Exequatur. – Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts, 2010, Vol 30, Issue 3, p 199.

¹⁰⁸ Crifò, C., *Op. cit.*, p 250.

¹⁰⁹ Oberhammer, P., *Op. cit.*, p 197.

¹¹⁰ Crifò, C., *Op. cit.*, p 176.

¹¹¹ Cuniberti, G. Rueda, I., *Op.cit.*, p 309

¹¹² Cuniberti, G. Rueda, I., *Op.cit.*, p 309.

¹¹³ TMS § 3.

¹¹⁴ Cuniberti, G. Rueda, I., *Op.cit.*, p 310.

täitemenetluse regulatsioon, ei pruugi ainult *exequatur* menetluse kaotamisega jõuda kohtulahendite vaba liikumise olulise edendamiseni Euroopa Liidus. *Exequatur* menetluse kaotamine küll minu hinnangul suurendaks lahendite täitmise efektiivsust, kuid täielikuks kohtulahendite vabaks liikumiseks ja efektiivseks kohtulahendite täitmiseks on vajalik tegeleda ka liikmesriikide täitemenetluse harmoniseerimisega. Vastasel juhul võib liikmesriikide täitemenetlusest tulenevate erinevuste tõttu osades riikides olla kohtulahendi täitmine kulukas ja aeganõudev, vaatamata *exequatur* menetluse kaotamisele. Õiguskirjanduses tõdetakse küll, et harmoniseerimine on väga keeruline¹¹⁵ ning ma nõustun sellega, kuid leian, et Euroopa Komisjoni püstitatud *exequatur* menetluse kaotamise eesmärkide saavutamine ei ole realistlik üksnes *exequatur* menetluse elimineerimisega Brüssel I määrusest.

¹¹⁵ Andersson, T., *Op.cit.*, p 245.

2. Euroopa Komisjoni Brüssel I määruse muudatusettepanek *exequatur* menetluse kaotamiseks

2.1 *Exequatur* menetluse kaotamisega kaasnevad olulisemad muutused Brüssel I määruse muudatusettepanekus

Õiguskirjanduses on leitud, et Brüssel I määrus sisaldab õiglast ja tasakaalus kohtulahendite tunnustamise ja täitmise keeldumise aluseid ning et liikmesriikide rahvusvaheline menetlusõigus ei ole andnud märki sellest, et *status quo* oleks problemaatiline („kui ei ole midagi katki, ei ole vajadust ka parandada“).¹¹⁶ Euroopa Komisjon on vastupidisel seisukohal ning soovib Brüssel I määruse muudatusettepanekuga lisaks formaalsele *exequatur* menetlusele kaotada ka kõik kehtiva Brüssel I määruse art-tes 34 ja 35 sätestatud kohtulahendi täidetavaks tunnustamisest keeldumise alused¹¹⁷ põhjusel, et need on takistuseks kohtulahendi vabale liikumisele. Euroopa Komisjon on need alused asendanud muudatusettepaneku art-tes 43, 45 ja 46 sätestatud kolme uue kontrollimeetmega¹¹⁸. Kuigi mitmed Brüssel I määruse muudatusettepanekut kommenteerinud õigusteadlased nõustuvad, et *exequatur* menetluse edasine lihtsustamine on vajalik ning formaalne menetlus tuleks kaotada, on täidetavaks tunnustamise keeldumise aluste kaotamist kritiseeritud¹¹⁹.

Muudatusettepaneku olulisim erinevus võrreldes kehtiva Brüssel I määrusega seisnebki selles, et kuna *ex ante exequatur* menetlus on kaotatud, ei ole võlausaldajal enam vaja pöörduda täitmismääruse saamiseks täitmiseriigi kohtusse, vaid ta saab kohtulahendiga pöörduda otse vastavasse täitmiseriigi täitevasutusse. Selleks peab võlausaldaja Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 42 lg 2 kohaselt esitama pädevale täitevasutusele kohtuotsuse koopia ning muudatusettepaneku lisas I esitatud vormil kohtulahendi teinud kohtu väljastatud

¹¹⁶ Oberhammer, P., *Op.cit.*, p 201.

¹¹⁷ European Commission Proposal, p 3.

¹¹⁸ Põhjalikumalt analüüsin kehtiva Brüssel I määruse täidetavaks tunnustamisest keeldumise aluste ning uute kontrollimeetmete temaatikat punktides 2.3.1-2.3.4.

¹¹⁹ Hess, B. The Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters - Note for European Parliament's Committee on Legal Affairs. Available at: <http://www.europarl.europa.eu/committees/en/juri/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49431> (01.05.2012), p 10.

tunnistuse, millega tõendatakse, et kohtulahend on täitmisele pööratav¹²⁰. Lisaks kaob tulenevalt Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 38 lg-st 1 *exequatur* menetluse kaotamise korral ka kehtiva Brüssel I määruse art 33 lg-s 2 sätestatud võimalus nõuda peaküsimusena kohtulahendite tunnustamist ja tunnustamise vaidlustamist ning kohtulahendite tunnustamine muutub automaatseks.

Kehtiva Brüssel I määruse art 45 sätestab, et kohus, kellele esitatakse täitmismääruse peale kaebus, keeldub kohtulahendi täidetavaks tunnustamisest üksnes art 34 ja 35 alustel. X.E. Kramer on välja toonud, et kohtulahendi tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest keeldumise aluste kaotamise tulemusena tekkiva täitmisriigi piiratud kontrollimenetluse tõttu tõusetub küsimus, mis ulatuses võib kohtulahendi täidetavaks tunnustamisse siiski sekkuda siseriiklike täitemeetmete alusel¹²¹. Näiteks on Euroopa Kohus kohtuasjas *Prism Investment*¹²² sedastanud, et Brüssel I määruse kohaselt väljastatud täitmismääruse tühistamiseks ei saa kasutada tasaarvestusega seonduvaid siseriiklikke aluseid, vaid ainult Brüssel I määruses nimetatud täidetavaks tunnustamisest keeldumise aluseid. Samas võib selle küsimusega tegeleda täidetavaks tunnustamisele järgnevas täitemenetluse faasis, kuna välisriigi kohtulahendi täitmisele rakenduvad täitmisriigi menetlusnormid täpselt samamoodi nagu täitmisriigi enda kohtuotsuste täitmisele.¹²³ Ka Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 41 lg-s 1 sätestatakse, et teises liikmesriigis tehtud kohtulahendite täitmine on reguleeritud täitmisriigi õigusega ning et teises liikmesriigis tehtud kohtulahendeid täidetakse samadel tingimustel kui kõnealuse liikmesriigi enda kohtulahendeid. Muudatusettepaneku art 41 lg 2 kohaselt ei kohaldata täitmisriigi õiguses sisalduvaid täitmisest keeldumise või selle peatamise aluseid niivõrd, kui võrd need käsitlevad art-tes 43–46 osutatud olukordi¹²⁴. Seega muudatusettepaneku kohaselt ei tohi kohus küll kasutada täitmismääruse tühistamiseks ühtki teist alust, mida ei ole nimetatud Brüssel I määruse muudatusettepaneku art-tes 43, 45 ja 47, kuid täitmismenetluse raames on võimalik võlgnikul esitada kõiki vastuväiteid täitmismenetluse peatamiseks ja tühistamiseks, mida konkreetse riigi siseriiklik õigus lubab.

¹²⁰ Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 42 lg 3 kohaselt võib pädev täitevasutus vajaduse korral paluda kohtu väljastatud tunnustust, millega tõendatakse, et kohtulahend on täitmisele pööratav transliteratsiooni või tõlget kooskõlas artikliga 69, kuid lõike 4 kohaselt ei tohi pädev täitevasutus nõuda, et taotleja esitaks kohtulahendi tõlke, väljaarvatud kui kohtulahendi täitmine vaidlustatakse ja tõlge on vajalik.

¹²¹ Kramer, X. E. Abolition of Exequatur under the Brussels I Regulation, p 637.

¹²² EKO 13.10.2011, C-139/10, *Prism Investment v Van der Meer*.

¹²³ *Ibid*, p 22.

¹²⁴ See tähendab, et kui siseriiklikus menetlusõiguses sisalduvad Brüssel I määruse muudatusettepaneku art-tega 43, 45 ja 46 sarnased sätted, siis need ei kohaldu.

2.2 *Exequatur* menetluse kaotamise ulatus

Brüssel I määruse muudatusettepanekuga kaotatakse *exequatur* menetlus Brüssel I määruse art-s 1 sätestatud tsiviil-ja kaubandusajade suhtes, kuid erandina jäetakse *exequatur* menetlus jõusse kaasustes, mis käsitlevad eraelu puutumatus ja isiklike õiguste rikkumisest, sealhulgas laimust tulenevaid lepinguväliseid võlasuhteid ning mitme kannatanu kahjunõuete korral ebaseaduslikust äritegevusest põhjustatud kahju hüvitamisest (ühine kahjunõue)¹²⁵. Seega võib öelda, et Brüssel I määruse muudatusettepanek loob kahe süsteemse kohtulahendite täidetavaks tunnistamise režiimi, mille alusel laimu ning ühiste kahjunõuete puhul säilib *exequatur* menetlus sellisel kujul, nagu see on kehtivas õiguses.

Euroopa Komisjon põhjendab ühiste kahjunõuete osas *exequatur* menetluse alles jätmist sellega, et ebaseadusliku äritegevuse tõttu kannatanud ohvrite rühmale hüvitise maksmise mehhanismid on Euroopa Liidu piires väga erinevad. Mõned protseduurid kohalduvad vaid väga spetsiifilistes valdkondades (nt kapitaliinvesteeringute kahju tagasinõudmine Saksamaal või konkurentsivastase käitumisega tekitatud kahju Ühendkuningriigis); teistel on laiem kohaldamisala. Olulised erinevused eksisteerivad ka seoses kahju hüvitamise menetluse algatamise õigusega: mõned liikmesriigid on andnud menetluse alustamise õiguse teatud riigiasutustele (nt ombudsman Soomes), teised riigid aga eraõiguslikele juriidilistele isikutele nagu tarbijakaitsega tegelevad organisatsioonid (nt Bulgaaria) või rühma nimel tegutsevatele üksikisikutele (nt Portugal). Erinevad on ka kannatanute kategooriad, kes võivad ühiseid kahjunõudeid esitada. Suurem osa riike võimaldavad ühist kahjunõuet esitada tarbijatel, vähesed lubavad seda teha ka muudel kannatanutel, nagu väikeettevõtjad. Eksisteerivad ka märkimisväärsed erinevused ühiste kahjunõuetega kaasnevate menetluskulude tasumises, väljamõistetud summa jagamisel ja alternatiivsete vaidluste lahendamisviiside kasutamisel.¹²⁶

Brüssel I muudatusettepanekus leitakse, et kõnealuseid suuri erinevusi arvestades ei saa praeguses faasis väita, et on olemas vajalik usalduse tase ning Komisjon peab vajalikuks laiemat konsulteerimist, et selgitada välja, millised ühiste kahjunõuete liigid võiksid sobida Euroopa

¹²⁵ Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 37 lg 2 .

¹²⁶ Commission Staff Working Document Public Consultation: Towards a Coherent European Approach to Collective Redress SEC (2011) 173 final. Available at: http://ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0054/sec_2011_173_en.pdf (01.05.2012), p 4.

Liidu õigussüsteemi ja kui tõhusad on Euroopa tsiviil- ja menetlusõiguse normid ühishagide puhul kogu Euroopa Liidus. Seetõttu leitakse, et ühiste kahjunõuete puhul ei saa praegu *exequatur* menetlust kaotada.¹²⁷ Üldiselt on ka õiguskirjanduses nõustatud, et vähemalt praegusel hetkel ei ole mõistlik ühiste kahjunõuete osas *exequatur* menetlust kaotada. Z.T. Tang leiab, et *exequatur* menetluse kaotamiseks on vajalik liikmesriikide vaheline usaldus, mis nõuaks materiaaõiguse harmoniseerimist, teatavaid sarnasusi liikmesriikide menetlusnormides või vähemalt üksteise menetlusnormide tundmist või siis sarnast lähenemist nagu elatise määruses, mis harmoniseerib kohalduva õiguse, pakub spetsiifilise kohtulahendi läbivaatamismenetluse piiratud alustel, kuid samas kaotab *exequatur* menetluse. Ühiste kahjunõuete korral aga ilmselgelt nõutavaid sarnasusi liikmesriikide regulatsioonides ei esine.¹²⁸

Osad õigusteadlased on Komisjoni argumentatsiooni ka kritiseerinud. F. Horn toob välja, et arvestades seda, et Komisjoni peamine põhjendus ühiste kahjunõuete osas vana süsteemi säilitamiseks on liikmesriikidevahelised menetlusõiguslikud, mitte materiaaõiguslikud erinevused, saab väita, et kuna menetluslik materiaalne kord jäetakse täitmise vaidlustamise alusena muudatusettepanekuga alles, ei ole Komisjoni argument adekvaatne¹²⁹. Komisjoni lõppjärelusega ollakse õigusteadlaste seas siiski valdavalt nõus. Näiteks tuuakse välja, et ühised kahjunõuded on Euroopas üsna uus nähtus ning laiem üldsus vajab aega, et seda süsteemi tundma õppida, mistõttu oleks selles valdkonnas *exequatur* menetluse liiga kiire kaotamine murettekitav¹³⁰. A. Layton leiab oma kommentaarides Brüssel I määruse muudatusettepanekule, et arvestades ühiste kahjunõuete alaste menetlusõigusnormide rudimentaalselt arengut liikmesriikides, on mõistlik selles valdkonnas *exequatur* menetlus säilitada. Samas on ebaselge, miks piirduda ainult ebaseaduslikust äritegevusest põhjustatud kahjuga ning mida see mõiste tähendab. Eelduslikult kataks see ELTL art-tes 101 ja 102 sisalduvad konkurentsieskirjad, aga kas see kohaldub näiteks ka kollektiivsetele hagidele tootjavastutuse või keskkonnakahju alusel?¹³¹ F. Horn nõustub, et ühiste kahjunõuete aluse ulatus on ebaselge ja võib viia kunstlike

¹²⁷ European Commission Proposal, p 7.

¹²⁸ Tang, Z. S. Consumer Collective Redress in European Private International Law.- Journal of Private International Law, 2011, Vol 7, No. 1, pp 129-132.

¹²⁹ Horn, F. The Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters - Note for European Parliament's Committee on Legal Affairs. Available at: [http://www.europarl.europa.eu/committees/en/juri/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49437\(01.05.2012\)](http://www.europarl.europa.eu/committees/en/juri/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49437(01.05.2012)), p 15.

¹³⁰ Tang, Z.T., *Op. cit.*, pp 129-132.

¹³¹ Layton, A. The Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters - Note for European Parliament's

tulemusteni, kuna ei ole ühtegi selget põhjust, miks ebaseaduslikust äritegevusest põhjustatud kahju peaks kohtlema erinevalt teistest ühiste kahjunõuete juhtumitest. Lisaks leiab ta, et ettepanekus toodud nõude esitamiseks õigustatud isikud¹³² on valitud meelevaldselt ning tõenäoliselt ei võimalda katta kõiki ühiste kahjunõuete juhtumeid, mistõttu need langeksid erandi kohaldamisalast välja.¹³³ Olen seisukohal, et arvestades riikidevahelisi väga erinevaid käsitusi ühise kahjunõude osas, siis praegusel hetkel ei ole liikmesriigid veel valmis *exequatur* menetluse kaotamiseks selles valdkonnas. Nõustun F. Horn'i arvamusega, et ei ole ühtegi selget põhjust, miks just ebaseaduslikust äritegevusest põhjustatud kahju peaks kohtlema erinevalt teistest ühiste kahjunõuete juhtumitest ja leian, et ühiste kahjunõuete esitamise ulatus vajaks veel täpsemat analüüsi ning seda ei peaks kitsendama vaid ebaseaduslikust äritegevusest põhjustatud kahjule.

Nagu eelnevalt mainitud, siis teiseks valdkonnaks, mille osas praeguse ettepaneku kohaselt *exequatur* menetlust ei kaotata, on eraelu puutumatus ja isiklike õiguste rikkumise, sealhulgas laimukaasused. Brüssel I muudatusettepanekus on põhjenduseks toodud, et laimuasjad on eriti tundlikud ja liikmesriikidel on väga erinevad lähenemised põhiõiguste tagamiseks¹³⁴. Vastab tõele, et erinevatel riikidel ja õigusruumidel on isiklike õiguste rikkumise vältimise ja sõnavabaduse kaitsmise vahekorra osas traditsiooniliselt väga erinevad käsitlused - osades riikides prevaleerib sõnavabaduse kaitse, teistes riikides väärtustatakse kõrgemalt isiklike õigusi¹³⁵ ning probleem seisneb ka selles, et liikmesriikides on isiklike õiguste rikkumisele kohalduva õiguse määratlemiseks kasutusel väga erinevad lähenemised¹³⁶. Laimukaasused on tundlikud ka põhjusel, et nendes on meediakompaniide näol kaasatud suur ja võimas huvigrupp, mistõttu ei ole meedia vahendusel isiklike õiguste rikkumisi kaasatud ka Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 11. juuli 2007.a. määruse nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhete suhtes

Committee on Legal Affairs. Available at:

<http://www.europarl.europa.eu/committees/en/juri/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49443>
(01.05.2012), p 8.

¹³² Brüssel I määruse muudatusettepaneku artikkel 37 lõige 2 punkt a kohaselt 1) riigiasutused; 2) mittetulundusorganisatsioonid, kelle peamine eesmärk ja tegevusala on füüsilistest ja juriidilistest isikutest koosnevate rühmade huvide esindamine või kaitsmine muudel kui äriilistel alustel, pakkudes neile õigusala nõu või esindades neid kohtus ning 3) rohkem kui 12 hagejast koosnev rühm.

¹³³ Horn, F., *Op. cit.*, p 15.

¹³⁴ European Commission Proposal, p 6.

¹³⁵ R. Garnett, M. Richardson. Libel Tourism or Just Redress? Reconciling the (English) Right to Reputation with the (American) Right to Free Speech in Cross-Border Libel Cases. – *Journal of Private International Law*, 2009, No 12, p 471.

¹³⁶ Comparative Study on the Situation in the 27 Member States as Regards the Law Applicable to Non- contractual Obligations Arising out of Violations of Privacy and Rights Relating to Personality. JLS/2007/C4/028. Available at: http://ec.europa.eu/justice/doc_centre/civil/studies/doc/study_privacy_annexe_3_en.pdf (01.05.2012), p 22.

kohaldatava õiguse kohta¹³⁷ (edaspidi Rooma II määrus) kohaldamisalasse. Meediakompaniide poolt järgnes kogu Rooma II määruse ettevalmistusprotsessi vältel tugev vastasseis väljapakutud ettepanekute osas¹³⁸, meedia esindajad olid murelikud kõigi ettepanekute suhtes, mis võiksid potentsiaalselt mõjutada väljendusvabadust ja pressivabadust või olid lihtsalt neile ebamugavad¹³⁹. Lõppastmes ei suudetud meediaga seotud laimuasjade osas kokkuleppele jõuda ning kompromissina leiti, et isiklike õiguste rikkumine jäetakse Rooma II kohaldumisalast esialgu välja.¹⁴⁰ Ebaõnnestunud katsetused kaasata privaatsuse ja isiklike õiguste rikkumine Rooma II kohaldamisalasse kahtlemata näitlikustavad, kui keeruline on selles valdkonnas konsensust leida¹⁴¹. Euroopa Komisjon leiab, et riikidevahelised erinevused ning ühtlustatud kollisiooninormide puudumine Euroopa Liidu tasandil ei võimalda eeldada, et õigussüsteemide vahel on tekkinud piisav usaldus *status quo* muutmiseks, mistõttu pooldatakse meediaga seotud laimukaasuste korral ajutiselt *exequatur* menetluse säilitamist.¹⁴² Samas on õiguskirjanduses leitud, et jääb ebaselgeks, miks *exequatur* menetlus laimuasjade puhul alles tahetakse jätta, kuna see valdkond ei ole tundlikum kui paljud teised keerulised valdkonnad¹⁴³. Siinkohal lähevad õigusteadlaste arvamused lahku. F. Horn märgib oma kommentaarides Brüssel I määruse muudatusettepanekule, et Komisjoni argumendid *exequatur* menetluse säilitamiseks isiklike õiguste rikkumise kaasustes on pädevad ning et valdkond tõepoolest on tundlik¹⁴⁴. Samas on M. Watt seisukohal, et isiklike õiguste rikkumiste kaasused, sealhulgas laimukaasused ei vääri erikohtlemist ning tema arvates on halb üritada *exequatur* menetluse ulatuse kaudu parandada vigu, mis mujal, st jurisdiktsiooni tasandil on tehtud. Pigem tuleks keskenduda jurisdiktsiooniklausli parandamisele, mille alusel oleks isiklike õiguste rikkumise kaasuses jurisdiktsioon kannatanu domitsiilis, kui kahju tekkimine seal riigis oli ettenähtav.¹⁴⁵

¹³⁷ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus nr 864/2007, 11. juuli 2007, lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta. - ELT L 199, 31.07.2007, lk 40- 49.

¹³⁸ European Parliament 's Working Document on the Amendment of Regulation (EC) No 864/2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II). Available at: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201009/20100922ATT83328/20100922ATT83328EN.pdf> (01.05.2012) (edaspidi viidatud European Parliament 's Working Document), p 2.

¹³⁹ *Ibid*, p 3.

¹⁴⁰ Mills, A EPC on The Link Between Brussels I and Rome II in Cases Affecting the Media. Available at: <http://conflictflaws.net/2010/epc-on-the-link-between-brussels-i-and-rome-ii-in-cases-affecting-the-media/> (01.05.2012).

¹⁴¹ European Parliament 's Working Document, p 2.

¹⁴² European Commission Proposal, p 6.

¹⁴³ Layton, A., *Op. cit.*, p 8.

¹⁴⁴ Horn, F., *Op. cit.*, p 15.

¹⁴⁵ Watt, M. The Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters - Note for European Parliament's Committee on Legal Affairs. Available at:

Leian, et kuna liikmesriikide regulatsioonid isiklike õiguste rikkumise valdkonnas on väga erinevad, ning konsensust ei ole suudetud leida ka kohalduva õiguse tasandil, siis need asjaolud viitavad, et liikmesriigid ei ole veel valmis *exequatur* menetluse kaotamiseks seoses isiklike õiguste rikkumise, sealhulgas laimukaasustega. Ei ole välistatud, et kui liikmesriikide ühisosa selles valdkonnas suureneb, siis võiks *exequatur* menetlust laiendada ka isiklike õiguste kaasustele.

A. Dickinson leiab, et lisaks isiklike õiguste ning ühiste kahjunõuete temaatikale ulatuvad fundamentaalsed erinevused ja tundlikud küsimused ka paljude teiste Brüssel I määruse kohaldamisalas olevate valdkondadeni: näiteks lepingute täitmine, milleks vajalikud tegevused võivad osades riikides olla illegaalsed, amoraalsed või ühiskonnastased; usuline väljendusvabadus või usuorganisatsioonide staatus ning tegevused; vaidlused eutanaasia ja teiste meditsiinieetika küsimuste üle; geenitehnoloogia kasutamine; tuumaelektrijaamad või karistuslike kahjuhüvitiste määramine. Seega ei vääri isiklike õiguste ja ühiste kahjunõuete temaatika ainsana erikohtlemist ning lisaks neile eksisteerib veel palju teisi valdkondi, kus liikmesriikidel võivad vaatamata ühistele sidemetele ja väärtustele olla väga erinevad seisukohad.¹⁴⁶ Leian, et Euroopa Komisjon peaks *exequatur* menetluse kaotamise erandid põhjalikumalt läbi analüüsima ning praegusel juhul jääb ebaselgeks, miks on paljudest keerulistest küsimustest välja valitud vaid isiklikud õigused ning ühised kahjunõuded.

<http://www.europarl.europa.eu/committees/en/juri/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49450>
(01.05.2012), pp 4- 5.

¹⁴⁶ Dickinson, A. The Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters (Recast), Note for European Parliament's Committee on Legal Affairs. Available at:

<http://www.europarl.europa.eu/committees/en/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49431>
(01.05.2012), p 8-9.

2.3 Kohtulahendi täidetavaks tunnistamise keeldumise alused ja Brüssel I määruse muudatusettepaneku uued kohtulahendi kontrollimeetmed

2.3.1 Kohtulahendi täidetavaks tunnistamise keeldumise aluste *status quo*'st üldiselt

Kehtiv Brüssel I määrus sätestab art-tes 34 ja 35 selged piiratud alused, mille alusel kohus, kuhu esitatakse art 43 või art 44 alusel kohtulahendi täidetavaks tunnistamise määruse peale apellatsioonkaebus¹⁴⁷, keeldub kohtulahendi täidetavaks tunnistamisest või tühistab selle. Brüssel I määruse art 35 annab kohtule aluse keelduda kohtulahendi täidetavaks tunnistamisest, kui kohtulahend on vastuolus määruse 3.,4. või 6. jao sätetega ning art-s 72 sätestatud juhul. Art 34 alusel on kohtul võimalik keelduda kohtulahendi täidetavaks tunnistamisest, kui kohtulahendi täidetavaks tunnistamine on vastuolus: 1) avaliku korraga; 2) otsus on tehtud tagaselja ja kostjale ei ole menetluse algatamist käsitlevaid dokumente oma kaitse tagamiseks piisavalt aegsasti kättetoimetatud; 3) kohtulahendiga, mis on tehtud nendesamade asjaosaliste vahelises vaidluses selles liikmesriigis, kus täidetavaks tunnistamist taotletakse ja 4) varem sama hagi põhjal samu asjaosalisi hõlmavas asjas teises liikmesriigis või kolmandas riigis tehtud otsusega.

Euroopa Komisjoni muudatusettepanek tooks kaasa selle, et võlgnikul ei oleks enam võimalik Brüssel I määruse art-tes 34 ja 35 sätestatud alustel kohtus kohtulahendi täitmismäärust vaidlustada ning need asendatakse kolme uue kohtulahendi kontrollimeetmega muudatusettepaneku art-tes 43, 45 ja 47. Seega tuleb käesolevas peatüki alapunktides analüüsida, kas kehtiva Brüssel I määruse art-tes 34 ja 35 sätestatud täidetavaks tunnistamise keeldumise aluste kaotamine oleks põhjendatud ning kas Brüssel I määruse muudatusettepanekuga tagatakse kodanikele võrreldes kehtiva regulatsiooniga võrdväärne kaitse?

2.3.2 Vastuolu teise kohtulahendiga

Vältimaks probleeme, mis võiksid tekkida, kui täitmisriigis tahetakse täidetavaks tunnistada kaht üksteisele vastanduvat kohtulahendit, sätestavad Brüssel I määruse art 34 lg 3 ja 4, et

¹⁴⁷ Brüssel I määruse art 43 lg 5 kohaselt ühe kuu jooksul kostjale täitmismääruse kättetoimetamisest, kui kostja domitsiil on selles riigis, kus kaebus esitatakse või kahe kuu jooksul, kui kostja domitsiil on teises liikmesriigis.

kohtulahendit ei tohi tunnustada, kui see on vastuolus teise kohtulahendiga¹⁴⁸. Eristatakse, kas vastuolus olev kohtulahend tehti riigis, kus seda taheti täidetavaks tunnistada, teises liikmesriigis või kolmandas riigis. Lisaks eristatakse nendes sätetes seda, kas vastuolus olev kohtulahend tehti enne või pärast seda lahendit, mida soovitakse täidetavaks tunnistada. Brüssel I määruse muudatusettepanek säilitab sisuliselt sarnase regulatsiooni. Muudatusettepaneku art 43 alusel on kostjal võimalik teha täitmisriigi pädevale täitmisasutusele taotlus kohtulahendi täielikuks või osaliseks täitmisest keeldumiseks, kui see on a) vastuolus kohtulahendiga, mis on tehtud nende samade poolte vahelises vaidluses täitmisriigis; b) see on vastuolus varem sama alusega hagide põhjal samu pooli hõlmavas asjas muus liikmesriigis või kolmandas riigis tehtud otsusega, tingimusel et varasem kohtuotsus vastab täidetavaks tunnistamise tingimustele täitmise liikmesriigis.¹⁴⁹

Muudatuseks on aga see, et kui kehtiva õiguse kohaselt on võimalik taotleda täidetavaks tunnustamisest keeldumist täitmisriigi kohtus, siis muudatusettepaneku kohaselt tuleb seda teha täitmisriigi täitevasutuses¹⁵⁰. Selle muudatusega võlgniku õigused sisuliselt ei muutu, aga kahtlemata on oluline, et muudatuse kohaselt antakse otsustuspädevus kohtu asemel täitevasutusele, kelleks näiteks Eestis on kohtutäitur. Õiguskirjanduses on tõstatatud küsimus, kas kohtutäitur on sellise kontrolli teostamiseks piisavalt pädev¹⁵¹?

Eestis kehtib Saksa õiguse eeskujul täitemenetluses formaliseerituse printsiip¹⁵². Ka Riigikohus on 16. oktoobri 2002. a tsiviilasjas nr 3-2-1-119-02 selgitanud, et täitemenetluses kehtib formaliseerituse printsiip. Selle printsiibi kohaselt peab kohtutäitur kontrollima, kas täitmiseks esitatud dokument vastab formaalselt seaduse nõuetele (TMS § 23 lg 3), kuid ta ei pea kontrollima materiaaloiguslikke asjaolusid. Formaliseerituse printsiipi täitemenetluses väljendab

¹⁴⁸ Brüssel I määruse art 34 lg 3 sätestab, et kohtulahendit ei tunnustata, kui see on vastuolus kohtulahendiga, mis on tehtud nende samade asjaosaliste vahelise vaidluse puhul selles liikmesriigis, kus tunnustamist taotletakse; art 34 lg 4 sätestab, et kohtulahendit ei tunnustata, kui see on vastuolus varem sama hagi põhjal samu asjaosalisi hõlmavas asjas teises liikmesriigis või kolmandas riigis tehtud otsusega, kui varasemkohtuotsus vastab taotluse saanud liikmesriigis tunnustamiseks vajalikele tingimustele.

¹⁴⁹ Sarnane alus kohtulahendi täitmisest keeldumiseks on sätestatud ka teistes Euroopa Liidu määrustes. Vaata täpsemalt täitekorralduse määruse art 21, maksekäsmenetluse määruse art 22, väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse art 22 ja elatise määruse art 21. Nende määruste kohaldamisel on kohtulahendi täitmisest võimalik keelduda üksnes kui täitmisele kuuluv kohtulahend on vastuolus teise kohtulahendiga, kuna teised kohtulahendi täitmise vaidlustamise alused on kaotatud.

¹⁵⁰ Nii täitekorralduse määruse art-ga 22, maksekäsmenetluse määruse art-ga 22, väiksemate kohtuvaidluste menetluse määruse art-ga 22 on aga see pädevus jäetud kohtule.

¹⁵¹ Kramer, X. E. Abolition of Exequatur under the Brussels I Regulation, p 637.

¹⁵² Alekand, A. Formaliseerituse printsiibi sisu ja ulatus täitemenetluses.- Juridica, 2003, nr 5, lk 330.

eelkõige TMS § 1 lg 1 ja § 23 lg 1, aga ka § 50 lg 4. TMS § 1 lg 1 kehtestab täitedokumentide loetelu ehk õiguskindlatest allikatest pärinevad dokumendid, mida võib esitada kohtutäiturile täitmiseks. Kui kohtutäiturile esitatakse formaalsetele nõuetele vastav täitedokument, on ta kohustatud selle ja sissenõudja avalduse alusel algatama täitemenetluse. Kohtutäituril ei ole õigust kontrollida täitedokumendi sisu õiguspärasust.¹⁵³ Leitakse, et kohtutäitur ei saa muutuda täiendavaks õigustmõistvaks organiks, tal on vaid kohustus kontrollida menetluse alustamiseks ja läbiviimiseks vajalike vormiliste aluste olemasolu. A. Alekand toob välja, et formaliseerituse printsiibist tulenevalt ei saa täitur menetlust alustades kontrollida, kas nõue on ka tegelikult täitmata; samuti ei ole kohtutäitur pädev lahendama täitedokumendi sisulise õiguspärasusega seotud küsimusi.¹⁵⁴ Eelnevast võib järeldada, et kui kohtutäituril oleks kohustus kontrollida, kas täitmiseks esitatud kohtulahend on vastuolus mõne teise kohtulahendiga, ületaks see formaliseerituse printsiibi piirid ning kohtutäituril puuduks selleks pädevus. Kuna formaliseerituse printsiip on Eesti täitemenetluses, aga ka näiteks Saksa täitemenetluses keskseks printsiibiks, siis oleks problemaatiline selle printsiibiga vastuolus olevate kohustuste panemine kohtutäiturile ning vastavate seadusemuudatuste tegemine. Brüssel I muudatusettepaneku art 43 rakendamine ei oleks võimalik ilma siseriiklike täitemenetluse regulatsiooni muutmiseta ja arvestades suuri erinevusi liikmesriikide täitemenetlusnormide vahel ning harmoniseerimise keerukust, ei ole sellised muudatused väga realistlikud. Järelikult ei ole Brüssel I muudatusettepaneku art 43 piisavalt läbimõeldud ning väljapakutud kujul see kindlasti ei peaks Brüssel I määruses sisalduma. Ka mitmed õigusteadlased ning Euroopa Parlament on seisukohal, et Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 43 tuleb muuta selliselt, et art-s 43 sätestatud täitevasutusele antud pädevus otsustada kohtulahendi täitmisest keeldumine vastuolu korral teise lahendiga tuleb jätta siiski täitmisriigi pädevale kohtule nagu kehtiva regulatsiooni art 34 lg-tes 3 ja 4 sätestatud¹⁵⁵. Pooldan samuti lähenemist, mille korral kontrollifunktsioon jääks siiski täitmisriigi kohtule, kellel oleks pädevus ja kogemus vastava sisuga kaebusi lahendada, mistõttu oleks menetlusosaliste õigused kokkuvõttes paremini kaitstud.

¹⁵³ RKTko 16. 10 2002, nr 3-2-1-119-02, p 8.

¹⁵⁴ Alekand, A., Täitemenetlusõigus, lk 48.

¹⁵⁵ Dickinson, A., *Op.cit.*, p 27; Draft Report on the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters (recast) (COM(2010)0748 – C7-0433/2010 – 2010/0383(COD)) Available at: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/pr/869/869709/869709en.pdf (edaspidi viidatud Draft Report on the Proposal) (05.05.2012), p 24, 27.

2.3.3 Mittekohane kättetoimetamine

Kehtiva Brüssel I määruse art 34 lg 2 annab kostjale võimaluse vaidlustada kohtulahendi täidetavaks tunnistamine olukorras, kui kostja suhtes on tehtud tagaseljaotsus ning kostjale ei ole kohtudokumente oma kaitse korraldamiseks piisavalt aegsasti kättetoimetatud, välja arvatud siis, kui kostja vaidlustanud tagaseljaotsust päritoluriigis, kui tal oli võimalik seda teha. Brüssel I määruse muudatusettepanekust art 34 lg 2 sätestatud alus sellisel kujul kaotatakse. Säte asendatakse muudatusettepaneku art-s 45 sätestatud kohtulahendi läbivaatamismenetlusega, mille kohaselt on kostjal, kes ei ole päritoluliikmesriigi kohtusse ilmunud, õigus taotleda kohtuotsuse läbivaatamist kohtulahendi päritoluriigi pädevas kohtus, kui a) talle ei ole menetluse algatamist käsitlevat dokumenti või võrdväärset dokumenti kätte toimetatud piisavalt aegsasti ja sellisel viisil, et ta oleks saanud end kaitsta; või b) tal ei olnud temast olenemata põhjustel võimalik nõuet vaidlustada vääramatu jõu või erakorraliste asjaolude tõttu, välja arvatud juhul, kui ta ei vaidlustanud kohtulahendit siis, kui tal oli selleks võimalus.

Kuigi Brüssel I määruse muudatusettepaneku art-s 45 sätestatud võimalus kohtulahendi täitmise vaidlustamiseks sarnaneb osaliselt kehtiva regulatsiooni art 34 lg-ga 2, on muudatusettepaneku art-s 45 kehtiva regulatsiooniga võrreldes kaks olulist muudatust. Esiteks on kohtulahendi kontroll täitmisriigist üle viidud kohtulahendi päritoluriiki. Teine muutus võrreldes kehtiva Brüssel I määruse art 34 lg-ga 2 seisneb selles, et muudatusettepaneku art 45 alusel on võimalik kohtulahendi läbivaatamist taotleda *force majeure* korral, mistõttu saab võlgnik art-le 45 tugineda ka siis, kui ta ei ole päritoluriigis otsust vaidlustanud, kuid tal ei olnud seda võimalik teha temast olenemata põhjustel vääramatu jõu või erakorraliste asjaolude tõttu.

Brüssel I määruse kommentaarides on leitud, et art-s 45 sätestatud läbivaatamismenetlus eeldab spetsiifilise lisamenetluse loomist kohtulahendi päritoluriigis. Läbivaatamismenetlus toimub päritoluriigis pärast seda, kui kostja on kõik päritoluriigis ette nähtud võimalused tagaseljaotsuse vaidlustamiseks juba ära kasutanud, mistõttu on Komisjoni muudatusettepanekus ette nähtud kontrollimatluse läbiviimise jaoks vaja luua spetsiifiline lisaprotseduur.¹⁵⁶ Hüpooteetiliselt võib näiteks tuua olukorra, kus Eesti kohus teeb Eestis elava hageja kasuks soomlasest kostja suhtes tagaseljaotsuse, mille peale kostja esitab TsMS § 415 alusel kaja, kuid kohus jätab selle

¹⁵⁶ Magnus, U. et al. Brussels I Regulation. European Law Publishers, 2012, p 655.

rahuldamata. Hagejal on seejärel Brüssel I määruse muudatusettepaneku kohaselt võimalik kohtulahend Soomes täitmisele pöörata ilma, et selleks oleks vaja Soome kohtu poolt väljastatud täitmismäärust, nagu seda eeldab kehtiv regulatsioon. Kui aga kostja leiab, et talle ei toimetatud Eestis kohtudokumente kätte selliselt, et ta oleks saanud kohtumenetluses osaleda ja korraldada oma kaitse, saaks ta Eestis taotleda kohtulahendi läbivaatamist Brüssel I muudatusettepaneku art 45 alusel. Brüssel I muudatusettepanekus ei ole kirjeldatud, milline see päritoluriigis läbiviidav menetlus täpsemalt olla võiks ega ole ka täpsustatud, kes on Brüssel I muudatusettepaneku art-s 45 sätestatud „liikmesriigi pädev kohus“¹⁵⁷. Brüssel I määruse kommentaari kohaselt on elatise määruse vastav regulatsioon identne Brüssel I muudatusettepaneku regulatsiooniga¹⁵⁸. TsMS § 121 alusel tuleb Elatise määrusega seotud kohtuasjade korral otsuse läbivaatamise avaldus esitada võlgniku elu- või asukoha järgi või kohtule, kelle tööpiirkonnas korraldatakse täitemenetlust, seega võiks eeldada, et samamoodi võib sisustada „liikmesriigi pädevat kohut“ ka Brüssel I muudatusettepaneku art 45 tähenduses. Brüssel I määruse muudatusettepanekust jääb ebaselgeks, kas spetsiifiline lisamenetlus, mis art 45 rakendamiseks liikmesriikides luua tuleks, oleks rakendatav ka kõigi liikmesriigi siseriiklike tagaseljaotsuste korral või oleks see piiratud kohtulahenditega, mida täidetakse teistes liikmesriikides. Esimesel juhul eeldaks ettepanek olulist siseriikliku menetlusõiguse modifitseerimist. Teisel juhul oleks see modifitseerimine väiksem, kuid diskrimineeriks neid tagaseljaotsuseid, mis on täidetavad samas liikmesriigis.¹⁵⁹

Brüssel I määruse muudatusettepaneku art-s 45 sätestatud läbivaatamismenetlusega sarnane menetlus on sätestatud ka teistes Euroopa Liidu regulatsioonides, kus on *exequatur* menetluse asemel võlgniku kaitseõiguste tagamiseks sätestatud miinimumstandardite läbivaatamismenetlus¹⁶⁰. Täitekorralduse määruses on menetluslikud miinimumstandardid kehtestatud seoses dokumentide kättetoimetamise, võlgnikule nõude osas kohase info jagamise ning tagaseljaotsuste läbivaatamismehhanismiga päritoluriigis¹⁶¹. Täitekorralduse määruse art-s 19 sätestatud miinimumstandardite läbivaatamismenetluse ühe kitsaskohana on E. Storskrubb välja toonud, et kui kohtulahendi kohta väljastab täitekorralduse sama riigi kohus, kes kontrollib läbivaatamismenetluse käigus miinimumstandardite järgimist, võib tekkida probleem, kuivõrd

¹⁵⁷ Brüssel I muudatusettepaneku art 46 korral on ette nähtud, et vaidlustamismenetlus tuleb läbi viia ringkonnakohtus, kuid art 45 osas määruses „pädeva kohtu“ mõistet ei täpsustata.

¹⁵⁸ Magnus, U. et al, *Op. cit.*, p 655.

¹⁵⁹ *Ibid.*, pp 655-656.

¹⁶⁰ Täitekorralduse määruses art 19, maksekäsumenetluse määruse art 20, väiksemate kohtuvaidluste määruses art 18 ning elatise määruses art 19.

¹⁶¹ Täitekorralduse määruse art-d 12-16.

kohtunikud, kes on väga harjunud oma siseriikliku õiguskorraga, ei pruugi läbivaatamismenetluse käigus kolleegide tehtud kohtulahendeid kontrollides oma õiguskorra menetluslikke puudusi aduda.¹⁶² Kohtumenetluses on keskseks põhimõtteks, et kohtunikud peavad olema neutraalsed kolmandad osapooled. Kuivõrd ka Brüssel I muudatusettepaneku art-s 45 sätestatud läbivaatamismenetluse puhul viib kontrolli läbi sama liikmesriigi kohus, kes on algse kohtulahendi teinud, võib ka siinkohal tõstatada küsimuse päritoluriigi kohtute neutraalsusest menetlusõiguslike rikkumiste hindamisel. X.E. Kramer leiab, et arvestades, et art 45 kohane läbivaatamismenetlus toimub selle liikmesriigi kohtus, kus kohtulahend algselt tehti ja kes eelduslikult ka kostja ärakuulamisõigust rikkus ning tuginedes asjakohasele kohtupraktikale nagu *Krombach*¹⁶³ ja *Gambazzi*¹⁶⁴ kaasused, võib väita, et päritoluriigi kohus ei asu suure tõenäosusega seisukohale, et võlgniku menetluslikke põhiõiguseid on rikutud¹⁶⁵. Leian, et E. Storskrubbi ja X.E. Krameri argumentatsioon päritoluriigi kohtute erapoolikuse osas ei ole veenev ning probleem tundub olevat pigem hüpoteetilist laadi. Kuigi X.E. Kramer on maininud Krombachi ja Gambazzi kaasuseid, tundub tema järeldus demagoogiline, sest ta ei ole selgitanud, kuidas ta oma järelduseni jõudis ning mille alusel ta kohtuid kritiseerib. On keeruline näha põhjuseid, miks peaks eeldama, et päritoluriigi kohtud on ebapädevamad või ebaobjektiivsemad menetluslike õiguste rikkumist hindama kui seda on täitmisriigi kohtud. Üheski Brüssel I määruse muudatusettepaneku kommentaaris ei ole õigusteadlased toonud välja, et muudatusettepaneku art 45 oleks problemaatiline seoses päritoluriigi kohtu ebaobjektiivsusega ning üldiselt selle sätte kaotamist muudatusettepanekust ei toetata.

X. A. Kramer toob probleemina välja, et kuivõrd Brüssel I määruse muudatusettepanek kaotab *ex ante exequatur* menetluse, mistõttu kaotatakse ka täitmisriigi kohtu poolne täitmismääruse väljastamine ja sellega kaasnev kostja teavitamine, võib muudatusettepaneku vastuvõtmisel tekkida olukord, kus kostja saab tema suhtes algatatud kohtumenetlusest ja kohtulahendist teada alles täitemenetluse faasis¹⁶⁶ ning tal tekib esimest korda võimalus kohtulahendit vaidlustada alles siis, kui täitemenetlus on alustatud ning võimalik, et tema varad on juba arestitud.¹⁶⁷

¹⁶² Storskrubb, E. *Civil Procedure and European Law. A Policy Area Uncovered*. Oxford University Press, 2008, p 166.

¹⁶³ EKo 28.03.2000, C-7/98, *Dieter Krombach vs. Andre Bamberski*.

¹⁶⁴ EKo 2.04.2009, C-394/07, *Marco Gambazzi v. DaimlerChrysler Canada Inc and CIB*.

¹⁶⁵ Kramer, X. E. *Abolition of Exequatur under the Brussels I Regulation*, p 640.

¹⁶⁶ *Ibid*, p 639.

¹⁶⁷ Tulenevalt muudatusettepaneku art 45 lg-st 4 tuleb kostjal läbivaatamistaotlus esitada kohe ja igal juhul 45 päeva jooksul alates päevast, millal talle tegelikult teatati kohtuotsuse sisust ning tal oli võimalus sellele reageerida. Kui

Nõustun, et olukord, kus võlgnik saab esimese võimaluse tema suhtes tehtud tagaseljaotsusele vastu vaielda alles täitemenetluse faasis, on talle kahjulikum kui praeguse regulatsiooni alusel tagatud võimalus esitada oma vastuväited pärast formaalsele *exequatur* faasile järgneva täitmismääruse väljastamist kohtu poolt. Probleemi võib ilmestada Harju Maakohtu 13. aprilli 2010. a otsuses tsiviilasjas nr 2-9-30971 esile kerkinud kaasusega, kus kostja sai tema suhtes Portugalis tehtud kohtulahendist teada alles siis, kui Eestis oli juba Euroopa täitekorralduse alusel tema suhtes täitemenetlus algatatud ning isiku varad arestitud. Talle ei olnud kätte toimetatud arusaadavas keeles ei kohtumenetluse algatamise dokumente ega ka muid menetlusedokumente. Antud kohtuasjas esitas kostja täitemenetluse seadustiku TMS § 221 alusel täitemenetluse lubamatuks tunnistamise hagi, kuid võrd sissenõudjal puudus tema suhtes nõue, mistõttu oleks Portugali kohtulahendi täitmine tema suhtes alusetu. Kohus kuulutas täitemenetluse lubamatuks, kuna leidis, et Portugali kohtu poolt väljastatud täitekorralduse alusel ei ole võimalik kohtulahendit täita ning vastavalt täitekorralduse määruse art-le 23 on liikmesriigi kohus sel juhul pädev täitemenetlust piirama täitemenetluse kaitsemeetmetega, millised on ette nähtud siseriiklikes õigusaktides.¹⁶⁸ Kuigi antud kaasuses sai võlgnik oma õigusi kaitsta siseriiklike täitemenetluse normide alusel (TMS-is sätestatud täitemenetluse lubamatuks tunnistamise haviga), siis sellele vaatamata võib *ex ante exequatur* menetluse kaotamine välisriigi tagaseljaotsuste puhul võlgnikku oluliselt kahjustada, kuna võlgnik võib ilma jääda lahendi vabatahtliku täitmise võimalusest ning täitemenetluse faasis otsuse vaidlustamine toob kaasa oluliselt suurema aja-ja rahakulu ning praktilised ebamugavused seoses varade võimaliku õigustamatu arestimise või muude täitetoimingute õigustamatu tegemisega tema suhtes. Tavapäraselt toimetatakse kohtuotsused puudutatud isikutele kätte ning olukordi, kus isik saab tema suhtes tehtud kohtulahendist teada alles täitemenetluse faasis, võib pidada harvaks. Siiski erandlikel juhtudel, kus selline olukord on tekkinud, võib Brüssel I muudatusettepanekut pidada võlgniku huve kahjustavaks.

kostja taotleb läbivaatamist täitemenetluse käigus, algab kõnealune ajavahemik hiljemalt kuupäevast, millal tehti esimene täitetoiming, mille tulemusel tema vara osaliselt või täielikult arestiti.

¹⁶⁸ HMKo 13. 04. 2010, nr 2-09-30971.

2.3.4 Vastuolu avaliku korraga

2.3.4.1 Kehtiva Brüssel I määruse avaliku korra erandi regulatsioonist üldiselt

Avaliku korra erandi võimalik kaotamine kohtulahendite tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest keeldumise aluste seast seoses *exequatur* menetluse kaotamisega on õigusteadlaste seas teiste alustega võrreldes kõige enam diskussiooni tekitanud¹⁶⁹, mistõttu peab ka käesoleva töö autor vajalikuks avaliku korra erandit teiste alustega võrreldes põhjalikumalt käsitleda.

Brüssel I määruse art 34 lg 1 kohaselt ei tunnista kohus kohtulahendit täidetavaks poole apellatsioonkaebuse alusel, kui see on ilmselgelt vastuolus selle liikmesriigi avaliku korraga, kus täidetavaks tunnustamist taotletakse. Kuna tulenevalt Brüssel I määruse art 45 lg-st 2 ei ole kohtul õigust kontrollida kohtulahendi sisu, siis nõue rikkumise ilmselguse kohta tähendab seda, et rikkumine peab olema välisriigi kohtule ilmselge ilma asja sisusse süvenemata¹⁷⁰. Avaliku korra puhul on tegemist erandliku alusega, mida saab kohaldada üksnes siis, kui teised Brüssel I määruse art-s 34 sätestatud alused kohaldamisele ei tule¹⁷¹ ning seda alust tuleb tõlgendada kitsendavalt, kuna see kujutab endast takistust kohtulahendite vaba liikumise saavutamisel¹⁷².

Euroopa Kohus on kohtuasjas *Krombach* selgitanud, et avaliku korra erand saab kohaldamisele tulla üksnes juhtudel, kui kohtulahendi tunnustamine või täidetavaks tunnustamine on täitmisriigi õiguskorraga sellises vastuolus, et rikub oluliselt põhiõigusi¹⁷³. Kohtulahendis *Orams and Another*¹⁷⁴ leidis Euroopa Kohus, et praktiline võimatus kohtuotsust jõustada ei kuulu avaliku korra erandi alla. Kui otsuse täidetavaks tunnustamine ei riiva täitmisriigi õiguskorra ühtegi aluspõhimõtet, siis ei saa Brüssel I art 34 p 1 alusel täidetavaks tunnustamisest keelduda.¹⁷⁵ Kohtuasjas *Renault* on Euroopa Kohus sedastanud, et iga Euroopa Liidu õiguse valesti kohaldamine ei õigusta avaliku korra erandi alusel kohtulahendi täidetavaks tunnustamisest keeldumist, kuna lihtsalt erinevus liikmesriikide tsiviilõiguses või tsiviilmenetluses ei saa kaasa

¹⁶⁹ Cuniberti, G. Rueda, I., *Op.cit.*, p 293; Beaumont, P., Johnston, E. Can Exequatur be abolished in Brussels I Whilst Retaining a Public Policy Defence? -Journal of Private International Law, 2010, Vol 6, No. 2, p 270;

¹⁷⁰ Beaumont, P., Johnston, E. *Op. cit.*, 254.

¹⁷¹ EKo 4.02.1988, C-145/86, *Hoffman vs. Krieg*, p 21; EKo 28.03.2000, C-7/98, *Dieter Krombach vs. Andre Bamberski*, p 21; EKo 11.05.2000, C-38/98, *Régie Nationale des Usines Renault SA vs. Maxicar SpA*, p 26.

¹⁷² EKo 2.06.1994, C-414/92, *Solo Kleinmotoren GmbH vs. Emilio Boch*, p 20.

¹⁷³ EKo 28.03.2000, C-7/98, *Dieter Krombach vs. Andre Bamberski*, p 37.

¹⁷⁴ EKo 28.05.2009, C-420/07, *Meletis Apostolides vs. David Charles Orams and Linda Elizabeth Orams*.

¹⁷⁵ *Ibid*, p 62.

tuua avaliku korra erandile tuginemist¹⁷⁶. Seega on Euroopa Kohus korduvalt rõhutanud, et avaliku korra erandit saab kohaldada vaid väga piiratud juhtudel.

Avaliku korra peamiseks funktsiooniks on kaitsta foorumi riigi põhiväärtusi ootamatute tulemuste eest olukordades, mis võivad tekkida foorumis välisriigi õiguse kohaldamise või kohtulahendi täidetavaks tunnistamise tagajärjel¹⁷⁷. Õiguskirjanduses on leitud, et Brüssel I määruse art 34 tuumaks on menetluslike põhiõiguste rikkumised, mis seonduvad valdavalt EIÕK art 6 rikkumistega¹⁷⁸. Ühest küljest võimaldab avaliku korra kontroll riikidel teha kindlaks, et välisriigi kohtulahend tunnustatakse ja kuulutatakse täidetavaks üksnes siis, kui see on kooskõlas Euroopa inimõigustega¹⁷⁹. Enamasti leitakse, et avaliku korra sisu on moodustunud siseriiklike avalike kordadega sulandumise ja Euroopa elementidega rikastumise teel¹⁸⁰. Avaliku korra mõistet ei saa vaadata kui üksnes siseriiklikku kontseptsiooni, sest liikmesriigid ei ole üksteisest isoleeritud, vaid on seotud Euroopa õigusega läbi ühiste õiguslike instrumentide nagu seda on näiteks EIÕK¹⁸¹. *Krombach* 'i lahendis on Euroopa Kohus leidnud, et kuigi liikmesriikidel on põhimõtteline vabadus määratleda avaliku korra sisu vastavalt oma siseriiklikule õigusele, tulenevad selle mõiste piirid Euroopa Kohtu tõlgendustest¹⁸². Inimõiguste kaitse, mis moodustab tänapäeval peamise osa avalikust korrast Euroopas, põhineb kõigis liikmesriikides EIÕK ning Harta regulatsioonil¹⁸³. Seega, kuigi avalik kord on iga riigi rahvusvahelise eraõiguse osa, ei ole tegemist siseriikliku kontseptsiooniga, vaid Euroopa Liidu liikmesriikidel tuleb avaliku korra tõlgendamisel lähtuda Euroopa Kohtu suunistest ning EIÕK ja Harta regulatsioonidest.

Brüssel I määruse avaliku korra erandi aluse osas eristatakse õiguskirjanduses menetlusõiguslikku ja materiaalõiguslikku avalikku korda¹⁸⁴. Käesolevas töös on oluline neid kontseptsioone käsitleda tulenevalt Euroopa Komisjoni ettepanekust materiaalne avalik kord

¹⁷⁶ EKo 11.05.2000, C-38/98, *Régie Nationale des Usines Renault SA vs. Maxicar SpA*, p 34.

¹⁷⁷ Hess, B., Pfeiffer, T. Interpretation of the Public Policy Exception as Referred to in EU Instruments of Private International and Procedural Law. Available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/juri/2011/453189/IPOL-JURI_ET\(2011\)453189\(PAR01\)_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/juri/2011/453189/IPOL-JURI_ET(2011)453189(PAR01)_EN.pdf) (01.05.2012), p 27.

¹⁷⁸ Beaumont, P., Johnston, E., *Op.cit.*, p 261.

¹⁷⁹ Cuniberti, G. Rueda, I., *Op.cit.*, p 293.

¹⁸⁰ Škerl, J.K., *Op.cit.*, p 464.

¹⁸¹ Škerl, J.K., *Op.cit.*, p 462.

¹⁸² EKo 28.03.2000, C-7/98, *Dieter Krombach vs. Andre Bamberski*, p 22.

¹⁸³ Garcia, R. A., *Op.cit.*, p 370.

¹⁸⁴ Heidelberg Report, para 559.

Brüssel I määrusest täielikult kaotada¹⁸⁵. Menetluslik avalik kord viitab menetluslike reeglite rikkumisele päritoluriigis ning päritoluriigi menetlussätetele, mida peetakse vastuolus olevaks õiglase kohtumenetluse või õiglase ärakuulamise põhimõtetega¹⁸⁶. Kohtulahendi täidetavaks tunnistamise vaidlustamine materiaalse avaliku korra rikkumise korral oleks võimalik, kui menetlusõiguslikke õigusi ei ole rikutud¹⁸⁷, kuid päritoluriigi otsuse sisus rakendatakse sätteid, mille jõustamine oleks vastuolus täitmisriigi fundamentaalsete põhimõtete või imperatiivsete sätetega, näiteks võib tuua karistuslikud kahjuhüvitised, mida paljudes riikides peetakse avaliku korraga vastuolus olevaks¹⁸⁸. Õiguskirjanduses on leitud, et materiaaõigusliku avaliku korra alusel kohtulahendi täidetavaks tunnistamise vaidlustamine võib kohaldamisele tulla näiteks ka olukorras, kus kohtulahendile kohalduvaks õiguseks on olnud kolmanda riigi õigus, mis on vastuolus kohtulahendi täitmisriigi avaliku korraga¹⁸⁹.

2.3.4.2. Avalik korra erand kui võlgniku põhiõiguste tagatis

Kehtiva Brüssel I määruse art 34 lg-s 1 sätestatud avaliku korra erand tagab võlgniku kaitse seeläbi, et võlgnik saab kohtulahendi täidetavaks tunnistamise vaidlustada, kui teises liikmesriigis tehtud kohtulahendi tunnustamine või täidetavaks tunnistamine kahjustab lubamatult täitmisriigi õiguskorda, riivates ilmselgelt mõnda selle riigi õiguskorras eksisteerivat põhiõigust¹⁹⁰. Järgnevalt analüüsin, milles seisneb avaliku korra erandi olulisus Brüssel I määruses ning kuidas tagab avaliku korra erand menetlusosaliste põhiõigusi.

Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on põhiõigused lahutamatu osa ühenduse õiguse üldpõhimõtetest, mille järgimise tagab Euroopa Kohus, tuginedes liikmesriikide riigiõiguslikele tavadele EIÕK regulatsioonile¹⁹¹. EIÕK art-s 6 sätestatud õiglase kohtumenetluse printsiip on üks Euroopa Liidu õiguse põhiprintsiipidest ning ka Brüssel I määruse regulatsiooni avaliku korra

¹⁸⁵ Vt täpsemalt art 46 analüüs.

¹⁸⁶ Hess, B., Pfeiffer, T. Interpretation of the Public Policy Exception as Referred to in EU Instruments of Private International and Procedural Law. Available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/juri/2011/453189/IPOL-JURI_ET\(2011\)453189\(PAR01\)_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/juri/2011/453189/IPOL-JURI_ET(2011)453189(PAR01)_EN.pdf) (01.05.2012), p 29.

¹⁸⁷ Horn, F. *Op.cit.*, p 15.

¹⁸⁸ Hess, B., Pfeiffer, T., *Op.cit.*, p 29.

¹⁸⁹ Heidelberg Report, p 559.

¹⁹⁰ EKo 28.03.2000, C-7/98, *Dieter Krombach vs. Andre Bamberski*, p 37.

¹⁹¹ EKo 6. 03. 2001, C-274/99, *P: Connolly vs. Komisjon*, p 37; EKo 14.12.2006, C-283/05, *ASML Netherlands BV vs. Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS)*, p 26.

erand on kaetud õiglase kohtumenetluse printsiibi nõudega. Kuigi avaliku korra erandit sisustatakse enamasti EIÕK art-ga 6, ei ole see säte kohtulahendi täidetavaks tunnistamisest keeldumisel otsekohaldatav, vaid on üksnes inkorporeeritud avaliku korra erandi sisusse¹⁹². Samas on EIÕK leidnud *Pellegrini* lahendis, et EIÕK liikmesriik Itaalia võis tunnistada täidetavaks EIÕK pooleks mitte oleva Vatikani kohtu lahendi vaid siis, kui Itaalia kohus veendus EIÕK art 6 järgimises ehk õiglase kohtumenetluse tagamises Vatikani kohtu poolt¹⁹³. EIÕK liikmesriikidel on kohustus tagada, et kui nad tunnistavad täidetavaks kolmandate riikide lahendeid, siis oleks pooltele tagatud EIÕK standarditele vastavad õigused, mistõttu võib öelda, et teatud juhtudel võib EIÕK art 6 ka otse kohaldada. Brüssel I määruse liikmesriikide puhul aga saab EIÕK art 6 kohaldada inkorporeerituna avaliku korra aluse sisusse.

Exequatur menetlus annab võimaluse läbi avaliku korra erandi tagada, et välisriigi kohtulahendid on tehtud kooskõlas üldises mõttes Euroopa inimõigustega, täpsemalt EIÕK artiklis 6 sätestatud menetluslike garantiidega (õiglase kohtumenetluse põhimõttega¹⁹⁴)¹⁹⁵. Euroopa Kohtu praktika näitab, et Euroopa Liidu liikmesriikide siseriiklikud menetlusnormid ning arusaamad menetlusosaliste õiguste kaitsest ja avaliku korra erandi olemusest erinevad liikmesriikide vahel olulisel määral. Euroopa Kohus on mitmetes lahendites avaliku korra olemust selgitanud. Olulised suunised avaliku korra kaitseõigusi tagava funktsiooni osas on Euroopa Kohus andnud lahendis *Krombach*. Saksamaa kohus esitas Euroopa Kohtule eelotsuse taotluse, milles küsis, kas täitmisriigi kohus võib avaliku korra aluse tõlgendamisel arvesse võtta seda, et kohtulahendi teinud liikmesriigi kohus ei võimaldanud võlgnikul end kaitsta istungi oma advokaadi esindusel¹⁹⁶. Euroopa Kohus kinnitas, et õigus õiglasele ärakuulamisele on Euroopa Ühenduse põhiõigus, mis peab olema tagatud isegi siis, kui puuduvad konkreetset menetlusnormid ning ärakuulamisõiguse tagamata jätmine kuulub avaliku korra klausli alla ja võimaldab kohtuotsuse täitmisest keeldumist täitmisriigi kohtu poolt¹⁹⁷. Seega peavad liikmesriigid tagama kõigile

¹⁹² Beamont, P., *Op. cit.*, p 255.

¹⁹³ EIKo 11.04.1998, 30882/96, *Pellegrini vs Italy*.

¹⁹⁴ Õiglase kohtumenetluse printsiip hõlmab endas: 1) kohtusse pöördumise õigust (access to justice/court); 2) õiglase ärakuulamise õigust, mis sisaldab õigust viibida kohtuliku arutamise juures; õigust osaleda võistlevas kohtumenetluses; õigust esitada asjas tõendeid; õigust risküsitlemiseks ning õigust põhjendatud kohtuotsusele; 3) õigust avalikule ärakuulamisele ja kohtulahendi väljakuulutamisele; 4) õigust kohtulikule arutamisele mõistliku aja jooksul; ja 5) õigust ärakuulamisele sõltumatu ja erapooletu kohtu ees. Vt täpsemalt Kramer, X.A. Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus Fair Trial, p

¹⁹⁵ Cuniberti, G. Rueda, I., *Op. cit.*, p 293.

¹⁹⁶ EKo 28.03.2000, C-7/98, *Dieter Krombach vs. Andre Bamberski*, pp 12-17.

¹⁹⁷ *Ibid*, p 42.

menetlusosalistele õiglase ärakuulamise vaatamata sellele, millised on nende siseriiklikud menetlusnormid.

Kaitseõiguse temaatikat on Euroopa Kohus käsitlenud ka kohtuasjas *Gambazzi*. Antud kaasuses keelas Inglismaa ja Wales'i ülemkohus määrusega kostjal M. Gambazzil ajutiselt oma vara käsutamise, tegi ettekirjutuse avalikustada infot ning dokumente ja teavitas, et kui isik ei täida ettenähtud tähtaja jooksul oma kohustusi, keelatakse tal edaspidi menetluses osalemine. M. Gambazzi kohustusi tähtaegselt ei täitnud, mistõttu kõrvaldas kohus ta menetlusest.¹⁹⁸ Hagejad taotlesid Inglismaa kohtulahendi täidetavaks tunnustamist erinevates jurisdiktsioonides, sh Itaalias, kes küsis lahendi osas eelotsustust Euroopa Kohtult. Euroopa Kohus leidis, kostja täielik kõrvaldamine menetlusest on kaitseõiguste suhtes võimalikest rakendatavatest piirangutest kõige rangem. Selleks, et niisugune piirang ei kujutaks endast kaitseõiguse ilmset ja ebaproportsionaalset rikkumist, peab piirang vastama väga kõrgetele nõuetele.¹⁹⁹ Kui menetluse igakülgse hindamise tulemusena ja kõiki asjaolusid arvestades selgub, et kõrvaldamise meede kujutab endast kostja ärakuulamisõiguse ilmset ja ebaproportsionaalselt rikkumist, on see avaliku korraga vastuolus²⁰⁰. Kohtujurist J. Kokott rõhutas, et kohus võib keelduda välisriigi kohtulahendi tunnustamisest, kui otsuse tegemisel on ilmselgelt rikutud õigust õiglasele kohtulikule arutamisele²⁰¹. Itaalias tunnustati kohtulahend siiski täidetavaks põhjusel, et kuigi menetlusest kõrvaldamise näol oli tegemist kaitseõiguse olulise rikkumisega, mida Itaalia tsiviilkohtumenetluses ei tunta, ei ole inimõigused absoluutsed ning küsimus taandub sellele, kas menetlusest kõrvaldamise sanktsioon oli proportsionaalne. Kohus leidis, et tegemist oli proportsionaalse sanktsiooniga, muuhulgas kuna M. Gambazzil ei olnud mingit põhjust kohtumäärusele mitte allumiseks ning M. Gambazzi oli teadlik, et määrusele mitte alludes järgneb menetlusest kõrvaldamine.²⁰² Šveitsi kohus aga keeldus Inglismaa kohtulahendi täidetavaks tunnustamisest vastuolu tõttu avaliku korraga²⁰³. P. Beaumont kritiseerib Euroopa Kohtu lahendit, leides, et kohus ei andnud selget juhust, kas menetlusest kõrvaldamine rikub isiku kaitseõigust või ei ning selle asemel suunas otsuse tegemise liikmesriikidele. Sellise teguviisiga

¹⁹⁸ EKo 28.03.2000, C-7/98, *Dieter Krombach vs. Andre Bamberski*, 11-12.

¹⁹⁹ *Ibid*, p 33.

²⁰⁰ *Ibid*, p 48.

²⁰¹ EK 18.12.2008, C-394/07, *Gambazzi vs. Daimler Chrysler Canada Inc. ja CIBC Mellon Trust Company*, kohtujurist J. Kokotti ettepanek, p 77.

²⁰² G. Cuniberti. *Gambazzi Loses in Milan*. 01.03.2011. Kättesaadav: <http://conflictoflaws.net/2011/gambazzi-loses-in-milan/> (1.05. 2012).

²⁰³ EKo 2.04.2009, C-394/07, *Marco Gambazzi v. DaimlerChrysler Canada Inc and CIB*, p 35.

ei edendanud Euroopa Kohus arusaama sellest, mida täpselt antud kontekstis saaks pidada EIÕK art 6 rikkumiseks²⁰⁴ ning järelikult sellega seoses avaliku korraga vastuolus olevaks.

Inglismaa apellatsioonikohtu otsus *Maronier* toob samuti esile avaliku korra erandi olulisuse õiglase kohtumenetluse tagamisel. Antud kohtuasjas tegi Hollandi kohus kostja suhtes pärast 12 aasta pikkusele menetluse peatamisele järgnenud menetluse taastamist otsuse ilma kostjat teavitamata ja menetlusse kaasamata. Kostjalt mõisteti välja kahjuhüvitis vaatamata sellele, et ta sai menetluse taastamisest teada alles siis, kui kohtulahend Inglismaal registreeriti. Selleks ajaks oli kohtulahendi vaidlustamise tähtaeg Hollandis juba möödunud ning kostjal ei olnud Hollandis võimalik mingeid kaitsemeetmeid kasutada. Inglismaa Apellatsioonikohus märkis, et kui kohus ei võimalda kostjal menetluses osaleda, siis on täitmisriigil õigus kohtulahendi täidetavaks tunnistamisest avaliku korra alusel keelduda.²⁰⁵

P. Beaumont on leidnud, et tulenevalt vastastikuse usalduse põhimõttest ning sellest, et iga Euroopa Liidu liikmesriik on EIÕK pooleks ja alates 2009. aastast seotud ka Hartaga, võib eeldada, et teiste liikmesriikide kohtuotsused vastavad põhiõigustele²⁰⁶. Heidelbergi raportis märgitakse, et igal liikmesriigil peaks olema usaldus teise liikmesriigi suutlikkuse kohtulahendite tegemisel²⁰⁷. Samas näitlikustavad eelnevalt käsitletud kaasused ilmekalt, kuivõrd erinevad on Euroopa Liidu riikide siseriiklikud menetlused ning arusaamad kaitseõiguse tagamisel. Avaliku korra erand võimaldab õiguskordade vahelisi erinevusi ning kaitseõiguste rikkumisi neutraliseerida ning tagada menetlusosalistele EIÕK art-st 6 tuleneva kaitse.

Ka X. E. Kramer leiab, et kuigi vastastikuse usalduse põhimõtte aitab saavutada kohtulahendite vaba liikumist, siis selle põhimõtte järgimisest tulenev täitmisriigi kontrolli välistamine ei peaks tooma kaasa õiglase kohtumenetluse põhimõtte rikkumisi²⁰⁸. Täitmisriigi kohtu kontrolli kaotamisest tekkivaid probleeme näitlikustab Brüssel II bis määrusega seoses tehtud Euroopa Kohtu lahend kohtuasjas *Aguirre Zaraga*²⁰⁹. Antud kaasuses väljastas Hispaania kohus tõendi, mis võimaldas Hispaania kohtuotsuse täitmist Saksamaal ilma Saksa kohtu täiendava kontrollita, kuna Brüssel II bis määrusest on vanemliku vastutusega seonduvate kohtulahendite puhul

²⁰⁴ Beaumont, P., Johnston, E., *Op.cit.*, p 256.

²⁰⁵ Inglise Apellatsiooni kohtu otsus 15.05.2002, *Maronier v Larmer* [2002] EWCA Civ 774.

²⁰⁶ Beaumont, P., Johnston, E., *Op.cit.*, p 259.

²⁰⁷ Heidelberg Report, para 559.

²⁰⁸ Kramer, X. E. Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus Fair Trial?, p 221.

²⁰⁹ EKo 22.12.2010, C-491/10 PPU *Aguirre Zaraga vs. Pelz*.

exequatur menetlus kaotatud. Saksamaa kohus leidis, et Hispaania kohus oli rikkunud lapse ärakuulamisõigust ning ei oleks pidanud tõendit väljastama. Euroopa Kohus asus seisukohale, et aja kokkuhoiu huvides tuleks lapse tagasitoomisõiguse asjades kõik menetluslikud rikkumised vaidlustada päritoluriigi kohtus ning täitmisriik peab ilma täiendava kontrollita täitma kohtulahendit, mille täidetavuse kohta on päritoluriik tõendi väljastanud.²¹⁰ Vastastikuse usalduse põhimõtte eeldab, et välisriigi kohtulahendite täitmisest ei saa keelduda muudel alustel, mis ei ole Brüssel II bis määruses sätestatud ning kuna lapse ärakuulamisõiguse rikkumine sinna alla ei kuulu, pidi Saksamaa kohus Hispaania lahendi täidetavaks tunnistama. Antud kaasus näitlikustab, kuidas vastastikusele usaldusele tuginemine ning *exequatur* menetluse kaotamine võib Harta ja EIÕK poolt tagatavate õiguste kaitse muuta sisuliselt võimatuks. X.E. Kramer on seisukohal, et seni kuni menetluslikud normid ja materiaalõigus ei ole vajalikul määral harmoniseeritud, peaks Brüssel I määruses vähemalt avaliku korra erandi säilitama, kuna isikute menetluslikke õiguseid ei tohiks ohverdada üksnes vastastikuse usalduse ja efektiivsuse kaalutlustel²¹¹. A. Dickinson leiab, et kohtulahendite vaba liikumine on Euroopa Liidu põhivabaduste suhtes derivatiivne õigus ning isegi kaupade, isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumine on allutatud avaliku korra kontrollile või teistele Euroopa Liidu toimumislepingu konsolideeritud versioonist tulenevatele imperatiivsetele sätetele, mistõttu ei näe ta, miks peaks kaaluma avaliku korra erandi kaotamist kohtulahendite tunnustamise ja täidetavaks tunnustamise kontekstis²¹².

Kuigi ühelt poolt võib väita, et Euroopa Liidu sisene õigussüsteemide harmoniseerimine ja Euroopa Liidu ühised väärtused on vähendanud avaliku korra erandi vajadust²¹³ ning riigid peaksid üksteist usaldama ilma täiendava kontrollita, siis nagu eelnevast analüüsist nähtub, on praktikas esinenud mitmeid märkimisväärseid kaasuseid, kus ilma avaliku korra klauslita ei oleks kohtulahendi täitmise faasis riikidel kaitsemeetmeid menetlusosaliste õiguste kaitsmiseks ning päritoluriigi kohtu menetluslike rikkumiste heastamiseks. Seega võib järeldada, et avaliku korra erand on poolte õiguste kaitsmisel olulise tähendusega.

²¹⁰ *Ibid.*

²¹¹ Kramer, X. E. Cross-border Enforcement in the EU, p 230.

²¹² Dickenson, A., *Op.cit.*, p 9.

²¹³ Hess, B., Pfeiffer, T., *Op.cit.*, p 20.

2.3.4.3. Võlgniku õiguste kaitse Brüssel I muudatusettepaneku artikkel 46 alusel

Brüssel I määruse muudatusettepanekus asendatakse kehtiva Brüssel I määruse art 34 lg-s 1 sätestatud avaliku korra erand art-ga 46, mis võtab osaliselt üle Brüssel I määruse art 34 lg 1 rolli. Sätte kohaselt on juhtumitel, mis ei ole hõlmatud art-ga 45, isikul õigus taotleda kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest keeldumist, kui tunnustamine või täitmine ei oleks lubatud õiglase kohtumenetluse aluseks olevate põhimõtetega. Ühest küljest ollakse seisukohal, et see meede katab enamiku olukordadest, kus kohtulahendi täidetavaks tunnustamine võib sattuda vastuollu avaliku korra erandiga²¹⁴. Euroopa Komisjoni muudatusettepanekus leitakse, et tegemist ongi menetlusliku avaliku korra asendussättega²¹⁵. On leitud, et kuigi menetluslikke rikkumisi esineb ja riikidel on kohati erinevad arusaamad menetluslike garantiide sisust, võib Euroopa Komisjoni muudatusega üldplaanis nõustuda²¹⁶. Esmapilgul tundub, et uus kaitsemeede on sisuliselt samaväärne kehtiva õiguse avaliku korra erandiga ja kuivõrd võlgniku jaoks ei ole oluline see, kuidas sätet nimetatakse, vaid see, et talle oleks kättesaadav efektiivne kaitsemeede, võiks Euroopa Komisjoni muudatusettepanekuga kaotada koos *exequatur* menetlusega ka avaliku korra erand kui selline, nõustuda.

Samas on mitmed õigusteadlased teravalt tõstatanud küsimuse, kas Brüssel I muudatusettepaneku tagajärjel tekib oht võlgniku kaitseõigustele²¹⁷? Kuna Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 46 piirdub üksnes õiglase kohtumenetluse põhimõtte kaitsega (EIÕK art 6), ei võimalda see kohtulahendi täidetavaks tunnustamisest keelduda, kui rikutakse teisi põhiõigusi lisaks õiglasele kohtumenetlusele, näiteks õigust era- ja perekonnaelule, õigust mõtte- ja usuvabadusele, õigust väljendusvabadusele, kogunemisvabadusele ja teistele õigustele. A. Layton leiab, et kohtulahend, mille täitmine oleks vastuolus nimetatud õigustega või mõnel muul moel ilmselgelt vastuolus täitmisriigi avaliku korraga, ei tohiks alluda automaatsele täitmisele ilma täitmisriigi kontrollita²¹⁸. Samas kohtupraktikast ei nähtu, et avaliku korra erandit oleks nimetatud õiguste rikkumise korral kohaldatud, mistõttu tundub, et teiste põhiõiguste väljajätmine õiglase kohtumenetluse kõrval ei ole praktikas oluline probleem, kuna avalikku

²¹⁴ Garcia, R.A., *Op. cit.*, p 371.

²¹⁵ European Commission Proposal, p 6.

²¹⁶ Škerl, J.K., *Op. cit.*, p 489.

²¹⁷ Cuniberti, G. Rueda, I., p 313-314; Dickenson, A., *Op. cit.*, pp 8-10.

²¹⁸ Layton, A., *Op.cit.*, p 7.

korda ei sisustata ka kehtiva regulatsiooni kohaselt laialdaselt igasuguste põhiõigustega, vaid EIÕK artikkel 6 kontekstis.

Järgmine probleemküsimus Euroopa Komisjoni muudatusettepanekuga seisneb selles, et art 46 ei sisalda materiaalselt avalikku korda, mis soovitakse ettepaneku kohaselt täielikult kaotada. Euroopa Komisjoni peamine argument materiaalse avaliku korra erandi kaotamiseks on selle alusele tugineva kohtupraktika nappus²¹⁹, mida näitlikustab liikmesriikide seas läbi viidud uuring²²⁰. Materiaalõigusliku avaliku korra alust rakendatakse praktikas harvadel juhtudel, kuna tsiviil- ja kaubandusasjades ei ole enam õigussüsteemide vahel selliseid põhimõttelisi erinevusi, mille puhul võiks kõne alla tulla kohtulahendi täidetavaks tunnistamise vastuolu täitmisriigi materiaalsoigusliku avaliku korraga. Lisaks leitakse, et on ilmselge, et kui kohtud teostaksid kontrolli päritoluriigi otsuste sisu üle ning keelduksid lahendeid tunnustamast või täitmast põhjustel, et nende arvates oleks lahendi sisu pidanud olema teistsugune, hävitaks see alused, millele Brüssel I määrus on ehitatud²²¹. Ka õiguspraktikud on nentunud, et materiaalse avaliku korra kaotamine on aktsepteeritav, võttes arvesse, et see alus annab väga harvadel juhtudel võimaluse kohtulahendi täidetavaks tunnustamisest keeldumiseks ning et Euroopa Liidu sisene integratsioon on jõudnud selleni, et materiaalse avaliku korra esinemist Brüssel I määruse kohaldamisalasse jäävate asjade puhul on keeruline ette kujutada²²².

Kuigi materiaalse avaliku korra rakendamine on väga erandlik, siis ühe näite võib tuua Saksamaa Liidukohtu otsusest, kus Saksa kohus otsustas keelduda Itaalia kohtuotsuse tunnustamisest ja täitmisest põhjusel, et Itaalia kohtu poolt Saksa õpetajalt välja mõistetud kahjuhüvitis kooliekskursiooni käigus hukkunud lapse surmaga seotud kulude eest ei olnud koosõlas Saksa õiguse imperatiivsete sätetega, mille kohaselt vabastatakse õpetajad igasugusest isiklikust vastutusest kahju tekitamise ees ning need kulud kannab kindlustus.²²³ Euroopa Kohus on materiaalse avaliku korra temaatikat käsitlevas kaasuses *Renault* jõudnud järeldusele, et iga Ühenduse õiguse väärkohaldamine ei tähenda vastuolu avaliku korraga, kuid on samas põhimõtteliselt nõustunud, et Euroopa Liidu materiaalsoiguse ilmselge väärkohaldamine võib

²¹⁹ Commission Impact Assessment. p 13.

²²⁰ Hess, B., Pfeiffer, T., *Op.cit.*, p 57.-59.

²²¹ Heidelberg Report, para 559.

²²² Horn, F., *Op.cit.*, p 15.

²²³ Bundesgerichtshof IX ZB 82/90, 16.09.1993.

Kättesaadav:

<http://curia.europa.eu/common/recdoc/convention/gemdoc93/pdf/38-U-de-93.pdf>

tähendada vastuolu avaliku korraga.²²⁴ Euroopa Kohus ei ole aga andnud konkreetseid selgitusi, millised olukorrad mahuksid ilmselge väärkohaldamise alla ja võiksid tuua kaasa vastuolu avaliku korraga. P. Schlosser on seisukohal, et seoses materiaalse õiguse vale kohaldamisega oleks väga keeruline tugineda vastuolule avaliku korraga ning nendib samuti, et lahendeid, kus on materiaalsel avalikule korrale edukalt tuginetud, esineb väga harva. Samas ei poolda ta selle aluse kaotamist, kuna väga erandlikes olukordades võib siiski avaliku korra erandit vaja olla.²²⁵ P. Beaumont toob välja, et kuigi välisriigi kohtulahendi materiaalõiguslikke aspektide kontrollimist ei tohiks julgustada, kuna see õõnestab vastastikust tunnustamist ja usaldust, siis juhul, kui kohtulahend on materiaalõiguslikult täitmisriigi siseriikliku õiguse suhtes vastuvõetamatu, võiks täitmisriigi kohus selle täidetavaks tunnustamisest siiski keelduda²²⁶. B. Hess on seisukohal, et vahel tekivad praktikas ka ebatavalised olukorrad, kus eksisteerib vajadus lisakaitse järele ning limiteeritud kontroll välisriigi lahendi üle võimaldab vältida karmi ebaõiglust²²⁷. Mõnede autorite arvates ei tohiks materiaalse avaliku korra alust kaotada põhjusel, et olukorras, kus liikmesriigi kohus peab rahvusvahelise eraõiguse reeglite kohaselt kohaldama kolmanda riigi õigust, võib see õigus olla täitmisriigis avaliku korraga vastuolus²²⁸. Tuleb nõustuda, et kui Euroopa Liidu sees on nii ühiste regulatsioonide kui Euroopa Kohtu praktika valguses võimalik eeldada olulist ühisosa seoses põhiõiguste kaitsega ning avaliku korraga laiemalt, siis kolmandate riikide kohta seda öelda ei saa.

Euroopa Parlament on leidnud, et kuigi *exequatur* menetlus üldiselt tuleks kaotada, siis Brüssel I määruse muudatuseettepaneku art 46 regulatsioon Parlamendi toetust ei leidnud. Euroopa Parlament on seisukohal, et poolel peab olema võimalik vaidlustada kohtulahendi tunnustamine või täidetavaks tunnustamine mitte üksnes õiglase kohtumenetluse rikkumise alusel, vaid avaliku korraga vastuolu alusel üldiselt.²²⁹ Selle seisukohaga nõustub ka A. Dickinson, kes pakub art 46 sõnastuseks: Kohtuasjades, millele ei kohaldu art 46, keeldub liikmesriik lahendi tunnustamisest või täidetavaks tunnustamisest, kui tunnustamine või täidetavaks tunnustamine on ilmselgelt vastuolus selle riigi avaliku korraga (*ordre public*), kus lahendit soovitakse tunnustada või täidetavaks tunnustada²³⁰.

²²⁴ EKo 11.05.2000, C-38/98, *Régie Nationale des Usines Renault SA vs. Maxicar SpA*. p 33.

²²⁵ Heidelberg Report, para 559.

²²⁶ Beaumont, P., Johnston, E., *Op.cit.*, p 260.

²²⁷ Hess, B., *Op. cit.*, p 10.

²²⁸ Heidelbergi Report, para 559.

²²⁹ European Parliament Draft Report, p 27.

²³⁰ Dickenson, A., *Op.cit.*, p 27.

Brüssel I muudatusettepaneku art 46 osas on polemiseeritud, et see ei taga võrdväärset kaitset võrreldes kehtiva avaliku korra erandiga, kuna sätte kohaldamisala on kitsam kui kehtiva avaliku korra sätte puhul. Olen siiski seisukohal, et kuna praktikas tõlgendatakse avaliku korra erandit peaaegu eranditult seoses õiglase kohtumenetlusega, siis vastab muudatusettepaneku regulatsioon Euroopa Kohtu soovitudele ja tänapäevastele arusaamadele avaliku korra tõlgendamisest. Kuigi tuleb nõustuda, et sätete sõnastusi vaadates tagab kehtiv avaliku korra erand laialdasemad võimalused õiguste kaitseks, siis Euroopa Kohtu praktika on läinud seda teed, et avaliku korra erandit tõlgendatakse kitsendavalt, keskendudes menetluslike, mitte materiaalse õiguse küsimustele ning ma leian, et regulatsioon peaks vastama reaalsele olukorrale Euroopa õigusruumis. Kuigi õigusteadlased väidavad, et vahel võivad praktikas tekkida ebatavalised olukorrad, kus avaliku korra erand võimaldaks vältida karmi ebaõiglust, siis need seisukohad jäävad teoreetiliseks ega ole põhjendatud praktiliste näidetega. Laialdasemad võimalused sätete tuginemiseks toovad kaasa selle, et praktikas endiselt üritatakse lahendite täitmist materiaalse avaliku korraga vastuolu alusel vaidlustada, kuigi lõppastmes jääb sellel alusel lahendite täitmisest keeldumine tõenäoliselt endiselt äärmiselt harvaks, mis tähendab, et see alus ei anna õiguste kaitsele midagi olulist juurde, kuid menetlused on endiselt pikema kestvusega ja kulukamad ning kohtulahendite vaba ringlemine takistatud. Leian, et erandi tegemist avaliku korra laiendamiseks kui õiglase kohtumenetluse rikkumine võiks kaaluda juhtumitel, kus kohtuasjale kohalduvaks õiguseks on olnud kolmanda riigi õigus. Tuleb nõustuda, et kui Euroopa Liidu sees on nii ühiste regulatsioonide kui Euroopa Kohtu praktika valguses võimalik eeldada olulist ühisosa, siis kolmandate riikide kohta seda öelda ei saa, mistõttu võiks juhul, kui kohalduvaks õiguseks on olnud kolmanda riigi õigus, jätta võlgnikule võimaluse vaidlustada kohtulahendi täitmine mitte ainult seoses õiglase kohtumenetluse põhimõtte rikkumisega, vaid kui tunnustamine või täidetavaks tunnistamine oleks ilmselgelt vastuolus täitmisriigi avaliku korraga.

2.3.4 Kohtualluvuse kontroll

Kuigi kohtud ei tohi Brüssel I määruse art 45 lg 2 kohaselt kontrollida kohtulahendite tunnustamisel ja täidetavaks tunnistamisel kohtulahendite sisu, siis Brüssel I määruse art 35 kohaselt on kohtul võimalik kohtulahendi täidetavaks tunnistamise vaidlustamise korral lahendi

täidetavaks tunnistamisest keelduda, kui see on vastuolus kohtualluvuse sätetega Brüssel I määruse 2. ptk. 3., 4. või 6. jaos või art-s 72 sätestatud juhul. Brüssel I määruse 3. jagu reguleerib kohtualluvust kindlustuslepingutega seotud kohtuasjades ning 4. jagu tarbijalepingutega seotud kohtuasjades; 6. jagu sätestab ainupädevuse kohtualluvuses *in rem* õiguste osas; ühingute asutamise või likvideerimise; avalike registrite kannete; patentide, kaubamärkide, disainilahenduste registreerimise või kehtivusega ning kohtulahendi täitmise seotud menetlustes. Art 72 kohaselt ei mõjuta Brüssel I määrus kokkuleppeid, millega liikmesriigid kohustusid enne määruse jõustumist Brüsseli konventsiooni artikli 59²³¹ kohaselt mitte tunnustama eelkõige teises kõnealuse konventsiooni osalisriigis tehtud kohtuotsust isiku kohta, kelle alaline või peamine elukoht on selles kolmandas riigis. Seega kui liikmesriik on enne Brüssel I määruse jõustumist sõlminud kolmanda riigiga sellise rahvusvahelise lepingu, saab ta keelduda teistes liikmesriikides tehtud lahendite tunnustamisest kõnealuse kolmanda riigi domitsiiliga kostjate suhtes.

Euroopa Komisjon on Brüssel I määruse muudatusettepanekus kaotanud täielikult õiguse vaidlustada kohtulahendi täidetavaks tunnustamine alusel, et päritoluriigi kohtul puudus kohtuasjas kohtualluvus (kõik art-s 35 mainitud kohtualluvusega seotud alused) ning jätnud selle muudatusettepanekus uue kontrollimeetmega asendamata. Määruse art-s 72 sisalduv alus tunnustamisest ja täidetavaks tunnustamisest keeldumiseks jäetakse muudatusettepanekus alles.²³² Õigusteadlane R. A Garcia toetab kohtualluvuse kontrolliga seotud aluste kaotamist leides, et Brüssel I määruse art-s 35 sätestatud alus, mis võimaldab kohtualluvuse kontrollimise kindlustus- ja tarbijalepingute asjades, ei ole kooskõlas vastastikuse tunnustamise printsiibiga. Seda põhjusel, et olukorras, kus riigid peaksid teiste liikmesriikide kohtuid usaldama, oleks täitmisriigi kohtu korduv kontroll kohtualluvuse osas märk sellest, et kohtud üksteist ei usalda.²³³ Ka A. Dickinson leiab, et art 35 on vastuolus vastastikuse tunnustamise ja vastastikuse usalduse printsiibiga, mistõttu tuleks see kontrollimeede kaotada. Siiski leiab A. Dickinson, et art 35 kaotamise osas tuleb teha kaks erandit – tarbijalepingute ja kohtulahendite puhul, mis seonduvad kinnisasjadega (*in rem* õigused). Seda põhjusel, et tarbijakaitse on tulenevalt ELTL art-test 12 ja 169 Euroopa Liidu õiguses kesksel kohal. Jurisdiktsiooniline kaitse, mille Brüssel I režiim annab tarbijatele,

²³¹ Brüsseli Konventsiooni art 59 lg 1 kohaselt ei sekku konventsiooni teatud piiratud juhtudel oma liikmesriikide kohustusel kolmandate riikide ees mitte tunnustada otsuseid, mis on tehtud teistes konventsiooni liikmesriikides kostjate suhtes, kelle alaline elukoht on kõnealuses kolmandas riigis.

²³² Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 83, mis säilitab Brüssel I määruse art 72 sisu.

²³³ Garcia, R. A., *Op.cit.*, p 364.

võib aga muutuda illusoorseks või vähetähtsaks kaasustes, kus hageja algatab määrusega vastuollu minnes menetluse väljaspool tarbija domitsiili, jurisdiktsioonis, millega tarbija ei ole tõenäoliselt tuttav ning seega võivad tarbijale kaasneda mitmesugused nii juriidilised, majanduslikud kui ajalised takistused. Kehtivas Brüssel I määruses tagab art-s 35 sisalduv võimalus tarbijaasjade korral keelduda otsuste tunnustamisest ja täitmisest, kui kohtul puudus antud asjas kohtualluvus, mis tagab lõppastmes tarbijate kaitse.²³⁴ Leian, et kuigi eelduslikult peaksid Euroopa Liidu kohtud kohaldama tarbijaasjades jurisdiktsiooni reegleid korrektselt, ei ole see alati nii ning olukorras, kus kohtud reegleid rikuvad, oleks tarbija art 35 aluse kaotamise tagajärjel halvemas olukorras kui kehtiva regulatsiooni korral ning see ei läheks kooskõlla Euroopa Liidu ning ka Brüssel I määruse kandva ideega tarbijaid eriliselt kaitsta.

A. Dickinson leiab, et kooskõlas ELTL art-ga 345 võiks kohtualluvuse kontrolli jätkamist jaatada ka *in rem* õiguste osas, kui liikmesriigi kohus on rikkunud selle riigi eksklusiivset kohtualluvust, kus kinnisvara asub²³⁵. ELTL art 345 kohaselt ei mõjuta aluslepingud mingil viisil omandi õiguslikku režiimi liikmesriikides. Kinnisvara on lahutamatu seotud mingi riigi territooriumiga ning leian, et menetluste puhul, mille objektiks on kinnisvaraga seotud *in rem* õigused, peaks kohtualluvus olema eranditult selle liikmesriigi kohtutel, kus asjaomane kinnisvara asub ning seda toetab ka praegune Brüssel I määruse regulatsioon. Kuna omandi õiguslik režiim on siseriiklik kompetents, peaks ka sellega seonduvad kohtuvaidlused jääma selle riigi kohtutesse, kus kinnisvara asub, sest need kohtud on kõige pädevamad ja ka praktilistelt kaalutlustelt kõige paremas olukorras *in rem* õigustega seonduvaid vaidlusi lahendama. Kui mõnes teises liikmesriigis on tehtud kohtulahend kinnisasja asukohariigi eksklusiivse kohtualluvuse põhimõtet rikkudes, peaks jääma alles võimalus keelduda sellise otsuse tunnustamisest ja täitmisest.

Art 72 osas leitakse õiguskirjanduses, et võttes arvesse, et liikmesriigi ja mitteliikmesriigi vahelises suhtes ei saa kohaldada Euroopa Liidu määruseid, on liikmesriigid seotud nende lepingutega hoolimata sellest, millised kohustused tulenevad liikmesriikidele EL määrustest. Seetõttu on soovitatav säilitada tunnustamisest keeldumise alus, mis põhineb kohtulahendi täitmiseriigi ja mitteliikmesriigi vahelisel lepingul. Art 72 juhtumil ei ole täitmiseriigi poolt teostatav päritoluriigi kohtu kontroll korduv ning on seetõttu kooskõlas ka vastastikuse

²³⁴ Kramer, X. E. Abolition of Exequatur under the Brussels I Regulation, p 640; Dickenson, A., *Op.cit.*, p 10.

²³⁵ Dickenson, A., *Op.cit.*, p 10.

tunnustamise printsiibiga²³⁶. Rahvusvaheline leping, mida täitmisriik peab kohaldama kohtulahendi tunnustamisel, ei ole siduv liikmesriigis, kus kohtuotsus tehti, mistõttu ei saanud ega pidanud päritoluriigi kohtud seda arvestama ning kooskõla rahvusvahelise lepinguga kontrollitakse esimest korda alles täitmisriigis, kes on antud rahvusvahelise lepingu pooleks. Nõustun R.A. Garcia seisukohaga, mille kohaselt ei saa liikmesriigi ja mitteliikmesriigi vahelises suhtes kohaldada Euroopa Liidu määruseid ning et liikmesriigid on nende lepingutega seotud sõltumata Euroopa Liidu regulatsioonidest, mistõttu on soovitatav säilitada sihtkohariigi ja mitteliikmesriigi vahelisel lepingul põhinev alus kohtulahendite täitmisest keeldumiseks.

Kokkuvõttes olen Brüssel I määruse art 35 aluste kaotamise osas seisukohal, et kuigi kehtiva Brüssel I määruse art-s 35 sisalduvad alused toovad endaga kaasa topeltkontrolli täitmisriigis (v.a. art 72 kontroll), mis ei ole kooskõlas vastastikuse usalduse ja tunnustamise printsiibiga, ei ole siiski soovitatav kaotada võimalust keelduda tarbijaasjade ning *in rem* õigustega seonduvate kohtulahendite täitmisest, kui asja lahendanud kohus on erandlikke kohtualluvuse sätteid rikkunud ning kohtul on puudunud kohtualluvus. Alles tuleks jätta ka Brüssel I määruse art-s 72 sisalduv alus, nagu ka muudatusettepanek ette näeb.

2.4. Konflikt efektiivsuse ja võlgniku kaitseõiguste vahel

Exequatur menetluse kaotamisega tekib konflikt, kus ühelt poolt püüeldakse kohtulahendite täitmise efektiivsuse saavutamise suunas, kuid teisalt on oluline tagada menetlusosaliste põhiõigused²³⁷. Osalt võib nõustuda, et iga takistus või piirang piiriülele kohtulahendite täitmisele nõrgestab Euroopa õigusruumi, mistõttu, mida lihtsam on kohtulahendite vaba liikumine, seda tugevamaks saab Euroopa õigusruum. Siiski on aga ilmselge, et kohtulahendite vastastikune tunnustamine kui eesmärk ei ole argument, mis õigustaks *per se* igat meetet lihtsustamiseks kohtulahendite tunnustamist ja täitmist, sh *exequatur* menetluse kaotamist.²³⁸

Brüssel I määruse kohtulahendi täidetavaks tunnustamise režiimi eesmärk on ühtses Euroopa õigusruumis saavutada tasakaal kaitseõiguste ja kohtulahendite vaba liikumise tõhustamise

²³⁶ Garcia, R.A., *Op.cit.*, p 366.

²³⁷ Cuniberti, G. The Recognition of Foreign Judgments Lacking Reasons in Europe, p 50; Kramer, X. E. Abolition of Exequatur under the Brussels I Regulation, p 639.

²³⁸ Garcia R. A. *Op.cit.*, p 361.

vahe²³⁹. Nii võlausaldaja õigus kiirele ja efektiivsele nõude realiseerimisele kui võlgniku menetlusõigused baseeruvad õigusemõistmisele juurdepääsu õiguse (*access to justice*) põhimõttel. Selle printsiibi eesmärk on soodustada nii võlausaldaja kui ka võlgniku õigusi piiriüleses kohtulahendite täitmisel: tagada võlausaldajale kohtulahendi täitmine mõistliku tähtaja jooksul ning võlgnikule efektiivne juurdepääs kaitseõigustele.²⁴⁰ Võib väita, et Euroopa Komisjoni fookus *exequatur* menetluse kaotamisel on piiriüleste kohtulahendite täitmise efektiivsuse tõstmine. Samas soovitakse pooltele tagada kaitsemeetmed menetluslike põhiõiguste rikkumise korral²⁴¹. Õigusteadlane P. Schlosser leiab, et *exequatur* menetluse süsteem loob edukalt tasakaalu võlausaldaja ja võlgniku õiguste vahele²⁴². Oluline on analüüsida, milline on *exequatur* menetluse kaotamise mõju võlgniku ja võlausaldaja õiguste tasakaalule – kas Brüssel I määrusest *exequatur* menetluse kaotamisega on võimalik võrdselt kaitsta mõlema poole huve?

Käesolevas magistritöös korduvalt käsitletud Euroopa Kohtu *Krombach'i* lahend näitlikustab hästi seda, kui oluline on leida tasakaal võlausaldaja ja võlgniku põhiõiguste vahel. Kohus on leidnud, et hoolimata sellest, et Brüsseli Konventsiooni (praegu Brüssel I määrus – autori märkus) eesmärk on tagada kohtulahendite vastastikune tunnustamine ja formaalsuste lihtsustamine, siis selle eesmärgi saavutamiseks ei ole lubatav õhnestada õigust õiglasele ärakuulamisele.²⁴³ Õigusemõistmisele juurdepääsu õigus (*access to justice*) kui üks õiglase kohtumenetluse põhimõtte alusprintsiipe ja õigus efektiivsetele õiguskaitsevahenditele tulenevad EIÕK art-st 6, mille kohaselt on igal ajal oma tsiviilõiguste ja -kohustuste üle otsustamise korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis ning EIÕK art-st 13, mille kohaselt on igal ajal õigus tõhusale menetlusele enda kaitseks riigivõimude ees.²⁴⁴ Õigusemõistmisele juurdepääsu õiguse (*access to justice*) tõhustamine peaks ühtsel õigusmaastikul tagama kodanikele ja ettevõtetele igas liikmesriigis sama lihtsa ligipääsu kohtule,

239 EK 25.11.2005, C-3/05, *Gaetano Verdoliva vs. J.M Van der Hoeven BV et al*, kohtujuristi J. Kokotti ettepanek, p 39.

²⁴⁰ Kramer, X. E. Abolition of Exequatur under the Brussels I Regulation, p 639.

²⁴¹ Commission Impact Assessment, pp 12-14.

²⁴² Schlosser, P. The Abolition of Exequatur Proceedings. - *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, 2010, Vol 30, Issue 2. 2010, p 103.

²⁴³ EKo 28.03.2000, C-7/98, *Dieter Krombach vs. Andre Bamberski*, p 43.

²⁴⁴ Alates Lissaboni lepingu jõustumisest 1. detsember 2009. a, mil jõustus ka Euroopa Liidus Euroopa põhiõiguste harta, on EIÕK art-s 6 sätestatud õigused liikmesriikidele kohustuslikud ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta art 47 lg-st 1 ja 2 tulenevalt. Kui art 47 lg 2 vastab EIÕK art 6 lg-s 1 sätestatud õigusele õiglaseks ja avalikuks ärakuulamiseks mõistliku aja jooksul sõltumatu ja erapooletu kohtu ees, siis art 47 lg 1 on olulise tähtsusega tagamaks juurdepääsu õigusemõistmisele Euroopa õiguse kontekstis.

nagu see on võimalik siseriiklikus menetluses ning tagama selle, et õiguste teostamine ei oleks takistatud õigussüsteemide keerukuse tõttu. Samuti tähendab õigusemõistmisele juurdepääsu õigus (*access to justice*) ka seda, et õigussüsteemid peavad looma efektiivse kaitse Euroopa Liidu kodanikele, mis sisaldab ka võimalust efektiivseks kohtulahendi täimiseks.²⁴⁵ Euroopa Inimõiguste Kohus on lahendis leidnud, et õigus efektiivsele õiguskaitsevahendile sisaldab ka võlausaldaja õigust rahuldada oma nõue mõistliku aja jooksul efektiivses menetluses²⁴⁶.

Kuna kohtulahendite vaba liikumise ja kaitseõiguste tagamise põhimõtted ei ole Brüssel I määruses kumbki absoluutsed, on mõistetav, et need printsiibid satuvad omavahel konflikti.²⁴⁷ Samas võib tunduda, et põhiõigused kaitsevad sedavõrd olulisi väärtusi, et need peaksid olema absoluutsed. Näiteks on lihtne argumenteerida selle üle, et õigus elule peab olema absoluutne. *Exequatur* menetluse kaotamise ja menetluse efektiivsuse temaatika ei ole aga seotud sedavõrd kaalukate põhiõigusega. Kui liikmesriigi kohus keeldub avaliku korra vastuolu tõttu kohtulahendi täidetavaks tunnistamisest, siis on see peaaegu alati sel põhjusel, et kostja menetluslikke õigusi on rikutud.²⁴⁸ G. Cuniberti leiab, et kuna Euroopa Kohus on korduvalt sedastanud, et võlgniku menetlusõigused ei ole absoluutsed²⁴⁹, võib võlgniku õigust õiglasele kohtumenetlusele piirata ühiskonna kollektiivsetes huvides, küsimus on selles, kuidas neid õigusi tasakaalustada.²⁵⁰ G. Cuniberti on seisukohal, et *exequatur* menetluse kaotamises võib näha võlausaldaja õigusemõistmisele juurdepääsu õiguse (*access to justice*) eelistamist võlgniku õiguste ees. Näiteks on G. Cuniberti täitekorralduse määruse kontekstis väitnud, et *exequatur* menetluse kaotamisega on Euroopa institutsioonide poolt tehtud valiku tulemusena eelistatud võlausaldaja õigust efektiivsele menetlusele võlgnikule põhiõiguste tagamise ees, kuna täitekorralduse määrus ei püüa soodustada põhiõigusi üldiselt, ega ka mitte õigust õiglasele kohtumenetlusele kõigis dimensioonides, vaid üksnes õigust olla ära kuulatud. Kui esineb teiste õiglase kohtumenetluse põhimõtte alla kuuluvate õiguste rikkumisi, siis puuduvad määruses vahendid nende rikkumiste heastamiseks.²⁵¹ Samas leiab, X.E. Kramer Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetluse osas, et regulatsiooniga on tehtud samm õiges suunas, edendades õigusemõistmisele juurdepääsu õigust (*access to justices*), kiirendades, lihtsustades ja muutes odavamaks väikeste nõuete

²⁴⁵ Andenas, M. *Op.cit.*, p 11-12.

²⁴⁶ EIKo 19. 03.1997, 18357/91, *Hornsby vs. Greece*.

²⁴⁷ Burg, E., Pontier J. A., *Op.cit.*, p 12.

²⁴⁸ Cuniberti, G. Some Remarks of the Efficiency of Exequatur, 571.

²⁴⁹ Vt nt EKO 2.04.2009, C-394/07, *Marco Gambazzi v. DaimlerChrysler Canada Inc and CIB*.

²⁵⁰ Cuniberti, G. Some Remarks of the Efficiency of Exequatur, 575.

²⁵¹ Cuniberti, G. The Recognition of Foreign Judgments Lacking Reasons in Europe, p 48.

kohtumenetlust ning samas austades õiglase kohtumenetluse põhimõtet. Regulatsioon pakub õiglase tasakaalu võlgniku ja võlausaldajate huvide vahel.²⁵² Seega on õigusteadlased erinevatel seisukohtadel siiani Euroopa Liidu regulatsioonidest *exequatur* menetluse kaotamisega kaasnenud mõjude osas võlgnike ja võlausaldajate õigustele.

2.5. Autori hinnang Brüssel I muudatusettepanekule võlgnike ja võlausaldajate huvide optimaalse tasakaalu seisukohast

Käesolevaga analüüsin, kuidas on konflikt efektiivsuse ja võlgniku põhiõiguste vahel lahendatud Brüssel I muudatusettepanekus ning annan olulisematele ettepanekutele omapoolse hinnangu.

Esmalt leian, et formaalse *exequatur* menetluse kaotamine Euroopa Komisjoni Brüssel I määrusest on põhjendatud. Kuna *exequatur* menetluse *ex ante* faas on peaaegu alati formaalsus ning lahendite täidetavaks tunnistamisest keeldutakse väga harva, leian, et protseduuri säilitamine takistab põhjendamatult kohtulahendite vaba ringlemist menetlusega kaasneva aja- ja rahakulu tõttu ning toob seega võlausaldajale kaasa olulisi takistusi. Kui võlgnikule tagada kaitsemeetmed, mille alusel saab ta juhul, kui tema menetluslikke õigusi on rikutud, hilisemas faasis lahendi täitmise vaidlustada, ei saa väita, et formaalse *exequatur* menetluse kaotamine raskendaks olulisel määral võlgniku olukorda. Leian, et formaalse *exequatur* menetluse kaotamine kombinatsioonis võlgnikule kaitsemeetmete tagamisega otsuste vaidlustamiseks, on adekvaatne kesktee, mis arvestab nii võlausaldaja kui võlgniku huvidega. Samas tuleb analüüsida, kas Euroopa Komisjoni muudatusettepaneku kaitsemeetmed ka realselt tagavad võlgnike huve piisaval määral?

Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 43 osas leian, et kuigi kehtiva regulatsiooniga võrreldes art 43 ei muuda sisuliselt menetlusosaliste õigusi, võib võlgnike õigusi kahjustada see, et muudatuse kohaselt antakse otsustuspädevus teise lahendiga vastuolu üle otsustamiseks kohtu asemel täitevasutusele. Olen seisukohal, et muudatusettepanekut tuleks muuta selliselt, et pädevus otsustada kohtulahendi täitmisest keeldumine vastuolu korral teise lahendiga jääks art-s 43 sätestatud täitevasutuse asemel siiski täitmisriigi pädevale kohtule, nagu on sätestatud ka Brüssel I määruse kehtiva regulatsiooni art 34 lg-tes 3 ja 4. Pooldan kontrollifunktsiooni jätmist täitmisriigi kohtule, kuna täitevasutustel puudub sisuline pädevus selliste otsuste tegemiseks ning formaliseerituse printsiibist tulenevalt ei oleks mitmetes riikides, sh Eestis täiturile selliste

²⁵² Kramer, X.E. The European Small Claims Procedure: Striking the Balance between Simplicity and Fairness in European Litigation. -Zeitschrift für Europäisches Privatrecht, 2008, Vol. 2, p 373.

ülesannete andmine võimalik. Täitmisriigi kohtul oleks pädevus ja kogemus vastava sisuga kaebusi lahendada, mistõttu oleks menetlusosaliste õigused kokkuvõttes paremini kaitstud.

Kuivõrd Brüssel I määruse muudatusettepaneku art-s 45 sätestatud läbivaatamismenetluse puhul viib kontrolli läbi sama riigi kohus, kes algse lahendi tegi, on õiguskirjanduses tõstatatud küsimus päritoluriigi ebaobjektiivsusest. Minu hinnangul ei ole toodud argumendid veenvad, kuna pole toodud adekvaatseid põhjendusi, miks peaks päritoluriigi kohtud kostja õigusi halvemini tagama. Problemaatiliseks võib tagaseljaotsuste puhul pidada seda, et *ex ante exequatur* menetluse kaotamine võib välisriigi tagaseljaotsuste puhul kostja jaoks tuua kaasa selle, et ta saab tema suhtes tehtud kohtulahendist teada alles täitemenetluse faasis. On selge, et otsuse vaidlustamine täitemenetluse faasis toob kaasa suurema aja - ja rahakulu ning praktilised ebamugavused seoses varade võimaliku õigustamatu arestimise või muude täitetoimingute õigustamatu tegemisega kostja vara suhtes. Seega leian, et tagaseljaotsuseid puudutav ettepanek vajaks veel põhjalikumat analüüsi.

Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 46 osas olen üldiselt toetaval seisukohal, kuid leian, et erandkorras peaks kaaluma praegusele regulatsioonile sarnase regulatsiooni kehtestamist olukordades, kus kohtuasjas on kohalduvaks õiguseks olnud kolmanda riigi õigus. Leian, et menetlusliku avaliku korra aluse olemasolu vaidlustamise alusena on igati vajalik, kuna see võimaldab õiguskordade vahelisi erinevusi ning kaitseõiguste rikkumisi neutraliseerida ning tagada menetlusosalistele, eelkõige võlgnikule, EIÕK art-st 6 tuleneva kaitse. On tõstatatud probleem, et kas art 46 tagab kehtiva avaliku korra klausliga võrreldes samaväärse kaitse võlgniku õigustele? Võib väita, et art 46 kitsendamine õiglase kohtumenetluse põhimõttele on üldjuhul õigustatud, kuna kohtupraktikast ei nähtu, et Brüssel I määruse avaliku korra erandit oleks siiani laiemalt tõlgendatud ning kohaldatud ka teiste põhiõiguste osas nagu õigus era- ja perekonnaelule, õigus mõtte- ja usuvabadusele, õigus väljendusvabadusele, kogunemisvabadusele või teistele õigustele või vastuolu korral materiaalsoiguse normidega. Leian, et muudatusettepanek on kooskõlas Euroopa Kohtu praktika ja tänapäevaste arusaamadega avaliku korra tõlgendamisest ning vastab reaalsele olukorrale Euroopa õigusruumis. Säte tagab võlgnikule õiguste kaitse seoses õiglase kohtumenetlusega ning just see printsiip on avaliku korra sisustamise tuumaks. Kui säilitada avaliku korra erand praegusel kujul, tähendaks see seda, et avaliku korra alusele ka tuginetaks laialdasemalt ning menetlused oleksid endiselt pikema kestvusega ja kulukamad ning kohtulahendite vaba ringlemine takistatud. Seega oleks oluliselt

häiritud võlausaldaja õigus lahendi kiirele ja efektiivsele täitmisele. Erandina leian, et juhul, kui kohtulahendile kohalduvaks õiguseks on olnud kolmanda riigi õigus, võiks anda kostjale võimaluse vaidlustada kohtulahendi täitmine alusel, et see oleks ilmselgelt vastuolus täitmisriigi avaliku korraga. Seda põhjusel, et kolmandate riikide regulatsioonid võivad suurema tõenäosusega olla väga erinevad Euroopa Liidu liikmesriikide omadest ning see võiks oluliselt ohustada võlgnike kaitseõigusi.

Ma ei poolda Euroopa Komisjoni ettepanekut osas, milles see kaotab võimaluse keelduda kohtulahendite täidetavaks tunnustamisest ja tunnustamisest juhul, kui päritoluriigi kohus on rikkunud erandlikke kohtualluvuse sätteid tarbijaasjades ning *in rem* õigustega seonduvates vaidlustes, kuna selline regulatsioon on menetlusosaliste õigusi oluliselt halvemini kaitsev kui praegune regulatsioon. Kuigi kohtualluvuse kontrollimine täitmisriigi poolt tähendab topeltkontrolli ning see ei ole kooskõlas vastastikuse usalduse ja tunnustamise printsiibiga, leian, et tarbija õiguste kaitsmine on põhjendatud isegi siis, kui see läheb vastuollu vastastiku usalduse põhimõttega. *In rem* õiguste osas pooldan kehtiva regulatsiooni säilitamist põhjusel, et omandi õiguslik režiim on siseriiklik kompetents, mistõttu kinnisvara asukohariigi kohtud on kõige pädevamad ja ka praktilistelt kaalutlustelt kõige paremad selliste vaidluste lahendamiseks. Seega leian, et juhul kui eksklusiivseid kohtualluvuse sätteid on *in rem* õigustega seonduvates kohtuasjades rikutud, peaks säilitama topeltkontrolli ning lahendi tunnustamisest ja täitmisest keeldumise võimaluse. Kohtulahendite efektiivne liikumine ei ole minu hinnangul tarbijaasjades ning *in rem* õigustega seotud vaidluses piisavaks argumendiks, et põhjendada nende aluste osas kohtualluvuse kontrolli kaotamist.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli leida vastus küsimusele, kas ainult *exequatur* menetluse kaotamine võimaldab jõuda Euroopa Komisjoni püstitatud eesmärkide saavutamiseni seoses lahendite vaba ringlemisega ning kuidas *exequatur* menetluse kaotamine Brüssel I määruse muudatusettepanekus sätestatud kujul mõjutab menetlusosaliste õigusi ja huve. Magistritöö eesmärgist lähtuvalt kontrollisin kahte hüpoteesi: 1) üksnes *exequatur* menetluse kaotamine Brüssel I määrusest ei taga täielikku kohtulahendite vaba liikumist Euroopa siseturul ning 2) Formaalse *exequatur* menetluse kaotamine koos uute kohtulahendi kontrollimeetmetega tagab õiglase tasakaalu võlausaldaja ja võlgnike õiguste vahel.

Kuigi *exequatur* menetluse sissetoomine Brüsseli Konventsiooni tõi kaasa progressi seoses kohtulahendite vaba ringlemisega, siis üha rohkem leitakse, et aeg on edasi liikuda ning *exequatur* menetluse kaotamise läbi jõuda kohtulahendite täieliku vaba ringlemiseni Euroopa Liidus. Liikmesriikides läbi viidud uuringud on näidanud, et Brüssel I määruse art-te 34 ja 35 alusel vaidlustatakse väga väike hulk täitmismäärusi ning et *exequatur* menetlus on valdavas osas muutunud formaalsuseks, samas toob selle menetluse läbimine võlausaldajatele kaasa olulise aja- ning rahalise kulu. Olen seisukohal, et ühelt poolt aitab formaalse *exequatur* menetluse kaotamine küll praeguse süsteemiga võrreldes aega ja raha kokku hoida ning on kindlasti vajalik samm lahendite vaba liikumise edendamiseks ning efektiivsuse tõstmiseks. Samas, kuna kavandatava *exequatur* menetluse kaotamisega ei harmoniseerita siseriiklikke täitemenetluse norme, mistõttu säilib kõigis 27 Euroopa Liidu liikmesriigis erinev täitemenetluse regulatsioon, ei pruugi *exequatur* menetluse kaotamisega siiski jõuda kohtulahendite täieliku vaba ringlemiseni Euroopa Liidus.

Täielikuks kohtulahendite vabaks liikumiseks ja efektiivseks kohtulahendite täitmiseks on vajalik tegelda ka liikmesriikide täitemenetluse harmoniseerimisega, kuna liikmesriikide täitemenetlustest tulenevate erinevuste tõttu võib vaatamata *exequatur* menetluse kaotamisele olla osades riikides kohtulahendi täitmine kulukas ja aeganõudev. Seega leidis kinnitamist esimene hüpotees mille kohaselt üksnes *exequatur* menetluse kaotamine Brüssel I määrusest ei taga täielikku kohtulahendite vaba liikumist Euroopa siseturul.

Lisaks leian, et *exequatur* menetlust ei saa kaotada koheselt, eelnevalt peaks tegelema liikmesriikide vahelise vastastikuse usalduse suurendamisega. Euroopa Liit on viimasel kümnendil üha rohkem liikunud vastastikuse usalduse ja tunnustamise printsiibi ulatuslikuma rakendamise poole ning sellest lähtuvalt kaotanud *exequatur* menetluse mitmetes teise põlvkonna määrustes, kuid praktikas on endiselt liikmesriikidel vastastikuse usaldusega olulisi probleeme. Eriti arvestades, et suur osa Euroopa Liidu riikidest liitusid alles 2004 ning 2007. aastal. Leian, et uued liikmesriigid vajavad veel aega reeglitega kohanemiseks ja standardite ühtlustamiseks. Kuna kohtulahendite vastastikune tunnustamine eeldab liikmesriikide vastastikust usaldust, siis leian, et enne *exequatur* menetluse kaotamist Brüssel I määrusest tuleks laiemalt tegelda vastastikuse usalduse edendamisega liikmesriikide vahel.

Kuigi Brüssel I määruse eesmärk on tagada kohtulahendite vastastikune tunnustamine ja formaalsuste lihtsustamine, siis selle eesmärgi saavutamiseks ei ole lubatav õõnestada õigust õiglasele kohtumenetlusele. Õigusemõistmisele juurdepääsu õigus (*access to justice*) tagab ühelt poolt võlausaldaja õiguse efektiivseks nõude rahuldamiseks, kuid teiselt poolt poolte õigused õiglaseks kohtumenetluseks laiemalt. Seega on printsiipi sisse kodeeritud vastuolu efektiivsuse ja õigluse vahel ning samasugune konflikt iseloomustab ka Brüssel I määruse muudatusettepanekut. Analüüsides kehtiva regulatsiooni täidetavaks tunnustamisest keeldumise aluseid (Brüssel I määruse art 34 ja 35) ja võrreldes neid muudatusettepanekus pakutud uute kohtulahendite kontrollmeetmetega (art 43, 45 ja 46), leidsin et muudatusettepaneku nimetatud sätteid tuleks veel täiendada, kuid suuremas osas tagavad kontrollimeetmed *exequatur* menetluse kaotamise korral õiglase tasakaalu võlgniku ja võlausaldajate huvide vahel.

Brüssel I määruse muudatusettepaneku art 43 osas, mis käsitleb vastuolu teise kohtulahendiga leian, et kuigi kehtiva regulatsiooniga võrreldes ei muuda art 43 sisuliselt menetlusosaliste õigusi, võib võlgnike õigusi kahjustada see, et muudatuse kohaselt antakse otsustuspädevus teise kohtulahendiga vastuolu üle otsustamiseks kohtu asemel liikmesriigi pädevale täitevasutusele. Olen seisukohal, et muudatusettepanekut tuleks muuta selliselt, et pädevus otsustada kohtulahendi täitmisest keeldumine vastuolu korral teise kohtulahendiga jääks muudatusettepaneku art-s 43 sätestatud täitevasutuse asemel siiski täitmisriigi pädevale kohtule, nagu on sätestatud ka Brüssel I määruse kehtiva regulatsiooni art 34 lg-tes 3 ja 4. Seda põhjusel, et kui kohtutäituril oleks kohustus kontrollida, kas täitmiseks esitatud kohtulahend on vastuolus mõne teise kohtulahendiga, ületaks see formaliseerituse printsiibi piirid ning kohtutäituril

puuduks selleks pädevus. Kuna formaliseerituse printsiip on täitemenetluse keskseks printsiibiks mitmetes Euroopa Liidu riikides, sh Eestis, siis oleks problemaatiline selle printsiibiga vastuolus olevate kohustuste panemine kohtutäiturile ning vastavate seadusemuudatuste tegemine. Brüssel I muudatusettepaneku art 43 rakendamine ei oleks võimalik ilma liikmesriikide siseriiklike täitemenetluse regulatsioonide muutmiseta ning arvestades suuri erinevusi liikmesriikide täitemenetlusnormide vahel ning harmoniseerimise keerukust, ei ole sellised muudatused väga realistlikud.

Brüssel I määruse art 34 lg 2 tagaseljaotsuse alus asendatakse muudatusettepaneku art-ga 45. Sätete peamine erinevus seisneb sellest, et kui kehtiva regulatsiooni kohaselt saab Brüssel I määruse art 34 lg 2 alusel vaidlustada kohtulahendi tunnustamist või täidetavaks tunnustamist täitmisriigis, siis muudatusettepaneku art-s 45 sätestatud läbivaatamismenetluse puhul viib kontrolli läbi sama riigi kohus, kes algse lahendi tegi. Sellega seoses on õiguskirjanduses tõstatatud küsimus päritoluriigi ebaobjektiivsusest, kuid minu hinnangul ei ole toodud adekvaatseid põhjendusi, miks peaks päritoluriigi kohtud kostja õigusi halvemini tagama ning päritoluriigi kontrolli puhul mina probleemi ei näe. Probleemaatiliseks võib aga pidada seda, et *exequatur* menetluse kaotamine võib välisriigi tagaseljaotsuste puhul kostja jaoks tuua kaasa selle, et ta saab tema suhtes tehtud kohtulahendist teada alles täitemenetluse faasis. See toob võlgnikule vaidlustamise korral kaasa suurema aja- ja rahakulu ning praktilised ebamugavused seoses varade võimaliku õigustamatu arestimise või muude täitetoimingute õigustamatu tegemisega kostja vara suhtes. Seega leian, et tagaseljaotsuseid puudutav ettepanek vajaks veel põhjalikumalt analüüsi ja täiendamist.

Brüssel I määruse muudatusettepanekuga kaotatakse ära Brüssel I määruse art 34 lg-s 1 sisalduv avaliku korra alus tunnustamiseks ja täidetavaks tunnustamisest keeldumiseks. Kõnealune säte asendatakse Brüssel I määruse muudatusettepanekus art-ga 46, mis lubab taotleda keeldumist kohtulahendi tunnustamisest või täitmisest, kui see ei oleks lubatud õiglase kohtumenetluse aluseks olevate põhimõtetega. Üldiselt olen selle muudatusettepaneku osas toetaval seisukohal, kuid leian, et erandkorras peaks kaaluma laiemat avaliku korra erandi säilitamist kohtuasjade puhul, kus kohalduvaks õiguseks on olnud kolmanda riigi õigus. Kui Euroopa Liidu sees on nii ühiste regulatsioonide kui Euroopa Kohtu praktika valguses võimalik eeldada olulist riikidevahelist ühisosa regulatsioonides ning menetlusosaliste õiguste tagamises, siis kolmandate riikide kohta seda öelda ei saa, mistõttu võiks juhul, kui kohalduvaks õiguseks on olnud

kolmanda riigi õigus, jätta võlgnikule võimaluse vaidlustada kohtulahendi täitmine mitte ainult seoses õiglase kohtumenetluse põhimõtte rikkumisega, vaid kui tunnustamine või täidetavaks tunnustamine oleks ilmselgelt vastuolus täitmisriigi avaliku korraga, nagu näeb ette ka kehtiv regulatsioon.

Olen seisukohal, et kõigil muudel juhtudel on art 46 kitsendamine õiglase kohtumenetluse põhimõttele õigustatud, kuna kohtupraktikast ei nähtu, et Brüssel I määruse avaliku korra erandit oleks siiani laiemalt tõlgendatud ning kohaldatud ka teiste põhiõiguste osas nagu õigus era- ja perekonnaelule, õigus mõtte- ja usuvabadusele, õigus väljendusvabadusele, kogunemisvabadusele või teistele õigustele või vastuolu korral materiaalõiguse normidega. Säte tagab võlgnikule õiguste kaitse seoses õiglase kohtumenetlusega ning just see printsiip on avaliku korra sisustamise keskmeks. Leian, et muudatusettepanek on kooskõlas Euroopa Kohtu praktika ja tänapäevaste arusaamadega avaliku korra tõlgendamisest ning vastab reaalsele olukorrale Euroopa õigusruumis.

Ma ei poolda Euroopa Komisjoni ettepanekut osas, milles see kaotab võimaluse keelduda kohtulahendite täidetavaks tunnustamisest ja tunnustamisest juhul, kui päritoluriigi kohus on rikkunud erandlikke kohtualluvuse sätteid tarbijaasjades ning *in rem* õigustega seonduvates vaidlustes, kuna selline regulatsioon on menetlusosaliste õigusi oluliselt halvemini kaitsev kui praegune regulatsioon.

Leian, et formaalse *exequatur* menetluse kaotamist tuleb kindlasti tasakaalustada võlgnikule kaitsemeetmete kehtestamisega. Üldiselt leian, et formaalse *exequatur* menetluse kaotamine kombinatsioonis võlgnikule kaitsemeetmete tagamisega otsuste vaidlustamiseks on optimaalne kesktee, mis arvestab nii võlausaldaja kui võlgniku huvidega ja tagab õiglase tasakaalu võlausaldaja ning võlgnike õiguste vahel. Formaalse *exequatur* menetluse kaotamine võimaldab muuta kohtuotsuse täitmise kiiremaks ja efektiivsemaks, soodustades võlausaldaja huve. Piiratud juhtudel, kui eksisteerib vajadus kohtulahendi täitmise vaidlustamiseks, saab võlgnik tugineda kaitsemeetmetele. Samas Komisjoni väljapakutud kaitsemeetmed vajaksid veel läbivaatamist ning mitmete muudatusettepanekute vastuvõtmist väljapakutud kujul ei saa rahuldavaks pidada.

Exequatur procedure and its possible abolition under Brussels I Regulation Abstract

In the European Internal Market, the differences between the national enforcement systems hinder the free movement of goods, persons and services. As a result, the free movement of judgments within Europe is severely impaired; creditors do not enforce their claims in other Member States, but write them off. Thus a question has been raised how to improve the free movement of judgments and assure better functioning of the internal market.

The problem concerning the free movement of judgments is derived from the fact that generally it is impossible to enforce a judgment in another member state unless the judgment is declared to be enforceable, because the general principle in recognition and enforcement of judgments is that the judgments and execution documents have a territorial force, i.e Estonian court decision is generally enforceable only in Estonia.

Since Estonia joined the European Union the Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters is applied in case of judgments in civil and commercial matter for a judgment enforced in another European Union member state to be recognised and declared enforceable in Estonia. Judicial procedure, which is required to enforce foreign judgment in the state of the enforcement to acquire declaration of enforceability is called, is called *exequatur* procedure.

The choice of topic of this Master's thesis is actuated from the circumstances that the European Commission issued in 2009 a report and Green Paper on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters where it was proposed to abolish the *exequatur* procedure in case of judicial decision that fall within the scope of application of Brussels I Regulation. In December 2010 the European Commission released a proposal for a regulation of the Brussels I Regulation (European Commission proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters), where the *exequatur* procedure has been abolished in case of nearly all judicial decisions that fall within the scope of application of the Regulation.

Thus an important reformation of the Brussels I Regulation is planned at the moment, which could bring changes from the debtor's and creditor's point of view. There is an active ongoing debate, involving different European Union institutions and also many jurists and for these reasons I consider the theme of present thesis highly important and topical.

This thesis is divided in two chapters. First chapter is entitled '*Exequatur* procedure and possibilities for ensuring the free movement of judgments'. This chapter analyses the nature and functions of the *Exequatur* procedure, principles of mutual recognition and mutual trust and whether the abolition of the *Exequatur* procedure in the Brussels I Regulation is the best possibility to promote the free movement of judgments. It also analyses the problems derived from national procedural law, which despite the abolition of the *exequatur* procedure can prevent the free movement of judgments. The second chapter focuses on the European Commission's Brussels I Proposal for abolishing the *exequatur* procedure and analyses which important changes the proposal contains compared to the present situation and how the replacement of grounds for refusing recognition or enforcement of judgments included in the present Regulation with new review mechanisms influence the balance of debtors' and creditors' rights.

From methodological point of view the present Master's thesis belongs under theoretical judicial research. From methods I have used mainly comparative and analytical methods. As there is very little literature in Estonian about the topic, then the sources I have used are mainly in foreign language. The most important sources were: Commission Green Paper on the Review of Regulation 44/2001; European Commission proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters; Commission Staff Working Paper Impact Assessment, X. E. Kramer. Abolition of Exequatur Under the Brussels I Regulation: Effecting and Protecting Rights in the European Judicial Area and Beaumont, P., Johnston, E. Can Exequatur be Abolished in Brussels I Whilst Retaining a Public Policy Defence? I have also used relevant judicial practice, analyzing Estonian judicial decisions and also European Court of Justice and European Court of Human Rights decisions.

The aim of the master's thesis is to find an answer to the question whether the abolition of the *exequatur* procedure alone enables to reach the goals established by the European Commission concerning the free movement of judgments and how the abolition of the *exequatur* procedure under the Brussels I Regulation affect the rights and interest of the parties involved.

In coherence with the objective of the thesis I hypothesized the following: 1) only abolishing formal *exequatur* procedure from Brussels I Regulation does not guarantee free movement of judgments in European internal market and 2) abolishing formal *exequatur* procedure from Brussels I Regulation in combination with review mechanisms for debtor strikes fair balance between the rights of debtor and creditor.

The system of recognition and enforcement of judgments was initially established for promoting the economy, as it is considered a presumption of economical integration – without a common system of recognition and enforcement of judgments it would have been impossible to create a common internal market in the European Union. With the Brussels Convention of 1968 a system of mutual recognition and enforcement of the member states' judgments in civil- and commercial matters was established through a simple harmonized intermediate measure, *exequatur* procedure, which was later substantially simplified with Brussels I Regulation.

According to the Brussels I Regulation's article 38 section 1 a judgment given in a Member State and enforceable in that State shall be enforced in another Member State when, on the application of any interested party, it has been declared enforceable there. Effective Brussels I Regulation establishes common *exequatur* procedure in the member states in two phases. In the first phase of the enforcement of judgments the court declares, based on the Brussels I Regulation article 41, a judgments to be enforced immediately on completion of the formalities in Article 53 without any review under Articles 34 and 35. Ex ante *exequatur* procedure has purely formal function. Formal function is needed to render foreign judgments enforceable in the state of enforcement through granting declaration of enforceability. Therefore creditor can apply enforcement of judgment in the local enforcement agency of state of enforcement. *Exequatur* procedure has another more important function that offers means for legal protection to debtor in the situation where his fundamental rights are violated during the procedure of enforcement of the judgments. In the second phase of the enforcement of the judgments according to the Brussels I Regulation article 43 section 1 and 5 the debtor may appeal the decision on the application for a declaration of enforceability within 1 month from the date of service. According to the Brussels I Regulation article 45 the court with which an appeal is lodged under Article 43 or Article 44 may refuse or revoke a declaration of enforceability only on one of the grounds specified in Articles 34 and 35.

Although the *exequatur* procedure avoids the duplication of procedures and in conjunction has brought along some progress in terms of free movement of judgments, then more and more it is found that the *exequatur* procedure has still many hindering influences. Studies show that very few declarations of enforceability are challenged by debtors under the grounds provided in Brussels I Regulation Art 34 and 35, which means that *exequatur* procedure is a mere formality in majority of cases. At the same time this procedure brings along costs and time-loss for creditors. The European Commission claims that abolition of *exequatur* proceedings would mean that all European Union judgments falling within the ambit of Brussels I Regulation would circulate freely and for a large majority of the cases this is indeed desirable. However, a question arises that is abolishing *exequatur* enough to reach this aim?

In my opinion the abolition of the formal *exequatur* procedure helps to save time and money compared to the present system, however, since with the abolition of the *exequatur* procedure the national enforcement procedure norms are not harmonized, then the abolition of *exequatur* might not lead to the free movement of judgments in the European Union. For the full free movement and effective enforcement of judgments it is necessary to harmonise also the member states' enforcement procedures, because due the differences in national enforcement procedures the enforcement of judgments in some member states may prove to be expensive and time consuming, despite of the abolition of *exequatur*.

The European Commission wishes to abolish from the Brussels I Regulation both the formal *ex ante exequatur* procedure and also the grounds of refusal the enforcement of judgments stated in the Brussels I Regulation articles 34 and 35 and replace with three new review mechanisms in the articles 43, 45, 46 in the Brussel I Proposal. Some authors have claimed that many of the rights flowing from both Article 47 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union and Article 6 of The European Convention on Human Rights refer to fairness of the overall proceedings, which may not always be guaranteed if the *exequatur* is abolished and the specific grounds of refusal included in the current Brussels I Regulation can no longer be invoked. This is the classical dilemma involving efficiency and fairness.

I find the abolishment of formal *exequatur* procedure in combination with review mechanisms for debtor is an adequate middle way, which considers the interest of both debtor and creditor. In concern of the Brussels I Proposal article 43 I'm on the opinion that even though the article 43 in principle do not change the right of the parties involved compared to the effective regulation,

then the debtors right may be damaged because according to the Brussels I Proposal instead of the court of enforcement, the competent authority of enforcement has a right to refuse the enforcement of the judgment.

In my opinion the Brussels I Proposal should be changed so that the right to refuse the enforcement of the judgments should remain to the court of enforcement in the country of enforcement instead of the authority of enforcement as stated in article 43, as it is established also in the Brussels I Regulation's article 34, section 3 and 4.

In general I am supporting the Brussels I Proposal article 46, but I find that on an exceptional basis it should be considered to enforce a similar regulation for cases where the applicable law has been the law of a Non-Member State. In my opinion the restriction of article 46 to the principle of fair trial is justified in general, because it does not appear from the judicial practice that the public policy exception of the Brussels I Regulation is being widely interpreted and applied in case of other fundamental rights, like right for privacy and family relations, right to freedom of thought and religion, right to freedom of expression and other rights. I find the Proposal to be in accordance with the practice of European Court of Justice and present day conception of interpreting the public policies it corresponds to the real situation in the European legal system.

I do not support part of the European Commission's Proposal that abolishes the possibility to refuse to recognize and enforce the judgment in case the court of the country of origin has violated exceptional conferring jurisdiction regulations in consumer matters and in disputes involving *in rem* rights, while such regulation is less protective of the right of parties involved as the present regulation.

In conclusion I am on the opinion that abolition of the *exequatur* procedure alone is not enough to guarantee the free movement of judgments in the European Union. However, the abolition of *exequatur* is certainly a necessary step for promoting the free movement of judgments and increasing the efficiency. When the review mechanisms for debtors are guaranteed during the abolition of the formal *exequatur* procedure then in my opinion a fair balance is ensured between the interests of debtor and creditor.

Kasutatud allikad

Kasutatud kirjandus

1. Alekand, A. Formaliseerituse printsiibi sisu ja ulatus täitemenetluses. – *Juridica*, 2003, nr 5 lk 330 jj.
2. Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura, 2010.
3. Andenæs, M. T., Hess, B., Oberhammer, P., Warner, H. *Enforcement Agency Practice in Europe*. London: British Institute of International and Comparative Law, 2005.
4. Beaumont, P., Johnston, E. Can Exequatur be Abolished in Brussels I Whilst Retaining a Public Policy Defence? - *Journal of Private International Law*, 2010, Vol 6, No. 2, pp 249-279.
5. Burg, E., Pontier, J. A. *EU Principles on Jurisdiction and Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters: According to the Case Law of the European Court of Justice*. T.M.C. Asser. Hague, 2004.
6. Crifò, C. *Cross-border Enforcement of Debts in the European Union, Default Judgments, Summary Judgments and Orders for Payment*. Kluwer Law International, 2009.
7. Cuniberti, G. The Recognition of Foreign Judgments Lacking Reasons in Europe: Access to Justice, Foreign Court Avoidance, and Efficiency.– *International and Comparative Law Quarterly*, 2008, Vol 57, Issue 1, pp 25-52.
8. Cuniberti, G. Some Remarks of the Efficiency of Exequatur.– *University of Luxembourg Law Working Paper*, 2012, No 1, pp 568-576.
9. Cuniberti, G. Gambazzi Loses in Milan. 01.03.2011. Available at: <http://conflictoflaws.net/2011/gambazzi-looses-in-milan/> (1.05. 2012).
10. Cuniberti, G. Rueda, I. Abolition of Exequatur – Addressing the Commission's Concerns. – *Rabels Zeitschrift fuer auslaendisches und internationales Privatrecht*, 2011, Vol 75, No 2, pp 286-316.
11. Dickinson, A. The Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters (Recast), Note for European Parliament's Committee on Legal Affairs. European Parliament, Brussels 2011. Available at: <http://www.europarl.europa.eu/committees/en/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49431> (01.05.2012).

12. Garcia, R. A. Abolition of Exequatur: Problems and Solutions. Mutual Recognition, Mutual Trust and Recognition of Foreign Judgments: Too Many Words in the Sea.- Yearbook of Private International Law, 2010, Vol 12, pp 351-375.
13. Garnett, R., Richardson, M. Libel Tourism or Just Redress? Reconciling the (English) Right to Reputation with the (American) Right to Free Speech in Cross-Border Libel Cases. – Journal of Private International Law, 2009, No 12.
14. Hess, B. Study JLS/C4/2005/03. Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States. September 2007. Available at:
http://www.ipr.uni-heidelberg.de/studie2/reports/General_Report_31_10_2007.pdf
(01.05.2012).
15. Hess, B. The Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters – Note for European Parliament’s Committee on Legal Affairs. European Parliament, Brussels 2011. Available at:
<http://www.europarl.europa.eu/committees/en/juri/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49431> (01.05.2012).
16. Hess, B., Pfeiffer, T. Interpretation of the Public Policy Exception as Referred to in EU Instruments of Private International and Procedural Law. Available at:
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/juri/2011/453189/IPOL-JURI_ET\(2011\)453189\(PAR01\)_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/juri/2011/453189/IPOL-JURI_ET(2011)453189(PAR01)_EN.pdf) (01.05.2012).
17. Horn, F. The Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters – Note for European Parliament’s Committee on Legal Affairs. European Parliament, Brussels 2011. Available at:
<http://www.europarl.europa.eu/committees/en/juri/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49437>(01.05.2012).
18. Jänträ–Jareborg, M. Unification of International Family Law in Europe – A Critical Perspective. Raamatus: Katharina Boele-Woelki. Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe. Intersentia, Antwerpen – Oxford, 2003.
19. Kennett, W. A. Enforcement of Judgments in Europe, Oxford University Press, 2000.
20. Kramer, X. E. Abolition of Exequatur Under the Brussels I Regulation: Effecting and Protecting Rights in the European Judicial Area.– Nederlands Internationaal Privaatrecht, 2011 (4), pp 633-641.

21. Kramer, X. E. Cross-border Enforcement in the EU: Mutual Trust versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure,– *Nederlands Internationaal Privaatrecht*, 2011 (4), pp 633-641.
22. Kramer, X. E. The European Small Claims Procedure: Striking the Balance between Simplicity and Fairness in European Litigation.– *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2008, Vol. 2, pp. 355-373.
23. Layton, A. The Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters – Note for European Parliament’s Committee on Legal Affairs.
Available at:
<http://www.europarl.europa.eu/committees/en/juri/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49443> (01.05.2012).
24. Magnus, U. et al. Brussels I Regulation. European Law Publishers, 2012.
25. Mills, A. EPC on The Link Between Brussels I and Rome II in Cases Affecting the Media. Available at: <http://conflictoflaws.net/2010/epc-on-the-link-between-brussels-i-and-rome-ii-in-cases-affecting-the-media/> (01.05.2012).
26. Nurmela, I., Almann, L., Punison, B., Pöldvere, P.-M., Tuulas, V., Vainomaa, M. *Rahvusvaheline eraõigus*. 3. trükk. Tallinn: Juura, 2008.
27. Oberhammer, P. Abolition of Exequatur.– *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, 2010, Vol 30, Issue 3, pp 197-203.
28. Schlosser, P. The Abolition of Exequatur Proceedings.– *Praxis des Internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, 2010, Vol 30, Issue 2. 2010, pp 101-104.
29. Storskrubb, E. *Civil Procedure and European Law. A Policy Area Uncovered*. Oxford University Press, 2008.
30. Škerl, J.K. European Public Policy (with an emphasis on exequatur proceedings).–*Journal of Private International Law*, 2011, Vol 7, No 3, pp 461-490.
31. Tang, Z. S. Consumer Collective Redress in European Private International Law.–*Journal of Private International Law*, 2011, Vol 7, No. 1, pp 101-147.
32. Van der Grinten, P., Heukels, T., Van der Velden, F.J.A. *Crossing Borders: Essays in European and Private International Law, Nationality Law, and Islamic Law in Honour of Frans van der Velden*, Deventer: Kluwer, 2006.
33. Watt, M. The Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial

Matters – Note for European Parliament’s Committee on Legal Affairs. European Parliament, Brussels 2011. Available at:

<http://www.europarl.europa.eu/committees/en/juri/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=49450> (01.05.2012).

Kasutatud õigusaktid

34. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II, 11.05.2000, lk 57.
35. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1346/2000, 29. mai 2000, maksejõuetusmenetluse kohta, EÜT L 160, 30.06.2000, lk 1-18.
36. Euroopa Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades – ELT L 12/1, 16.01.2001. lk 1-23.
37. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 2201/2003, 27. november 2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000.– ELT L 388, 23. 12.2003, lk 1-29.
38. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 805/2004, 21. aprill 2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta. – ELT L 143, 30.04.2004, lk 15-39.
39. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 1896/2006, 12. detsember 2006, millega luuakse Euroopa maksekäsmenetlus. – ELT L 399, 30.12.2006, lk 1-32.
40. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 861/2007, 11. juuli 2007, millega luuakse Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus. – ELT L 199, 31. 7. 2007, lk 1-22.
41. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus nr 864/2007, 11. juuli 2007, lepinguvälistes võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta. – ELT L 199, 31.07.2007, lk 40- 49.
42. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EÜ) nr 4/2009, 18. detsember 2008, kohtualluvuse, kohaldatava õiguse, kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise ning koostöö kohta ülalpidamiskohustuste küsimustes. – ELT L 7, 10.1.2009, lk 1-79.
43. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. – ELT C 183 30.03.2010, lk 389 jj.
44. Euroopa Liidu toimimislepingu konsolideeritud versioon. – ELT C 115, 9.5.2008, lk 47 jj.

45. The Brussels Convention of 27th September 1968 on Jurisdiction and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters.– OJ L304, 30.10.1978; OJ C 27, 26.01.1998, pp 1-34.
46. Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198.
47. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197. RT I 2010, 8, 35.

Kasutatud kohtupraktika

Euroopa Kohtu kohtupraktika

48. EKo 30.11.1976, C-42/76, *Jozef de Wolf vs. Harry Cox B.V.*
49. EKo 20.02.1979, C-120/78, *Rewe-Zentrak AG vs. Bundesmopolverwaltung für Branntwein.*
50. EKo 4.02.1988, C-145/86, *Horst Ludwig Martin Hoffmann vs. Adelheid Krieg.*
51. EKo 2.06.1994, C-414/92, *Solo Kleinmotoren GmbH vs. Emilio Boch.*
52. EKo 28.03.2000, C-7/98, *Dieter Krombach vs. Andre Bamberski.*
53. EKo 11.05.2000, C-38/98, *Régie Nationale des Usines Renault SA vs. Maxicar SpA.*
54. EKo 12.09.2003, C-116/02, *Erich Gasser GmbH vs. MISAT Srl.*
55. EKo 6. 03. 2001, C-274/99, *P: Connolly vs. Komisjon.*
56. EK 25.11.2005, C-3/05, *Gaetano Verdoliva vs. J.M Van der Hoeven BV et al*, kohtujuristi J. Kokotti ettepanek.
57. EKo 14.12.2006, C-283/05, *ASML Netherlands BV vs. Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS).*
58. EK 18.12.2008, C-394/07, *Gambazzi vs. Daimler Chrysler Canada Inc. and CIBC Mellon Trust Company*, kohtujurist J. Kokotti ettepanek.
59. EKo 2.04.2009, C-394/07, *Marco Gambazzi vs. DaimlerChrysler Canada Inc and CIB.*
60. EKo 28.05.2009, C-420/07, *Meletis Apostolides vs. David Charles Orams and Linda Elizabeth Orams.*
61. EKo 13.10.2011, C-139/10, *Prism Investment vs. Van der Meer.*
62. EKo 22.12.2010, C-491/10 PPU, *Aguirre Zaraga vs. Pelz.*

Eesti kohtupraktika

63. RKTko 16. 10. 2002, nr 3-2-1-119-02.
64. HMKm 9.11.2006, nr 2-06-32628.
65. TMKm 8.09.2008, nr 2-08-5650.
66. RKTkm 29.09.2009, nr 3-2-1-81-09.
67. HMKm 17.03.2010, nr 2-10-10933.
68. HMKo 13. 04. 2010, nr 2-09-30971.
69. TlnRnKm 13.04.2010.a, nr 2-09-56609.
70. HMKm 28.05.2010, nr 2-10-242-47.
71. HMKm 18.08.2010, nr 2-09-50224.
72. RKTkm 15.11 2010, nr 3-2-1-100-10.
73. RKTkm 01.12.2010, nr 3-2-1-117-10.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

74. EIKo 19. 03.1997, 18357/91 *Hornsby vs. Greece*.
75. EIKo 11.04.1998, 30882/96 *Pellegrini vs Italy*.

Muude riikide kohtupraktika

76. Bundesgerichtshof IX ZB 82/90, 16.09.1993.
Kättesaadav:<http://curia.europa.eu/common/recdoc/convention/gemdoc93/pdf/38-U-de-93.pdf>.
77. Inglismaa Apellatsioonikohtu otsus *Maronier v. Larmer*, 15.05.2002,(2002) EWCA Civ 774.

Muud allikad

78. Comparative Study on the Situation in the 27 Member States as Regards the Law Applicable to Non-contractual Obligations Arising out of Violations of Privacy and Rights Relating to Personality. JLS/2007/C4/028. Available at: http://ec.europa.eu/justice/doc_centre/civil/studies/doc/study_privacy_annexe_3_en.pdf (01.05.2012).

79. Data Collection and Impact Analysis – Certain Aspects of a Possible Revision of Council Regulation No. 44/2001 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters ('Brussels I'). Available at: http://ec.europa.eu/justice/doc_centre/civil/studies/doc/study_CSES_brussels_i_final_17_12_10_en.pdf. (01.05.2012).
80. Draft Report on the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters (recast) (COM(2010)0748 – C7-0433/2010 – 2010/0383(COD)) Available at: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/pr/869/869709/869709en.pdf (05.05.2012).
81. European Commission Green Paper on the Review of Regulation 44/2001 COM (2009) 175 final. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0175:FIN:EN:PDF>. (01.05.2012).
82. European Commission Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters COM(2010) 748 final. Available at: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com%282010%290748_/com_com%282010%290748_en.pdf. (01.05.2012).
83. European Commission Staff Working Paper Impact Assessment. Accompanying Document for a Regulation of the European Parliament and the Council on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters. SEC(2010) 1547 final. Available at: http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/sec_2010_1547_en.pdf. (01.05.2012).
84. European Commission Staff Working Document Public Consultation: Towards a Coherent European Approach to Collective Redress SEC(2011)173 final. Available at: http://ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0054/sec_2011_173_en.pdf (01.05.2012).
85. European Parliament Working Document on the Amendment of Regulation (EC) No 864/2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II). Available at: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201009/20100922ATT83328/20100922ATT83328EN.pdf> (01.05.2012).

86. Green Paper on a European Order for Payment Procedure and on Measures to Simplify and Speed up Small Claims Litigation. Brussels, 20.12.2002 COM(2002) 746 final.
87. Practice Guide for application of the new Brussels II Regulation Practice Guide for the application of the new Brussels II Regulation (Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000). Available at:
http://ec.europa.eu/justice/doc_centre/civil/doc/parental_resp_ec_vdm_en.pdf
(04.05.2012).
88. Presidency Conclusions, Tampere European Council, 15-16 October 1999. Available at:
http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (05.05.2012).
89. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession COM (2009) 154 final. Available at:
http://ec.europa.eu/civiljustice/news/docs/succession_proposal_for_regulation_en.pdf
(01.05.2012).
90. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes COM (2011) 126 final. Available at:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0126:FIN:EN:PDF>
(01.05.2012).
91. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions regarding the property consequences of registered partnerships COM(2011) 127 final. Available at:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0127:FIN:EN:PDF>
(01.05.2012).
92. The Stockholm Programme — An open and secure Europe serving and protecting citizens - OJC 115 , 04.05.2010, p. 0001 – 0038.